

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NUTUK'UN KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

EMRULLAH AVAN

Danışman : Doç. Dr. Emine KARASU AVCI

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nadir YURTOĞLU

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Tuğba TURGUT

KASTAMONU-2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Emrullah AVAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NUTUK'UN KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

EMRULLAH AVAN

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
DANIŞMAN: DOÇ. DR. EMİNE KARASU AVCI

Bireylerin yaşadıkları topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıran unsurlardan biri de değerlerdir. Değer aktarımı ailede başlayarak okullarda devam etmektedir. Okullarda değer aktarımı ilkokuldan itibaren yapılmaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yürürlüğe giren on kök değer in okullarda eğitim ve öğretim sürecinde öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen on kök değer; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olarak belirtilmiştir. Kök değerlerin öğrencilere kazandırılmasında farklı yöntem ve tekniklerden faydalanılmaktadır. Edebî eserler kök değerlerin aktarılmasında önemli bir kaynaktır. Bu çalışmada Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme almış olduğu Nutuk'un kök değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya konu olan Nutuk, nitel araştırma yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi sonucunda elde edilen bulgular içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda on kök değer in tamamının Nutuk içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Eserde en fazla saygı, vatanseverlik, sorumluluk; en az sabır, yardımseverlik, dürüstlük kök değerlerine yer verildiği görülmüştür. Buna göre Nutuk'un kök değerlerin aktarımında yardımcı bir kaynak olarak kullanılabilen önerilebilir.

ANAHTAR KELİMELER: Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, Değerler Eğitimi, Kök Değerler.

Haziran 2024, 86 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

EXAMINING NUTUK' INTERMS OF ROOT VALUES

EMRULLAH AVAN

**KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION
SOCIAL STUDIES EDUCATION
SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. EMİNE KARASU AVCI**

One of the elements that make it easier for individuals to adapt to the society they live in is values. Value transfer begins in the family and continues in schools. Value transfer in schools is carried out starting from primary school. It is aimed to provide students with the ten root values that came into force in the 2018 Social Studies Curriculum during the education and training process in schools. Ten root values determined by the Ministry of National Education; They are stated as justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism and helpfulness. Different methods and techniques are used to impart root values to students. Literary works are an important source of transferring root values. In this study, it is aimed to examine the speech written by Mustafa Kemal Atatürk in terms of root values. Speech, which is the subject of the study, was examined with the qualitative research method. Document analysis method was used in the study. The findings obtained as a result of the document analysis were analyzed using the content analysis method. As a result of the study, it was determined that all ten root values were included in Nutuk. The most respect, patriotism and responsibility in the work; It was observed that the root values of patience, helpfulness and honesty were included at least. Accordingly, it can be suggested that Speech can be used as an auxiliary source in the transfer of root values.

KEYWORDS: Mustafa Kemal Atatürk, Speech, Values Education, Root Values.

June 2024, 86 Page

TEŐEKKÖR

Araştırmanın başından itibaren yaptığım çalışmalarda desteğini eksik etmeyen değerli danışmanın Doç. Dr. Emine KARASU AVCI'ya, tÖm eğitim hayatım sÖrecinde katkıları bulunan hocalarıma, değerli abim Dr. ağrı AVAN'a, annem Nuran AVAN'a, babam Ayhan AVAN'a ve Özerimde emeiği olan isimleri sayılamayacak kadar çok tÖm sevdiklerime saygılarımı, sevgilerimi ve en içten teŐekkÖrlerimi sunarım.

Emrullah AVAN

Kastamonu, 2024

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	2
1.1.1 Alt Problemler.....	5
1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	5
1.3 Sınırlılıklar.....	6
1.4 Tanımlar	6
2. KURAMSAL TEMELLER	8
2.1 Nutuk	8
2.1.1 Nutuk'un Yazılışı ve Çoğaltılması	9
2.1.2 Nutuk'un İçeriği ve Bölümleri.....	10
2.1.3 Nutuk'un Okunması.....	11
2.2 Değer Kavramı	12
2.3 Değer Eğitimi	14
2.4 Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi.....	15
2.5 Kök Değer	17
2.5.1 Adalet Değeri.....	18
2.5.2 Dostluk Değeri.....	19
2.5.3 Dürüstlük Değeri.....	20
2.5.4 Öz Denetim Değeri	20
2.5.5 Sabır Değeri	21
2.5.6 Saygı Değeri	21
2.5.7 Sevgi Değeri	22
2.5.8 Sorumluluk Değeri.....	22
2.5.9 Vatanseverlik Değeri	23
2.5.10 Yardımseverlik Değeri.....	24
2.6 Kurumsal Çerçeve ile ilgili Araştırmalar	24
2.6.1 Nutuk ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar	25
2.6.2 Nutuk ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar.....	27
2.6.3 Değer Eğitimi ve Kök Değerler ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar	28
2.6.4 Değer Eğitimi ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar.....	30
3. YÖNTEM	33
3.1 Araştırma Modeli	33
3.2 Veri Kaynağı	33
3.3 Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması.....	33

3.4	Verilerin Analizi.....	34
3.5	Geçerlik ve Güvenirlik	37
4.	BULGULAR	39
4.1	Nutuk'ta Yer Alan Kök Değerlere İlişkin Bulgular	39
4.1.1	Adalet Kök Değerine İlişkin Bulgular	40
4.1.2	Dostluk Kök Değerine İlişkin Bulgular	42
4.1.3	Dürüstlük Kök Değerine İlişkin Bulgular.....	44
4.1.4	Öz Denetim Kök Değerine İlişkin Bulgular	46
4.1.5	Sabır Kök Değerine İlişkin Bulgular	49
4.1.6	Saygı Kök Değerine İlişkin Bulgular.....	51
4.1.7	Sevgi Kök Değerine İlişkin Bulgular.....	53
4.1.8	Sorumluluk Kök Değerine İlişkin Bulgular.....	56
4.1.9	Vatanseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular	59
4.1.10	Yardımseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular	62
5.	SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	67
5.1	Sonuçlar.....	67
5.2	Tartışma.....	69
5.3	Öneriler.....	74
5.3.1	Öğretim Programlarına Yönelik Öneriler	74
5.3.2	Araştırmacılara Yönelik Öneriler	75
KAYNAKLAR		76

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 4.1 Nutuk'ta yer alan kök değerlerin oransal dağılımı 65

TABLULAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 Kök değerlerle ilişkili tutum ve davranışlar	18
Tablo 4.1 Nutuk'ta yer alan kök değerlerin ciltlere dağılımına ilişkin istatistiki veriler	39
Tablo 4.2 Nutuk'ta yer alan adalet kök değerine ilişkin istatistiki veriler	40
Tablo 4.3 Nutuk'ta yer alan dostluk kök değerine ilişkin istatistiki veriler	42
Tablo 4.4 Nutuk'ta yer alan dürüstlük kök değerine ilişkin istatistiki veriler	44
Tablo 4.5 Nutuk'ta yer alan öz denetim kök değerine ilişkin istatistiki veriler	47
Tablo 4.6 Nutuk'ta yer alan sabır kök değerine ilişkin istatistiki veriler	49
Tablo 4.7 Nutuk'ta yer alan saygı kök değerine ilişkin istatistiki veriler	51
Tablo 4.8 Nutuk'ta yer alan sevgi kök değerine ilişkin istatistiki veriler	54
Tablo 4.9 Nutuk'ta yer alan sorumluluk kök değerine ilişkin istatistiki veriler	56
Tablo 4.10 Nutuk'ta yer alan vatanseverlik kök değerine ilişkin istatistiki veriler	59
Tablo 4.11 Nutuk'ta yer alan yardımseverlik kök değerine ilişkin istatistiki veriler	62
Tablo 4.12 Nutuk'ta yer alan kök değerlerin ciltlere göre oransal dağılımı	66

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Çev.	: Çeviri
Ed.	: Editör
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri

1. GİRİŞ

Toplumsal yapının oluşmaya başlamasıyla beraber değer kavramı da şekillenmeye başlamıştır. Bu anlamda toplumların kimliklerinin şekillenmesinde değerlerin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bireylerin toplumsal kimlik kazanma süreçlerinde değerler işlevsellik kazanmaktadır. Ancak değerler sistemi her topluma göre farklılık gösterse de genel olarak bunların tüm insanlık için ortak bir anlam ifade ettiği söylenebilir (Şimşek, 2021).

Değerlerin, toplumu meydana getiren bireylere farklı yollarla aktarıldığı bilinmektedir. Aile içinde değer aktarımı etkileşim yoluyla gerçekleşirken okullarda öğretmenlerin yol göstericiliğinde toplumsal etkileşim aracılığıyla yapılan bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır (Bilgen, 2019). Değerlerin toplumsal birlik ve beraberliğin temelini teşkil ettiği düşünüldüğünde değer aktarım sürecinde eğitim kurumlarının önemli bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Böylece eğitim kurumları aracılığıyla toplumsal değerlerin kazandırılması ve gelecek kuşaklara aktarılması kolaylaşmaktadır (Gündeş, 2021).

Eğitim kurumları içerisinde değerleri kazandırmak amacıyla yapılan faaliyetlere değerler eğitimi adı verilir (Bolat, 2016). Çocukların ders kazanımlarının yanında toplumsal değerleri kazanmaları okulların değer aktarım sürecindeki önemini göstermektedir. Bu eğitim kurumları sayesinde değerleri kazanan çocukların toplumsal duyarlılık düzeyleri arttığı, çevreye karşı daha ilgili oldukları ve okul kültürünü ve toplumsal kültürü benimseyen bireyler hâline geldikleri görülür (Aydın ve Akyol Gürler, 2020).

Değerlerin soyut özelliklere sahip olması aktarımını zorlaştırmaktadır. Bu sebeple aktarılan değerlerin kalıcılığının sağlanması için farklı yollar ve yaklaşımların kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Bilgen, 2019). Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2010) değer aktarımında telkin, muhakeme yapma ve değerleri analiz etme gibi yaklaşımların kullanılabileceğini belirtmektedir. Bu anlamda literatürde edebî ürünlerden yararlanılması yolu da sıklıkla önerilmektedir. Edebî ürünler, sahip oldukları olay örgüsü ve kahramanları sayesinde kolaylıkla değerleri

somutlaştırabilirler (Eryılmaz ve Çengelci Köse, 2018; Küçüköğlü vd., 2020). Bu çalışmada Nutuk'un kök değerler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda bu bölümde problem durumu, çalışmanın amacı ve önemi, sınırlılıkları, tanımlar başlıklarına yer verilmektedir.

1.1 Problem Durumu

Toplumda nesilden nesile aktarılan maddi ve manevi soyut öğeler değer olarak tanımlanmaktadır (Özkalp, 2016). İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek için dünyaya geldikleri günden itibaren toplumsal kurallar ve değerler oluşturmuşlardır. Soyut bir kavram olan değer kavramı kişiden kişiye değişiklik gösterse de toplumsal ilişkiler sonucunda ortak kabulü kazanmış değerler ortaya çıkmıştır (Göz, 2014).

Değerler, bireylerin ve toplumların temel inanç ve prensiplerini ifade eden önemli unsurlardır (Balcı ve Yelken, 2010). Akademik bir perspektiften bakıldığında değerler sosyal bilimler, etik, felsefe ve psikoloji gibi disiplinlerde önemli bir konu olarak ele alınmaktadır. Bu değerler bireylerin yaşam tarzı, davranış, tercih ve toplumsal ilişkilerini şekillendirmektedir (Yıldız, 2023). Değerlerin anlaşılması, bilim adamlarına bireylerin ve toplumların normatif yapılarını çözümlene ve açıklama konusunda rehberlik etmektedir. Ayrıca değerlerin bireylerin karar alma süreçlerinde, liderlik anlayışlarında ve toplumsal değişim süreçlerinde oynadığı rol birçok çalışma ve analizin odak noktasını oluşturmuştur (Şahin, 2019). Değerlerin sosyal bilimlerdeki önemi kültürel çeşitlilik, etik norm, toplumsal adalet ve insan hakları gibi konuların incelenmesi yoluyla toplum üzerindeki derin etkilerini anlamamıza yardımcı olmaktadır (Arkadaş vd. 2023). Bu bağlamda değerler bireye içsel bir yönlendirici olmanın ötesinde aynı zamanda toplumsal norm, etik kural ve kültürel bağlamda bir toplumun temelini oluşturan önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireylerin toplum içerisinde yaşarken topluma adapte olmaları, toplumsal düzeni sağlamaları ve toplumsal gelişmeye katkıda bulunmaları gerekmektedir. Gelişmenin sağlanabilmesi için toplumsal değerlere önem verilmesi ve bunların bireylere kazandırılması önemlidir (Yıldırım, 2019).

Dünyada farklı milletlerde olduğu gibi ülkemizde de değer eğitimi ile ilgili önemli çalışmalar yapılmaktadır. Ülkemizde ilk defa 2005 yılında eğitim ve öğretim programlarında değerlerle ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 2018 yılında tüm dünya milletlerinde evrensel olarak kabul edebilecek on kök değer, eğitim-öğretim programlarına dâhil edilerek bunların öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'yla öğrencilere kazandırılması amaçlanan kök değerler “vatanseverlik, yardımseverlik, sorumluluk, sevgi, saygı, sabır, öz denetim, dürüstlük, dostluk, adalet” olarak belirlenmiştir (MEB, 2018).

Okullar bireylerin gelişim sağlamasına yardımcı olan kurumlardır (Turan, 2006). Bu kurumlarda Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının belirlediği dersler ve öğretim programları doğrultusunda eğitim verilmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere kazandırılması amaçlanan kök değerler bulunmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin toplumsal kuralları öğrendiği ve onların etkin vatandaş olarak yetişmelerini sağlayan, öğrencileri toplumsal hayata hazırlayan bir derstir. Bu ders toplumsal değerlerin aktarılmasında önemli bir araç rolündedir (Kan, 2010).

Toplumsal yapının şekillenmesinde değerler büyük öneme sahiptir. Değerlerin öğretimi ve aktarılmasında telkin etme, açıklama, analiz ve muhakeme yöntemleri kullanılmaktadır (Karatay, 2011). Değer öğretiminde yazılı kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Değerlerin aktarımında edebî eserler önemli bir yer tutmaktadır. Toplum içerisinde yaşayan bireylerin içinde buldukları dönemde yaşadıkları olay ve durumları toplumun değerlerini içerisinde barındırarak aktaran metinlere edebî metin denir. Ders sürecinde kullanılan edebî eserler bireylere buldukları toplumdaki değerleri kazanmalarını sağlayarak bunların gelecek kuşaklara aktarılmasında araç olarak kullanılırlar. Ders materyali olarak kullanılan edebî ürünler, eğitim kurumlarında kazanımlar ile verilirken değer kazanma süreçlerine yardımcı olmaktadır (Öztürk ve Otluoğlu, 2003). Derslerde materyal olarak yararlanılan edebî ürünler ders içeriğine ve kazanımına uygun olarak seçilerek kullanılmaktadır. Öğrenmelerin kalıcılığının uzun süre devam etmesine yardımcı olan edebî ürünler bireylerin bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine katkıda bulunarak etkin öğrenmeler sağlamaktadır. Toplumsal olayların aktarıldığı edebî metinler gelecek nesillerin

topluma duyarlı şekilde yetişmesine katkı sağlar. Tarihi metinler ve kitaplar sayesinde bireyler empati becerisi kazanarak dönemin şartlarında yaşanan olayları öğrenme imkânı elde ederler. Metinlerde anlatılan olaylar aracılığıyla aktarılmak istenen değerleri kazanırlar (Mc Gowan ve Guzzetti, 1991).

Okullarda millî, manevi ve kültürel değer aktarımında faydalı olabilecek dersin çerçevesine uygun olan aynı zamanda öğrencilerin dikkatlerini çekerek derse motive edebilecek hikâye, şiir, fıkra, roman, tarihi roman, hatıra, gibi edebî türler kullanılabilir (MEB, 2005). Okullarda okutulacak derslerde Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenen değer aktarımı için kullanılacak ders kitapları bulunmaktadır. Ders kitaplarının yanında kültürel değerlerin ve tarihin anlatıldığı değer aktarımında kullanılacak önemli eserler de yer almaktadır. Bu eserlerden biri de Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme aldığı 1919-1927 yılları arasında yaşanan önemli olayların birincil elden anlatıldığı kaynak olan Nutuk'tur (Yücel, 1998). Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme almış olduğu Nutuk'un günümüz Türkçesi ile sadeleştirilmiş hâli tarih öğretiminde ve değer aktarımında oldukça etkili olmaktadır (Hayta ve Akhan, 2014). Tarihimizin birinci elden kaynak olarak anlatıldığı "Nutuk", değerler eğitimi açısından oldukça önemli bir eserdir (Yücel, 1998). Nutuk yazıldığı dönemden günümüze kadar önemini korumaya devam eden ve yazıldığı dönemde yaşanan olaylardan hareketle gelecekte olabilecek tehlikelere karşı bilinçlendirmek amacıyla yazılmış bir eserdir (Hayta ve Akhan, 2014).

Literatürde Nutuk eseri ile ilgili farklı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Uzun (2005) çalışmasında Atatürk'ün Nutku'nun yazılış amacı, kapsamı ve niteliği açısından içerik analizi yapmıştır. Yıldız (2006) çalışmasında, Nutuk'u fikir ve edebî açıdan incelemiştir. Eren (2008) çalışmasında, Nutuk'un kelime serveti ve sadeleştirilmesi üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Doğan (2020) çalışmasında, Nutuk'ta geçen bazı konuları 8.sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlara ve ders kitaplarına göre incelemiştir. Şahin (2021) çalışmasında, Nutuk eserini T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersindeki kök değerlerin eğitimi açısından incelemiştir. Hanaylı (2021) çalışmasında, 8.sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ile Nutuk'ta yer alan değerleri öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmiştir. Bu çalışmada da Nutuk'un kök değerler açısından

incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın problem cümlesi “Nutuk’ta hangi kök değerler bulunmaktadır?” şeklinde belirlenmiştir.

1.1.1 Alt Problemler

1. Nutuk’ta adalet kök değeri bulunmakta mıdır?
2. Nutuk’ta dostluk kök değeri bulunmakta mıdır?
3. Nutuk’ta dürüstlük kök değeri bulunmakta mıdır?
4. Nutuk’ta öz denetim kök değeri bulunmakta mıdır?
5. Nutuk’ta sabır kök değeri bulunmakta mıdır?
6. Nutuk’ta saygı kök değeri bulunmakta mıdır?
7. Nutuk’ta sevgi kök değeri bulunmakta mıdır?
8. Nutuk’ta sorumluluk kök değeri bulunmakta mıdır?
9. Nutuk’ta vatanseverlik kök değeri bulunmakta mıdır?
10. Nutuk’ta yardımseverlik kök değeri bulunmakta mıdır?

1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Değerler, eğitim-öğretim sürecinde önemli bir yere sahiptir. Öğretim sürecinde gerçekleştirilen etkinlikler ile ders içeriklerinin uygun değerleri barındırması ve böylelikle etkili bir şekilde öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. 2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile bütün dersleri kapsayacak şekilde kök değerler belirlenmiştir (MEB, 2018). Kök değerlerin aktarılması sürecinde ise özellikle geçmişimize ışık tutan eserler ön plana çıkmaktadır.

Edebî eserler yoluyla soyut nitelikte olan bilgiler somutlaştırılmaktadır (Yalçın ve Aytaş, 2008; Bilgen, 2019). Bu kapsamda soyut nitelikte olan değerlerin aktarılmasında bu eserler önemli bir yere sahiptir. 2018 yılında yenilenen öğretim programları kök değer kavramı literatüre girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Ulu Önder Atatürk'ün eseri olan Nutuk'un kök değerler açısından incelenerek bu değerlerin kazandırılmasında nasıl yararlanılacağına ilişkin sonuçlar elde edilmesi alandaki bir boşluğu doldurması bakımından önemlidir. Bu bağlamda, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1919-1920 yılları arasında yaşadığı olayları kaleme aldığı Nutuk kök değerlerin aktarılmasında önemli bir kaynak kitap olarak değerlendirilebilir. Nutuk'ta yer alan kök değerler belirlenerek bu değerlerin aktarımında eserden disiplinler arası yaklaşımla yararlanılabilmesi eğitim alanındaki uygulayıcıların da işini kolaylaştıracaktır. Tarihsel olay örgüsü ile kök değer aktarımında tarih bilinci ve değer kazanma sürecine katkı sağlaması açısından da önemli bir içeriğe sahiptir.

Bu çalışmada Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme almış olduğu ve Türk tarihi açısından oldukça önemli bir eser olan Nutuk'un kök değerler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.3 Sınırlılıklar

Bu çalışma;

Türk Tarih Kurumu tarafından 2019 yılında 10.baskısı yapılan Mustafa Kemal Atatürk tarafından kaleme alınan Nutuk adlı eserin kök değerler açısından incelenmesi ve 2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan öğretim programındaki on kök değerler ile sınırlıdır.

1.4 Tanımlar

Değer: “Bir toplumda nesilden nesile aktarılan maddi ve manevi soyut öğelerdir.” (Özkalp, 2016).

Kök değer: Türk Dil Kurumu'na (2020) göre kök değer “Kazandırılması hedeflenen değerler arasında öncelikli öneme sahip olan ve diğer disiplinlerle ortak kazandırılması hedeflenen temel değerler olarak tanımlanmıştır.”

Değerler Eğitimi: “Eğitim süreci içerisinde kazandırılması amaçlanan değerlerin kazandırılma sürecidir.” (Ay, 2015).

Sosyal Bilgiler: “Toplum içerisinde bireylerin varoluş sürecini tamamlayabilmesi için coğrafya, tarih, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, siyaset bilimi, hukuk, felsefe gibi sosyal bilim dallarının içeriğini bir çatı altında toplayıp vatandaşlık bilgisi konularıyla ilişkilendirerek öğrenme alanları ve ünite başlıkları altında birleştiren insanların geçmişini, geleceğini ve bu gününü yaşadığı çevreyle etkileşimini inceleyen disiplinler arası anlayış sonucunda ortaya çıkan ilköğretimlerde öğrencilere aktarılan bir derstir.” (MEB, 2005).

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Nutuk

Arapça kökenli bir kelime olan Nutuk'un Türk Dil Kurumu (2023) tarafından açıklanan kelime anlamı "Bir topluluğa düşünceler, duygular aşılama amacıyla söylenen uzunca, coşkulu ve güzel söz." olarak tanımlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk tarafından kaleme alınan Nutuk'ta 19 Mayıs 1919 ile 15 Ekim 1927 arasında 9 yıllık süreç içerisinde yaşanan olaylar anlatılmaktadır. 1927 yılında Arap harfleriyle iki cilt olarak yayınlanan Nutuk'un birinci cildinde asıl metin, ikinci cildinde ise belgeler yer almaktadır. Nutuk'un birinci baskısında okunduğu yıl olan 1927 tarihi yer alırken basım tarihi olarak 1928 yılı kabul edilmektedir. 1928 yılında gerçekleşen harf inkılabından sonra Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1934 yılında Latin harfleriyle üç cilt şeklinde yayımlanarak geniş kitlelere ulaşması sağlanmıştır (Kılıç, 2019).

Nutuk; Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde başlatılan esaretten kurtuluşun, bir milletin vatanı için yaptıkları fedakârlık ve dayanışmanın somutlaştırılarak anlatıldığı diğer milletlere örnek olabilecek tarihi bir başyapıttır. Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk'u belgelerden hareketle tarihi bir kitap yazan bir tarihçi gibi değil olayların içerisinde bizzat yer alan bir kahraman gibi kaleme almıştır. Bu durum tarihi olayları yaşayan ve yazan kişinin aynı olması Nutuk'un üstün nitelikli bir eser olması sonucunu doğurmuştur. Nutuk içerisinde yazıldığı dönemde gerçekleşen tarihi olayların yanı sıra siyasal ve sosyal olaylara da yer vermesi eserin önemini artıran bir başka özelliktir. Mustafa Kemal Atatürk tarafından yazılan bu esere Nutuk denmesinin en büyük sebebi kendisi tarafından kahraman Türk Milletine hitap etmesinden kaynaklanmaktadır (Korkmaz, 2009).

Nutuk yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin geçmişi ile bağlantı kurmayı amaçlayan ve devletin kuruluş aşamasında yaşadığı zorlukların unutulmaması için gelecek nesillere kaynaklık eden yapı taşlarından olan arşivsel bir hazinedir. Mustafa Kemal Atatürk, yeni kurulan devletin kuruluş aşamasında kaleme aldığı bu eserde yaşadığı zorluklar karşısında umutsuzca davranmamış, Türk milletinden aldığı güç ile akıl ve bilimin öncülüğünde hareket ederek başarısını milletine armağan etmiştir. Bu anlamda

vatansever bir kahramanın milleti için yaptığı fedakârlıkların tüm milletlere örnek teşkil ettiği eserden anlaşılmaktadır (Kılıç, 2019).

Nutuk, toprakları işgal edilip tarih sahnesinden silinmeye çalışılan bir milletin küllerinden doğmasının kanıtıdır. Yüce Türk Milletinin vatanının bağımsızlığı için gösterdiği fedakârlıkların, yeterli imkân olmamasına rağmen topyekûn hareketinin yazılı göstergesidir (Korkmaz, 2009). Mustafa Kemal Atatürk, kurmuş olduğu yeni Türk devletini gençlere emanet ettiğini Nutuk'un sonunda Gençliğe Hitabe'de göstererek bildirmiştir (İnan, 1966).

2.1.1 Nutuk'un Yazılışı ve Çoğaltılması

Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk'u Cumhuriyet Halk Fırkasının ikinci büyük kongresinden önce hazırlamış olduğu belge ve notlardan hareketle üç aylık kısa ve yorucu bir süreç içerisinde kaleme almıştır (Şimşir, 2011). Afet İnan'a göre Mustafa Kemal, Nutuk'u Ankara'da kaleme almış ve İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda son kısımlarını yazarak son düzeltmelerini yapmıştır (İnan, 1980). Mustafa Kemal'in Nutuk'u hazırlarken yorgunluktan sağlık problemi yaşaması Nutuk'un okunma tarihini ertelemesine neden olmuştur (Şimşir, 2011). Mustafa Kemal'in kaleme aldığı Nutuk 506 sayfa olarak 36*22 ölçülerinde müsvedde kâğıda yazılmıştır (İnan, 1980). Nutuk sadece Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme aldığı sayfalarla sınırlı değildir. Bu süreçte yaşanan olayların gerçekliğini ortaya koymak adına eserde anlatılan olayla ilgili telgraf metinleri, TBMM'nin tutanakları, yazılan raporlar ve gazete metinlerine de yer verilmiştir (Yıldız, 2006).

Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme almış olduğu Nutuk, ilk defa 1927 yılında bir cildi asıl metin, diğer cildi belgeler olmak üzere iki cilt olarak Arap harfleriyle basılmıştır (Korkmaz, 2009). Nutuk'un basılması, ciltleme ve satış işlemlerinin Tayyare Cemiyeti tarafından yapılacağı dönemin gazetelerindeki haberlerde bildirilmiştir (Kocatürk, 1985). Kitap olarak ilk defa basılıp yayınlanması ise 1928 yılında gerçekleştirilmiştir. Arap harfleriyle basılan Nutuk, imzalanan sözleşmedeki rakamın iki katı olarak yaklaşık 100 bin adet basılmıştır (Şimşir, 1991).

Türk Tayyare Cemiyeti tarafından basılan Nutuk'ta basım yılı 1927 ibaresi bulunmaktadır. Yüz bin adet basılan Nutuk'un ilk elli binlik kısmında "birinci elli bin" diğer kısmında ise "ikinci elli bin" ibareleri yer almıştır. Nutuk'un iç kapağında Mustafa Kemal Atatürk'ün portresi ve imzası bulunmaktadır. 543 sayfa olarak basılan Nutuk'un arka kapağında fiyatı Beş Türk Lirası olduğu ibaresi yer almaktadır (Atatürk, 1927).

1934'te Latin harfleri ile basılmasına karar verilen Nutuk, Devlet Matbaasında üç cilt olarak basılarak çoğaltılmıştır (Yıldız, 2006). 1938 yılında cumhuriyetin on beşinci yılına özel olarak iki cildin birleştirilmesi ile tek cilt olarak basılarak Nutuk 50 kuruşa satılmıştır. 1938'te basılan Nutuk, Mustafa Kemal'in sağlığında yayılmış olan son baskı olma özelliğine sahiptir. 1938'den on iki yıl sonra Millî Eğitim Bakanlığı ve Türk Devrim Enstitüsü tarafından basılmıştır. Daha sonra bu eser, Türk Dil Kurumu tarafından ilk defa sadeleştirilerek basılmıştır (Özdemir, 1980). Nutuk, Mustafa Kemal'in 10 Kasım 1938'de hayata gözlerini yummasından sonra Ziraat Bankası kasalarında tutulmuş ve buradan Genel Kurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesine teslim edilerek saklanmaya devam edilmiştir (İnan, 1980).

Türk Tarih Kurumu Nutuk'u dört cilt olarak basmıştır. Türk Tarih Kurumu Nutuk'un ilk iki cildinde sol tarafa 1934 baskısını, sağ tarafa ise Türk Dil Kurumu tarafından 1963'te sadeleştirilmiş baskısını koymuştur (Uzun, 2005). Mustafa Kemal Atatürk'ün 100. doğum yılı sebebiyle Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu Nutuk'u söylev ismiyle basmaya karar vermiştir. İki kurumun ortaklaşa basmış oldukları Nutuk'ta çift sayılar orijinal metni, tek sayılar sadeleştirilmiş metni içermektedir. 1934 yılında basılan Nutuk dört ciltten oluşmaktadır (Kılıç, 2019). Evrensel bir öneme sahip olan Nutuk 1927 yılında ilk defa İtalyanca'ya çevrilmiştir. 1928 yılında Almanca'ya, 1929 yılında İngilizce'ye ve Fransızca'ya çevrilmiştir (Tarakcı, 2015).

2.1.2 Nutuk'un İçeriği ve Bölümleri

Mustafa Kemal Atatürk tarafından kaleme alınan Nutuk, "1919 yılı Mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım." sözü ile başlayarak 20 Ekim 1927 yılına kadar 8 yıllık süreci ele alan Gençliğe Hitabe ile son bulan bir söylevdir. Nutuk'un Gençliğe Hitabe ile son

bulmasının temel noktası Nutuk'un geleceğe dönük bir başyapıt olduğunu gösterir. Mustafa Kemal, Nutuk'u yazarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olarak yaşadığı olayları anlatmış ve dönemindeki gerçekleri tarih sahnesine çıkararak kendinden sonra gelecek olan nesilleri uyararak bilinçlendirmeyi amaçlamıştır (Yıldız, 2006).

1919-1927 yıllarını içeren Nutuk içerik olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kuva-i Milliye (Ulusal Güçler) Dönemi'nde Yeni Türkiye Devleti'nin kuruluş aşamalarında yaşanan zorluk ve fedakârlıklar anlatılmaktadır. İkinci bölümde Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması ve çalışmaları anlatılmıştır. Üçüncü bölümde cumhuriyetin ilan edilme sürecine değinilmektedir. Nutuk'un içeriğinin olduğu 1919-1927 yıllarına göre konu içeriğine bakıldığında 19 Mayıs 1919 Samsun'a çıktıktan sonrası ile TBMM'nin açılışına kadar olan yılların içeriğinin daha fazla olduğu görülmektedir (Yıldız, 2006).

Nutuk, dört ciltten oluşmaktadır. Birinci ciltte; Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla başlayan süreç, yurdumuzun düşmanlar tarafından işgal edilme sürecine karşı alınan tedbirler ve Kuvayı Milliye ruhunun oluşumu, 1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması anlatılmaktadır. İkinci ciltte; 1920 yılında açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ile bu dönemde ortaya çıkan isyanlar, cumhuriyetin ilan edilmesiyle modern Türkiye için atılan yenilikçi adımlar ve bu adımlara karşı tepkiler ve Gençliğe Hitabe yer almaktadır. Üçüncü cilt Nutuk'ta kullanılan belgeleri içermektedir (Kılıç, 2019). Dördüncü ciltte ise genel dizine yer verilerek yapılan çalışmalar kolaylaştırılmak istenmiştir (Özderim, 1980). Mustafa Kemal Atatürk kaleme almış olduğu Nutuk'ta yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kolay yollarla kazanmadığını ve kurtuluşa giden yolda çekilen zorlukları kaleme alarak gelecek nesillere aktarmıştır (Kılıç, 2019).

2.1.3 Nutuk'un Okunması

Yabancıların "Maraton Konuşma" adını verdikleri konuşma Cumhuriyet Halk Fırkasının ikinci büyük kongresinde 15 Ekim 1927 ile 20 Ekim 1927 tarihleri arasında 6 gün 36 saat 31 dakikalık sürede okunmuştur. (Turan, 1995). Mustafa Kemal; Nutuk içerisinde yer alan metinleri kendisi okumuş, belgelerle ilgili bölümleri ise Kongre

Kâtibi Ruşen Eşref'e okutmuştur (Kocatürk, 1985). Mustafa Kemal, Nutuk'u dile getirme sebebini "dokuz sene içerisinde yapmış olduğu faaliyetlerin hesabını halkına vermek" olarak ifade etmiştir. Nutuk'un okunup bitmesinden sonra Erzurum Milletvekili Necip Asım Bey'in teklifi ile Cumhuriyet Halk Fırkası Kurultayı Mustafa Kemal Atatürk'e teşekkürlerini bildirmişlerdir (İnan, 2009).

Cumhuriyet Halk Fırkasının ikinci büyük kongresinde 6 günlük süreç içerisinde birinci gün 5 saat 32 dakikalık kısmında Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a ayak basmasından Sivas Kongresi'nin yapılacağı zamana kadar olan dönem aktarılmıştır. İkinci gün 5 saat 37 dakikalık kısımda Sivas Kongresi'nden son Osmanlı Mebusan Meclisinin açılması için yapılan seçimlerin olduğu kısma kadar aktarılmıştır. Üçüncü gün 6 saat 20 dakika son Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerinin açılmasından Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreç anlatılmıştır. Dördüncü gün 6 saat 24 dakikalık bölüme Büyük Millet Meclisinin açılmasından İkinci İnönü Zaferi'ne kadar olan süreç aktarılmıştır. Beşinci gün 6 saat 24 dakika İkinci İnönü Zaferi'nden Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasına kadar olan süreç anlatılmıştır. Altıncı gün 6 saat 14 dakikalık bölümde Lozan Antlaşması'ndan sonra yapılan işlerden bahsedilerek Gençliğe Hitabe ile sonlandırılmıştır (Turan, 1995).

2.2 Değer Kavramı

Türk Dil Kurumu sözlükte değer kelimesini "Bir şeyin önemini belirleyen soyut ölçü." olarak tanımlamıştır (TDK, 2023). Sosyal bilimlerde değer kavramını ilk kez kullanan Znanicki "kıymetli ve güçlü olmak" anlamında belirtmiştir (Bilgin, 1995). Güngör (1993) ise değeri "Bir şeyin arzu edilip edilmemesine dair inanç." olarak ifade etmiştir. Başka bir tanımda ise "Bireyin yaşadığı toplum içinde benimsenmiş olan olgular." şeklinde tanımlamıştır (Özgüven, 1994). Köknel (2007) ise somut veya soyut kavramların önemini ortaya çıkarmayı amaçlayan ifadeler olarak dile getirmiştir. Baloğlu ve Balgamış (2005) değeri, bireylerin yaşamları ile ilişkilendirerek vermiş oldukları kararları etkileyen unsurlar olarak açıklamıştır.

Değer kavramı, bireysel olmaktan çok toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle değer kavramının toplumda önemli bir yere sahip olduğu

söylenbilir. Değer bireylerin içinde bulunduğu topluma uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır. Toplum içerisinde yaşayan insanların ortak değerler etrafında buluşmaları toplumsal uyum için önemlidir (Birkan, 2016). Toplumların değerlere bakış açıları yaşadıkları çevre, gelenek, görenek gibi faktörlerden dolayı değişiklik gösterebilmektedir (Özkalp, 2016). Değerlerden bazıları toplumların dini, dili, bulunduğu coğrafyaya göre değişse de bazıları da benzer özellikler göstermektedir. Bu değerler tüm toplumlar için evrensel kabul edilen değerlerdir. Örneğin dürüstlük, sevgi, yardımseverlik gibi değerler toplumlar tarafından benzer önem atfedildiği için evrensel değerler olarak kabul edilir (Çağbayır, 2018).

Toplumlar arasında kültürel farklılıklar olmasına rağmen bireyler uzun yıllar içinde buldukları toplumun değerlerini benimseyerek kendilerine uygun olan toplumsal değerleri benimserler (Dilmaç, 2009). Geçmişten günümüze kadar değerlerin öznel bir yapıya sahip olduğu bireyler ile toplumlar arasında farklılıklar gösterdiği görüşü hâkim olmuştur (Kuçuradi, 2020). Toplumsal farklılıklara rağmen bazı değerler birçok toplum tarafından benimsenerek kullanılmaktadır. Bunların arasında doğruluk, liderlik, yardımseverlik, ahlak, adalet, sorumluluk gibi değerlerin olduğu düşünülmektedir. Farklı özelliklere sahip toplumlarda evrensel değerlere sahip olan bireylerin ideal bireyler olduğu görülmektedir (Topal, 2019). Toplum içerisinde yaşayan bireylere aktarılan değerler sayesinde ideal bireyler olma özelliklerini kazandırmak önem kazandığı için süreç içerisinde değerler eğitiminin incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu değerler toplumu oluşturan bireylerin ortak kabulü sonucunda benimsedikleri tutumlardan hareketle ortaya çıkmakta ve toplumsal değerleri oluşturmaktadır (Yanpar ve Yalar, 2011).

Değerler toplumsal süreç içerisinde bireylerin yaşamsal faaliyetlerini kolaylaştırarak bireyleri toplumun aktif bir parçası hâline getirmeye yardımcı olmaktadır (Özkan, 2008). Bu anlamda değerlerin nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar önemini koruduğu görülmektedir. Değerler toplumların gelişmelerine de katkı sağlamaktadır (Özensel, 2003). Değerler; insanların yaşam şekillerine, hayat felsefelerine yön vermektedir. Bu sayede bireyler, kişisel gelişimlerini tamamlayarak toplum içerisine uyum sağlamaktadırlar (Güneş, 2015). Bireylerin eğitim kurumlarında veya toplum içerisinde kazanmış oldukları değerler süreç içerisinde davranışlara dönüşmektedir.

Böylelikle kazanılan değerlerin somutlaşması ile birlikte aktarımı da kolaylaşmaktadır (Yazıcı, 2014).

2.3 Değer Eğitimi

Değer eğitimi ilk olarak 1920’li yıllarda karakter eğitimi adıyla Amerika’da yapılan çalışmalarla başlamıştır. Değerler eğitimi ile ilgili çalışmalar 1970’li yıllarda Simson, Harmin, Kohlberg gibi isimler tarafından yapılmıştır. 1970’li yıllarda değer öğretimi bireylerin değerleri açıklayıp analiz etmesine dayanırken 1980’li yıllarda geleneksel değer aktarımının yapıldığı görülmektedir (Ulusoy ve Arslan, 2019). Değerler eğitimi ülkemizde 1995 yılında UNESCO’nun desteklediği “Yaşayan Değerler Eğitimi Programı” ile ilk kez gündeme gelmiştir. 2011-2012 eğitim-öğretim yılından itibaren de okullarda proje olarak uygulanmaya başlanmıştır (Bolat, 2016).

Değerler eğitimi ilk olarak ailede başlamaktadır. Çocukların ailede öğrendikleri değerler toplum yaşantıları ile desteklenerek bireysel özelliklere dönüşmektedir. Bu süreçte okullar bu özelliklerin bireyde etkili bir şekilde dönüşümünü desteklemekte ya da düzenlemektedir. Okullar gerçekleştirdikleri eğitim sürecinde teorik derslerin yanında toplum için önemli olan toplumsal kurallar ile değerlere de yer vermekte ve toplumsal yapının bütünlük sağlama noktasında değer aktarımı yoluyla önemli bir görev üstlenmektedir (Aktan, 2003). Bu süreçte okullardan beklenen hedefler arasında değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması ile değerlerin kalıcılığını sağlamak ve bireylerin çok yönlü olarak gelişmeleri, toplumsal düzenin sağlanmasına katkıda bulunmak yer almaktadır (Hökelekli, 2011). Bu görev doğrultusunda okullar değer eğitiminin tek yönlü yapıldığı bir yerden ziyade bireylerin süreç içerisinde karşılıklı etkileşime geçtiği ve bireylerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranışlarında kalıcı değişikliklerin gerçekleştiği bir sürece ev sahipliği yapmaktadır (Güneş, 2015). Millî Eğitim Bakanlığı ise okullarında millî, manevi ve kültürel değerlerini özümseyerek aktif olarak kullanan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2009). Bu süreçte kullanılan temel araçların başında ise ders kitapları gelmektedir. Ders kitaplarının içerisinde yer alan yazılı ve görsel unsurlar değerler eğitiminde oldukça önemli bir yere sahiptir (Şen, 2008).

Bireylerin topluma uyumunda okul ve ders içerikleri etkili olmaktadır. Bu nedenle değer eğitimi ile bireylere yaşadıkları toplumun bir parçası olma bilinci kazandırılması önemli olmaktadır (Ulusoy ve Arslan, 2019). Bu bağlamda ders içi ve ders dışı öğrenmeler bireylerin topluma daha kolay uyum sağlamalarına böylelikle toplumsal ve küresel sorunlara duyarlı hâle gelmelerine katkıda bulunur (Bağcı, 2013). Değer kazanma sürecinde etkin olan bireyler toplumsal sorunlarda değerlerin birleştirici özelliğinden etkilenerek toplumsal dayanışma ve yardımlaşma faaliyetlerinde olumlu katkı sağlarlar. Kazandırılması amaçlanan değerleri kazanan bireyler sorumluluk bilincine sahip olup problem durumlarında uzlaşmacı bir yaklaşım benimserler (Kurttaş, 2017).

2.4 Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi

Sosyal bilgiler dersi ilk defa 1916'da Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan bir derstir (Kan, 2010). Türkiye'de ise bu ders, 1968 İlkokul Programı ile eğitim sistemimize dâhil olmuştur (Şimşek, 2017). Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin hak ve sorumluluklarını bilmelerini, toplum içerisinde yaşadıkları ve yaşayacakları problemlere çözüm yolları üretmelerini ve öğrencilerin etkin vatandaş olarak yetiştirmelerini hedefler (Akdağ, 2009).

Sosyal bilgiler dersi etkin vatandaş yetiştirme hedefini gerçekleştirirken bulunduğu çevrenin koşullarına uyum sağlama konusunda da öğrencilere katkı sağlamaktadır. Çevreye uyum sağlama sürecinde bulunduğu toplumun özelliklerini ve değerlerini öğrencilere kazandırmayı hedeflemektedir (Tay ve Ulusoy, 2021). Değer eğitimi sürecinde değerlerin planlı bir şekilde kazandırılmasında sosyal bilgiler dersi önemli bir yer tutmaktadır (Turan ve Ulusoy, 2019). Sosyal bilgiler dersi etkin vatandaş yetiştirme hedefini gerçekleştirirken yakından uzağa ilkesi doğrultusunda aile, çevre ve toplum temelinde değer aktarım sürecini tamamlayarak değerlerin benimsenmesini ve öğrenciler tarafından anlamlandırılmasını kolaylaştırmaktadır. Değerleri benimseyen bireyler aile içinde, yaşadığı çevrede ve bulunduğu toplumda olumlu tutum gösterirler (Deveci, 2008). Sosyal bilgiler dersi içerisinde değer eğitimi sürecinde soyut olan değerlerin somut olarak aktarılmasında okul aile işbirliği oldukça önemlidir. Okullarda öğretmenlere, evlerde ise aile bireylerine değerlerin davranışlara

dönüştürülmesinde rol model olma açısından büyük görevler düşmektedir (Ekşi ve Katılmış, 2020).

Eğitim sistemi yıllar içerisinde zamanın koşullarına göre değişmekte ve güncellemeler yapılmaktadır. 2005 yılından önce kullanılan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere bilgi aktarımı yapılırken 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere bilgi aktarımının yanında yaşadıkları toplum yapısına uygun toplumsal değerleri ve becerileri kazandırmak da hedeflenmektedir (Kaymakçı ve Özalp, 2019). Bu süreçte Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile kazandırılmak istenen kazanımların yanında beceri ve değerlerin de kazandırılmasında önemli bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk ve Kafadar, 2020). Değerler toplumların kültürlerinin aktarılmasında önemli bir yer almaktadır (Çengelci, 2012). Kültür konuları ise sosyal bilgiler dersi özelinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu noktada kültür ile değerlerin aktarımının birbirleri ile ilişkili oldukları söylenebilir. Öğretim programında değerler kazanımlarla ilişkilendirilerek aktarılmaktadır (MEB, 2018).

2018 yılında MEB tarafından yayımlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik" olmak üzere 18 değer bulunmaktadır (MEB, 2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na göre "Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar Yerler ve Çevreler, Bilim Teknoloji ve Toplum, Üretim Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar" olmak üzere yedi öğrenme alanı bulunmaktadır (MEB, 2018). Bu değerlerin her biri bu öğrenme alanlarında dağılım göstermiştir.

Birey ve Toplum öğrenme alanı sorumluluk değeriyle öne çıkarken Kültür ve Miras öğrenme alanı vatanseverlik değerini vurgulamaktadır. İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme alanı sevgi ve saygı değeri ile ilişkilidir. Bilim Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı bilimsellik, duyarlılık, dürüstlük gibi değerler ilgilidir. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı çalışkanlık değeri ile Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı eşitlik ve özgürlük gibi değerler, Küresel Bağlantılar öğrenme alanı ise barış değeri ilişkilendirilmiştir (MEB, 2018).

2.5 Kök Değer

Kök değerler, kazandırılması hedeflenen değerler arasında öncelikli öneme sahip olan ve diğer disiplinlerle ortak olan temel değerlerdir. 2018 Öğretim Programı'na göre on kök değer belirlenmiştir. Bu değerler; “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” olarak sıralanmaktadır (MEB, 2018). 2018 Öğretim Programı'nda yer alan kök değerlerin bütün disiplinler için ortak olmasının yanında bu kök değerlerin nasıl kazandırılacağı ve çeşitli kök değerlere yönelik etkinlik örnekleri öğretim programlarında yer almaktadır (Gürgil vd. 2019). Böyle bir uygulamanın hayata geçirilmesindeki en önemli neden ise geçmiş yıllarda okullarda verilen değerler eğitiminin her branşın kapsamına uygun olarak belirlenmesidir. Her branş için belirlenen değerlerin kazandırılması ve uygulaması aşamasında sorunlar yaşanabilmektedir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile ilköğretimden ortaöğretime kadar tüm öğretim aşamalarında kazandırılması amaçlanan kök değerleri kazanan bireyler daha kolay bir şekilde topluma uyum sağlayacaktır. Böylelikle ideal bir toplum oluşması için önemli bir adım atılmış olacaktır (Kurtoğlu, 2019).

Kök değerler öğrencilere aktarılırken dersin içeriği, öğrenme ve öğretme sürecindeki farklılıklar, öğretimin yapıldığı fiziksel çevre, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal farklılıkları, öğreticinin özellikleri dikkate alınarak kök değerler bireylere kazandırılmalıdır (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından onaylanan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda verilen on kök değer ilgili olduğu tutum ve davranışlar Tablo 2.1'de gösterilmiştir (TTKB, 2017).

Tablo 2.1'de 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan on kök değer ana hatlarıyla açıklanmıştır.

Tablo 2.1 Kök değerlerle ilişkili tutum ve davranışlar (TTKB, 2017)

Kök değer	Kök değerlerle ilgili tutumlar ve davranışlar
Adalet	Adil olmak, eşit davranmak ve paylaşmak, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, tarafsızlık.
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duymak, sadık olmak, vefalı olmak ve yardımlaşmak.
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olmak, doğru sözlü olmak, güvenilir olmak, sözünde durmak, önyargısız olma, davranışları sorgulama.
Öz denetim	Davranışları kontrol etmek, davranışların sorumluluğunu alabilmek, özgüven sahibi olabilmek, duyguları, hisleri, tepkileri denetleyip sınırlamak.
Sabır	Azimli olmak, zorluklara tahammül edebilmek, katlanmak, göğüs germek.
Saygı	Alçakgönüllü olmak, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranmak, diğer insanların kişiliklerine değer vermek; değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı dolayısıyla bir şeye karşı dikkatli, ölçülü, özenli davranmaya sebep olan hürmet, ihtiram.
Sevgi	Aile birliğine önem vermek, fedakârlık yapmak, ilişkilerde yaşanan bağlama duygularını kapsayan samimiyet.
Sorumluluk	Kişilerin kendisine, çevresinde ve tanınan ve ailesine karşı sorumlu olması, davranışların sonuçlarını üstlenebilme.
Vatanseverlik	Çalışkan olmak, dayanışma, kurallara ve kanunlara uymak, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olmak ve toplumu önemsemek.
Yardımseverlik	Cömert olmak, fedakâr olmak, işbirliği yapmak merhametli olmak, misafirperver olmak ve paylaşabilmek, insana ve canlılara değer vermek.

2.5.1 Adalet Değeri

Adalet kelimesi sözlükte “Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme.” olarak belirtilmiştir (TDK, 2023). Adalet köken olarak Arapça adil olmak, adil davranmak olarak tanımlanmaktadır (Namlı, 2017). Adalet, toplum içerisinde yer alan değerlerin ve toplumsal ideallerin somut hale getirilip günlük hayatta kullanılması durumudur (Cevizci, 1996).

Konfüçyüs adaleti “Sana yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma!” şeklinde açıklamaktadır (Topçu, 1994). Aristo ise adaleti iki bölümde inceleyerek dağıtıcı adaleti, her bireyin kendi kişisel özellikleri ve yeteneklerine yaptıkları işten pay alması olarak açıklamıştır. Düzeltici adaleti ise kanunlar önünde her bireyin eşit bir şekilde yer alması olarak tanımlamıştır (Güriz, 1994). Farabi’ye göre adalet, bireylerin diğer bireylere karşı erdemli davranışlar göstermesidir. Farabi; bireyin hak ettiğiinden az almasını bireye yapılan saygısızlık, hak ettiğiinden fazlasını almasını yaşadığı topluma yapılan adaletsizlik olarak belirtir (Ensarioğlu, 2008). Farabi bireylerin toplum içinden hak ettiklerinin adaletli bir biçimde almasının gerekli olduğunu düşünür.

2.5.2 Dostluk Değeri

Dost kelimesi sözlükte “Dost olma durumu, dostça davranış.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Dostluk bireylerin uyum içerisinde samimi ve arkadaşça davranmasıdır (Altın, 2010). Dost, toplum içerisinde yanımızda bulunan bireyler içerisinde diğerlerine göre daha fazla zaman geçirip diğer arkadaşlarımıza göre daha fazla paylaşım yaptığımız arkadaşlarımızdır. Dostluk ise arkadaşlarımız arasında kurmuş olduğumuz karşılıklı bağlarımızdır. Dostluk bireylerin güven duygusunu geliştirerek bireylerin toplumsal uyum kazanmasını kolaylaştıran unsurlardandır (Duran ve Bitir, 2021).

Eski Yunan düşünürlerinden Aristoteles üç farklı arkadaşlık türü olduğunu dile getirmiştir. Aristoteles’e göre ilk arkadaşlık türü birbirlerinden beklenen fayda merkezli bir arkadaşlıktır. Birbirlerine faydası olan bireylerin birbirlerini sevmeye, arkadaşlık yapma durumudur. Aristoteles ikinci arkadaşlık durumunun karşılıklı güzel vakit geçirmeye dayalı olduğunu dile getirmiştir. Aristoteles’e göre üçüncü arkadaşlık durumu ise karakter benzerliğine dayalı arkadaşlıktır. Aristoteles arkadaşlık sınıflandırmasında ilk iki tanımlamada arkadaşlıkların uzun süreli olamayacağını üçüncü tanımlamada ise karakter benzerliğinin zor olduğunu ancak benzerliğin bulunması durumunda dostlukların uzun süreceğini ifade eder (Aytaç, 2019).

2.5.3 Dürüstlük Değeri

Dürüstlük sözlükte, “doğruluk” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Dürüstlük kelimesi Farsça’dan Türkçe’ye çevrilmiştir. Dürüstlük toplumsal düzenin sağlanması açısından oldukça önemli kurallardandır. Dürüstlüğün olmadığı durumlarda toplumsal düzen olumsuz etkilenerek iletişim eksikliği ortaya çıkmaktadır (Yalnız ve Yıkılmaz, 2018).

Bireylerin ilk eğitim kurumları olan ailelerinde kazanmaya başladıkları dürüstlük değeri eğitim kurumlarında kazandırılmaya çalışılan en önemli değerdir. Dürüstlük değerini yeterli düzeyde kazanamayan bireyler yaşadıkları toplumda iletişim kurarken karşısındaki insanların kendisini doğru yorumlamadığını düşünerek iletişim kurma problemleri yaşar. Bireylerin yaşadıkları güven problemi sonucunda toplumsal uyum problemleri ortaya çıkar (Yalnız ve Yıkılmaz, 2018).

2.5.4 Öz Denetim Değeri

Öz denetim sözlükte “Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Öz denetim değeri, toplumsal uyumun sağlanabilmesi amacıyla davranışların kontrol altına alınarak öz denetimin sağlanmasını amaçlar (Can ve Öztürk, 2018). Descartes’e göre birey iradesine sahip çıkarak içgüdülerinin esiri olmamalıdır. Descartes bireylerin ahlaki olgunluk seviyesine ulaştıklarında bilinçli bir şekilde iradelerini kullanmaları durumunda mutlu olabileceklerini ifade eder (Türkben, 2010).

Bireylerin toplum içerisinde yaşamlarını sürdürürken belirlemiş oldukları amaç ve hedeflere ulaşabilmek için otokontrol mekanizmasına sahip olmaları gerekmektedir. Bireyler yazılı veya yazılı olmayan kurallara uygun davranmalıdırlar. Kurallara uymayan bireylerin yaptıklarının doğru ya da yanlış olduğunu anlayabilmeleri için öz denetim değerine sahip olmaları gerekmektedir. Öz denetim değerini yeterli düzeyde kazanamayan bireyler toplum içerisinde dışsal uyaranlara maruz kalabilirler (Tozlu ve Yüce, 2020). Öz denetim değeri kazanan bireyler toplum içinde uyum sağlamakta zorluk çekmezler.

2.5.5 Sabır Değeri

Sabır kelimesi sözlükte “Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Toplumda meydana gelen olumsuz olaylarla başa çıkabilme ve olumsuz durumları yönetebilme becerisi sabır ile ortaya çıkmaktadır (Tozlu ve Yüce, 2020). Sabır değeri bireylerin sonradan kazandıkları ve yaşamları boyunca kullandıkları önemli değerlerdendir (Schnitker, 2012).

14. yüzyılda tanımlanan sabır, tanımlandığı dönemin özelliklerinden etkilenecek eğitim-öğretim sürecinde önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır (Eliüşük, 2014). Sabır, karşılaşılan zor duruma karşı vazgeçmeden planlı bir şekilde çalışmaya devam edip karşılaşılan zor durum karşısından sebat göstermektir (Karatekin vd. 2013). Sabır değerine sahip olan bireylerin diğer kişilere göre toplumda yaşadıkları sorunlara olumlu tutum gösterdikleri görülmektedir. Böylelikle sabırlı bireyler hayatlarında kaygı düzeyleri diğerlerine göre daha düşük seviyede tutabilmektedir (Doğan ve Gülmez, 2014).

2.5.6 Saygı Değeri

Sözlükte “Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Saygı; farklılıklara bakılmadan ırk, din, dil, cinsiyet ayrımı yapmadan eşit bir şekilde, samimiyetle, eylemde bulunma faaliyetidir (Yazıcı, 2008). Saygı, içinde bulunulan toplum içerisinde toplumsal değerleri gözeterek adalet, özgürlük ve sorumluluk çerçevesinde tarafsız ve önyargısız davranabilmektir (Girgin, 2012). Saygı değerinin ilk karşılaştığı yer olan ailede bireyler uygulamalı olarak saygı değerini kazanırlar (Yücel, 1993).

Bireyler ilk olarak kendi kişilik özelliklerini tanıyarak kendine saygı göstermelidir (Maslow, 2001). Öz saygıyı kazanan bireyler içinde buldukları topluma uyum sağlayabilmek için yaşadığı toplumdaki insanlara saygı göstermek zorundadır (Güngör, 2000). Bireylerin içinde buldukları kültürden kültüre değişiklik gösteren saygı değeri, her toplumun kendine özgü yapısına göre şekillenmektedir (Tarhan, 2006). Saygı değerini kazanan bireyler toplum içerisinde birbirlerine karşı daha empatik davranarak toplum düzeninin sağlanmasına katkıda bulunurlar (Özdemir,

2017). Toplumsal düzenin sağlanması için saygı değerinin öğretim programları aracılığıyla okullarda öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır.

2.5.7 Sevgi Değeri

Sevgi değeri sözlükte “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu, muhabbet.” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2023). Sevgi toplumsal dayanışmayı sağlayan insanları bir arada tutmalarını sağlayan önemli bir değerdir (Tozlu ve Yüce, 2020).

Değerler içerisinde en önemlilerinden bir tanesi de sevgi değeridir. Sevgi; bireyin mutlu olmasını sağlayan, zihinsel gelişmesine yardımcı olan bireylerin yaşadıkları ortamlara uyum sağlayarak hayatlarında başarılı olmasına katkı sağlayan değerdir. Sevgi değerini yeterince kazanamamış olan bireyler toplum içerisinde buldukları gruplarda sorunlar yaşayabilirler (Yaman, 2016). Sevgi paylaştıkça çoğalan, karşılıklı olma zorunluluğu olmayan bir değerdir (Rousseau, 2003). Sevgi değerini kazanan bireylerin toplumsal sorunlara karşı farkındalıkları yüksektir. Bireyler sevgi değeriyle çevrelerinde bulunan canlılara karşı duyarlı davranarak yaşadıkları sorunları uzlaşmacı bir tavırla çözüm odaklı bir yaklaşım benimseyerek sonuçlandırır (Önlen, 2017). Sevmek insanların en temel ihtiyaçlarından. İnsanların yaşadıkları toplum içinde birçok sorunun kaynağının sevgi eksikliği olduğu söylenebilir. Sevgi değerini kazanamayan bireyler yaşamlarında büyük problemler yaşarlar ve onların davranışlarında olumsuzluklar gözlenir (Sönmez, 1994).

Bireylerin ilk eğitim kurumu olan aile, bireylerde sevgi değerinin ilk şekillendiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile ortamında sevgi değerini kazanan bireyler, güven problemi yaşamayan ve kaygı düzeyleri düşük bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır (Taşkın, 2009).

2.5.8 Sorumluluk Değeri

Sorumluluk sözlük anlamı olarak “Sorumlu olmayı gerektiren bir yükümlülüğün kendisi.” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2023). Sorumluluk toplum içerisinde kendisi

için belirlenmiş rollere sahip olan bireylerin sahip oldukları görevleri yerine getirmek olarak tanımlanmaktadır (Çalışkan vd., 2019).

Sorumluluk bireylerin ilk olarak ailede kazandığı, okullarda ve toplumda pekiştirerek öğrenmeye devam ettikleri bir değerdir. Çocukların ilk eğitim kurumları olan aile toplumsal değerlerin kazandırılmasında ve bu değerlerin uygulamalı olarak öğretilmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir (Hökelekli ve Gündüz, 2007).

Çocuklar ailelerinden öğrendikleri değeri okullarda akranları ve öğretmenlerinin destekleri ile pekiştirerek kullanırlar (Akbaş, 2004). Okullara gelen çocuklar kazanmış oldukları sabır değerini öğretmenleri rol model olarak sorumluluk sahibi bireyler olarak yaşamlarına devam ederler (Fidan ve Erden, 2001).

Sorumluluk değerini kazanan bireyler toplum içerisinde yer aldığı faaliyetlerde başarılı bir şekilde görevlerini yerine getirmektedir. Bireylerin sorumluluk bilincini kazanması için ailelerinde bu değeri kazanarak uygulamaları gerekmektedir. Bireylere yaşadıkları ortamda kazandırılmayan değerler ilerleyen zamanlarda verilen görevleri yerine getirmekte sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır (Cüceloğlu, 2002). Bireylerin sorumluluk değerini kazanmaları için ailede, okulda ve toplumda uygun öğrenme ortamları sağlanarak sorumluluk sahibi bireyler yetişmesi sağlanmalıdır (Sağlam ve Kaplancı, 2020).

2.5.9 Vatanserverlik Değeri

Vatanserverlik sözlükte “yurtseverlik.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Ülkelerin temel yapı taşlarından biri vatan ve millet kavramlarıdır. Vatanserverlik değeri milletini sevmeyi ve ülkesinin gelişmesi için çalışmalar yapmayı amaçlamaktadır (Metin vd., 2019).

Vatanserverlik bireylerin vatanı için maddi ve manevi fedakârlıklar göstermesi ve gerektiğinde inandığı millî değerler uğruna elinden gelenin fazlasını yapmasıdır (Şarşembiyeva, 2015). Vatanserver bireyler yaşadıkları toplumla uyum içerisinde yaşayarak toplumun bütün kesimlerinin duygularına empati yaparak paylaşmalıdır (Ercan, 2015).

Vatanseverlikle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında vatanseverliğin kör vatanseverlik ve müspet vatanseverlik olarak iki başlık altında incelendiği görülmektedir. Kör vatanseverlikte, bireyler vatanının güçlü olabilmesi için eleştirmeden, sorgulamadan vatani için üzerine düşen sorumlulukları yapmaktadır. Yapıcı vatanseverlikte ise bireyler ülkelerinin gelişimi için yapıcı eleştirilerde bulunarak ülkelerinin olumlu gelişimlerini amaçlarlar (Yazıcı ve Yazıcı, 2010). Vatanseverlik değerinin kök değerler açısından kazandırılması da oldukça önemlidir.

2.5.10 Yardımseverlik Değeri

Türk Dil Kurumu yardımseverliği “Hayırsever.” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2023). Okullarda kazandırılması hedeflenen yardımseverlik değeri okullarda öğrencilerin toplumsal birlik bilinci kazanmaları açısından oldukça önemlidir (Sönmez ve Akıncan, 2013). Yardımseverlik bireylerin içinde buldukları toplumlarda birbirlerine yaklaşmalarını sağlayarak bireylerin birbirlerine maddi ve manevi destek olmalarını sağlayan bir eylemdir. Milletimizin karşılık beklemeden birbirine yardımlaşma duygusuyla hareket etmesi dünyadaki milletlere yardımseverlik değerinin kazandırılmasında örnek gösterilebilecek bir değer olarak düşünülebilir. Köklü bir tarihe sahip olan milletimiz canlılara yardım etmek amacıyla birçok sivil toplum kuruluşu kurarak yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır (Aktepe, 2010).

Toplumsal dayanışmanın köylerdeki örneklerinden olan imeceyi TDK (2023) “Kırsal topluluklarda köyün zorunlu ve isteğe bağlı işlerinin köylülerce eşit şartlarda emek birliğiyle gerçekleştirilmesi.” olarak açıklamıştır. Toplumda yaşayan bireylerin eşit şartlara sahip olmamasından dolayı yardımlaşma değeri önem kazanmaktadır. Yardımlaşma değeri sayesinde bireylerin içinde buldukları topluma uyum sağlamaları kolaylaşır (Sever ve Bayır, 2020).

2.6 Kurumsal Çerçeve ile ilgili Araştırmalar

Bu bölümde Mustafa Kemal Atatürk’ün kaleme almış olduğu “Nutuk” eseri konusunda ve değer eğitimi ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılmış çalışmalara yer verilmektedir.

2.6.1 Nutuk ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar

Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme almış olduğu Nutuk ile ilgili yurt içinde yapılan çalışmalara aşağıda yer verilmektedir:

Uzun (2005) “Atatürk'ün Nutku'nun İçerik Analizi” adlı doktora tezinde Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme almış olduğu Nutuk'u incelemiştir. Çalışmada içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucunda Mustafa Kemal'in kaleme aldığı Nutuk'un içeriği analiz edilerek Nutuk'un özellikleri, yazılma amacı ve yazıldığı dönem şartlarına göre “hatırat” özelliklerine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hayta ve Akhan (2014), Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Örnek Bir Uygulama: “Bir Devrin Analizi: Nutuk” adlı makale çalışmasında 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi “Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar” ünitesindeki “Bir Devrin Analizi: Nutuk” konusunun işlenişinde öğretmenlere alternatif örnek bir uygulama göstererek öğrencilerin sürece ilişkin görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada betimsel analiz ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Ankara merkezdeki bir ortaokulun 8. sınıfına devam eden 24 öğrenci çalışma gurubunu oluşturmuştur. Çalışma sonuçlarına göre öğrencilerin Nutuk'u geçmişimizi anlamamızda, tarihimizi öğrenmemizde temel eser olarak ifade ettikleri ve Nutuk'u Cumhuriyet'in değerini kavramada bir yol gösterici olarak gördükleri tespit edilmiştir. Ayrıca çalışma sonuçlarına göre tarihsel dönemin şartlarını anlamada ve tarihi karakterler ile empati kurarak olayları değerlendirmede yaratıcı drama yönteminin olumlu etkisi olduğu görülmektedir.

Doğan (2020), “Nutuk'ta geçen bazı konuların 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Kazanımlara ve Ders Kitaplarına Göre İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasının amacı, Atatürk'ün Nutuk'unda yer alan konuları 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlara göre incelemektir. 8.sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi kitaplarında Nutuk'a ait verilerin kullanım durumlarını tespit etmek için yapılan çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna bakıldığında

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda otuz dokuz kazanım bulunduğu ve bu kazanımlardan 20 tanesinin çalışmanın amaçlarıyla uyduğu, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının Nutuk'ta yer alan konularla aynı olduğu ve Nutuk'un birinci el kaynak olarak kullanılabilceği, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde Nutuk'tan oldukça fazla yararlanılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Hanaylı (2021) "8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ile Nutuk'ta Yer Alan Değerlerin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında, 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ile Nutuk'ta yer alan değerlerin tespiti ve bu iki kaynakta yer alan değerlerin öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ve görüşme tekniklerine başvurulmuştur. Veri toplama aracı olarak Atatürk'ün Nutuk adlı eserinden ve 2019-2020 eğitim-öğretim yılında okutulan, Nev Yayınlarına ait 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ile ilgili öğretmen görüşlerinden yararlanılmıştır. Çalışma 10 sosyal bilgiler öğretmeni ile yapılmıştır. Nutuk'ta 982, ders kitabında 573 değer tespit edilmiştir. Her iki kaynakta da ilk iki sırayı alan değerler vatanseverlik ve bağımsızlık olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak çalışmaya katılan öğretmenlerin kazanımlarla verilmesi gereken değerleri eşleştiremediği, öğretmenlerin sınav odaklı eğitim yaptıkları, değer kavramları konusunda eksik oldukları, ders saatinin az olmasının bunun nedenlerinden biri olduğu ve değer aktarımında Nutuk'tan yeterince yararlanamadıkları sonucuna varılmıştır.

Uyanık (2022) "Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki Değerler Bağlamında Atatürk'ün Nutku'nun İncelenmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan on sekiz sosyal bilgiler değeri Nutuk ile ilişkileri açısından incelenmiştir. Veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi yapılan çalışmada veriler içerik analiziyle çözümlenerek Nutuk içinde Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretimi Programı'nda tanımlanan on sekiz adet değer işlenip işlenmediği araştırılmıştır. Çalışma sonucunda Nutuk'ta bağımsızlık, özgürlük, vatanseverlik, barış, dayanışma, sorumluluk, eşitlik, çalışkanlık, aile birliğine önem verme ve bilimsellik değerlerinin olduğu görülmüştür. Duyarlılık,

dürüstlük, estetik, saygı, sevgi, yardımseverlik ve tasarruf değerlerinin ise Nutuk'un genel ruhu içinde var olmakla birlikte ayrıca işlenmedikleri tespit edilmiştir.

Kurt Acar (2022) "Geçmişten Günümüze Yönetmel Metinlerde Liderlik: Orhun Yazıtları, Siyasetname ve Nutuk'un Eğitsel Liderlik Bağlamında Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans çalışmasında Orhun Yazıtları, Siyasetname ve Nutuk'ta belirtilen liderlik özelliklerinin eğitsel liderliğe katkılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi olan doküman analizi yöntemi kullanılan çalışmada vizyoner, kültürel ve karizmatik liderlik türünün görüldüğü tespit edilmiştir. Nutuk ve Orhun yazıtlarında vizyoner liderlik Orhun Yazıtları ve Siyasetname'de ise kültürel liderliğin Nutuk'ta karizmatik liderliğin görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Üç farklı liderlik türünün de okul idarecilerinde görülmesi durumunda okul kültürü oluşmasında ve öğretmenlerle iletişimde olumlu katkıları olacaktır.

2.6.2 Nutuk ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar

Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme almış olduğu Nutuk ile ilgili yurt dışında yapılan çalışmalara aşağıda yer verilmektedir.

Morin ve Lee (2010) İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiş durumu ile "Türk Milliyetçiliğinin Kurucu Söylemi: Atatürk'ün Nutuk'u ve Türk Halkının Retorik İnşası" adlı makalede Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün 1927 yılında söylediği büyük Nutuk'un 1963 yılında resmi İngilizce tercümesi kullanılmıştır. Nutuk'u analiz eden çalışmacı Atatürk'ün modern bir Türk halkı inşa etmek için kullandığı mitsel temelleri tespit etmeye çalışmıştır.

Alaranta (2008) İngilizce'den Türkçeye çevrilen ismi ile "Mustafa Kemal Atatürk'ün 1927 Yılındaki Altı Gün Nutku: Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna İlişkin Resmi Tarih Görünümünün Belirlenmesi" adı ile çevrilen makalede Mustafa Kemal'in 1927 yılında parti kongresinde Kurtuluş Savaşı'nı kendi açısından anlatan ünlü altı günlük konuşmasını incelemiştir. Makalede Nutuk'un Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ilişkin resmî tarihi tanımlamada oynadığı rol analiz edilmiştir.

2.6.3 Değer Eğitimi ve Kök Değerler ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar

Tonga ve Uslu (2015) “Sosyal Bilgiler Dersinde Kazanım-Değer İlişkisi” adlı makalede sosyal bilgiler dersinde kazanımlarla değerler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. “Sosyal bilgiler dersinde kazanımlarla değerler arasında ilişki nasıldır?” sorusuna cevap arandığı çalışmada altıncı ve yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanım ve değerler arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna bakıldığında bilimsellik, barış, hak ve özgürlüklere saygı değerleri ile kazanımlar arasında ilişki kurulurken diğer kazanımlar ve değerler arasındaki ilişkinin zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güçlü (2019) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin 4. ve 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve 4. sınıf öğretmenleri ile 5.sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim programında yer alan değerlerle ilgili görüşleri alınmıştır. Çalışmada doküman analizi ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretim programındaki değerler açısından oldukça fazla değere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın 4.sınıf öğretmenleri ve 5.sınıf sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşme sonucuna bakıldığında 5.sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerleri 4.sınıf öğretmenlerine göre daha doğru ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın (2019) “Değerler Eğitimi Açısından Atabetü’l Hakayık’ın İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında Türk-İslam tarihi açısından önemli bir kaynak olan Atabetü’l Hakayık’ın kök değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada doküman analizinden yararlanılmıştır. Çalışma sonucuna bakıldığında Atabetü’l Hakayık’ın vatanseverlik, sorumluluk, sevgi, yardımseverlik, öz denetim kök değerlerinin fazla; saygı, dürüstlük, dostluk sabır ve adalet değerlerinin ise daha az bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Atabetü’l Hakayık’ın içeriğinin değerler eğitimi için kullanımının değer aktarımında faydalı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Pırnaz (2020) “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kök Değerlere Yönelik Görüşleri” adlı yüksek lisans çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kök değerlere yönelik görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yapılan yeniliklerden haberdar olduğu, öğretmenlerin kök değerlerle ilgili zümre öğretmenleriyle işbirliği yaparak kök değerlerin eğitimine yönelik velilere seminerler düzenlenmesi gerektiği ve değerler eğitiminde okul ve ailenin işbirliği içinde olması sonuçlarına ulaşılmıştır.

Şahin (2021) “Nutuk Eserinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersindeki Kök Değerlerin Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Atatürk’ün Nutuk adlı eserinin “Gençler İçin Fotoğraflarla Nutuk” adındaki baskısının Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde yer alan kök değerler yönünden incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma tekniği olan doküman analizi tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır. Sonuca bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı’nda yer alan on adet kök değer incelendiğinde Gençler İçin Fotoğraflarla Nutuk adlı eserin tümünde en fazla yer alan kök değerlerin sırasıyla vatanseverlik, saygı, adalet, dostluk, sorumluluk, dürüstlük, sevgi, sabır, yardımseverlik ve öz denetim olduğu tespit edilmiştir.

Demirel (2022) “Sosyal Bilgiler Kitaplarında Yer Alan Kök Değerler” adlı yüksek lisans tez çalışmasında öğretim programında bulunan on kök değerın sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma durumunu incelemiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Çalışma sonucunda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 4, 5, 6, 7. sınıf ders kitaplarında en fazla bulunan kök değerlerden birinin vatanseverlik olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmüştür. Sosyal bilgiler ders kitapları içerisinde en fazla adalet değerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Adalet değerinin fazla olmasının sebebinin sosyal bilgiler dersinin etkin vatandaş yetiştirme olduğu ile açıklanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda

4, 5, 6, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında on kök değere yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Köksal vd. (2022) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Kök Değerler Açısından İncelenmesi” adlı makalede sosyal bilgiler öğretim programı temel alınarak 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metinlerde kök değerlerin yer alma durumları incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi tekniği kullanılmıştır. İncelenen sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metinlerde bulunan kök değerlerin kitaplarda ve metinlerde dengeli bir şekilde dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yalçın (2023) “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Tarihi Metinlerin Değerler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki metinleri değerler açısından incelemiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda tasarruf değeri hariç on yedi değer saygı, sevgi, adalet, eşitlik, vatanseverlik, yardımseverlik, bağımsızlık, duyarlılık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, barış, dürüstlük, estetik, özgürlük ve sorumluluk değerlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitaplarındaki metinlerde ise yardımseverlik, saygı, dürüstlük gibi değerleri ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer verilen değerlerin de kök değerlerini yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.6.4 Değer Eğitimi ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar

Barni vd. (2019) “Öğretmen Öz Yeterliliği: Kişisel Değerlerin ve Motivasyonların Öğretmedeki Rolü” adı ile Türkçe çevirisi yapılan makalede öğretmenlerin kişisel değerlerinin okuldaki amaç ve davranışlarına etkisi incelenmiştir. Çalışmada öğretmenlerin değerleri (koruma, değişime açık olma, kendini aşma ve kendini geliştirme) öz yeterlilikleri arasındaki ilişkileri incelemek amaçlanmıştır. İki yüz yirmi yedi İtalyan lise öğretmenin katıldığı anket çalışması yapılmıştır. Çalışma sonucunda öğretme motivasyonun düzeyi ne olursa olsun öğretmenlerin öz yeterlilik duygusu ile koruma değerlerinin birbirleri ile olumlu ilişkili olduğu, değişime açıklık

ve öz yeterliliği ile kendini aşma ve öz yeterlilik arasında ilişkide öğretmen motivasyonuna bağlı olarak değiştiği gözlemlenmiştir. Motivasyonun değerlerin aktarımındaki etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Nargiza (2022) “Öğrencilerin Sosyal ve Ahlak Eğitimi ve Değerlerin Gelişimi” adı ile çeviri yapılan çalışmada Özbekistan’da manevi ve ahlaki değer eğitiminin öğrencilere manevi ve ahlaki değerlerin yanı sıra eğitim-öğretime ilişkin millî değerleri kazandıran bir öğreti olduğu ve bu eğitimle öğrencilerde ahlaki ve manevi değerleri kazandırılması ile kişilik özelliklerinin de kazandırıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Grümme (2023) “Değerler Eğitimi, Siyaset ve Din” olarak Türkçeye çevrilen çalışmasında değerler ve eğitim arasında bağlantının olduğu değerlerin eğitim faaliyetlerinde kullanılmasıyla değerlerin dinamik hâle geldiği sonucuna ulaşmıştır. Din eğitiminin değerler eğitimi ile aynı olmadığı din eğitiminin değerler eğitimine katkı sağlamada kullanılabileceği, değerlerin aktarılmasında dini boyutun kullanılmasının politik boyutlu değer eğitimi kavramını ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mulang ve Putra (2023) “Lise Eğitiminde Etik ve Manevi Değerlerin Uygulamasının Araştırılması: Makassar, Endonezya’da Bir Örnek Olay İncelemesi” adlı çevirisi yapılan makalede İslami etik ve manevi değerlerin lise öğrencilerinde uygulanması araştırılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı kullanılan çalışmada veriler okul yetkilileri, öğrenciler ve velilerin de bulunduğu 19 kişi ile gözlem ve görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Çalışma bulgularına göre eğitimcilerin yüksek ahlaklı öğrenciler yetiştirmek için ders hazırlama planında belirtilen planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarından başlayan karakter gelişim sürecinde öğrencilere ahlaki ve manevi değerler aşıladığı görülmektedir. Çalışma lise öğrencilerine ahlaki ve manevi değerleri aşılamanın karakter gelişimine ve öğrencilerine ahlaki açıdan daha dürüst ve inançlı olmalarına yardımcı olmanın önemine dikkat çekmektedir. Okulların değerlerin aktarılmasındaki önemli rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İsmailovna (2023) “İlköğretim Öğretmenlerine Yönelik Ulusal Değerlerin Kullanılması Çalışması” adı ile Türkçe’ye çevrilen çalışmada Özbekistan’da eğitim

yöneticisi, öğretmen ve müfredat arasında değerler eğitiminin rolünü ve önemini belirlemek amaçlanmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Öğretmen ve öğrencilerden alınan görüşlerden hareketle değerlerin öğretiminde meydana gelen değişimlerin maddi ve manevi değişimlere neden olduğu yaşanan değişimlerde de kültürel gecikmelerin olmaması durumunda toplumların sağlıklı gelişecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

3. YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma modelinden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, araştırılacak olan problem durumuna ilişkin gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi yöntemlerle verilerin toplanıp doğal ortamda nesnel ve bütüncül bir yaklaşımla çözümlendiği süreç olarak açıklanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada nitel araştırma modelinin tercih edilmesinin sebebi araştırılmak istenen konunun doğasına uygun olmasıdır.

Çalışma kapsamında nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden birisi olan doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini belirli bir düzen içerisinde ve sistemli bir şekilde analiz etmek için kullanılan yöntemdir. Doküman analizi tekniğinden yazılı ve görsel dokümanların sistematik bir düzenle incelenmesinde yararlanır (Creswell, 2002). Bu teknik ile gözlemlenemeyen dokümanların orijinalliğinin teyit edilerek dokümanların içeriğinin anlamlandırılması ve sunulması sağlanır (Kıral, 2020). Bu çalışmada Nutuk adlı eserde kök değerlerin incelenmesi amaçlandığı için bu teknikten faydalanılmıştır.

3.2 Veri Kaynağı

Bu çalışmanın veri kaynağını Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme aldığı Nutuk adlı eser oluşturmaktadır. Nutuk'un günümüze kadar birçok baskısı yapılmıştır. Çalışma kapsamında ise Türk Tarih Kurumu tarafından 2019 yılında dört cilt (1951 sayfa) olarak basılan eser kullanılmıştır.

3.3 Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Çalışmada kapsamında Nutuk eseri doküman analizi tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Doküman analizi tekniği, bir çalışmada incelenen durum veya olaylarla ilgili bilgiler ele alan yazılı/basılı belgelerin detaylı olarak taranması ve elde edilen

bilgilerden farklı bir bakış açısı ile yeni bir bütünlük oluşturulması olarak açıklanmaktadır (Creswell, 2002).

3.4 Verilerin Analizi

Bu çalışmada Nutuk adlı eserde yer alan kök değerlerin tespiti içerik analizi kullanılarak yapılmıştır. İçerik analizi, çalışma sürecinde ele alınan bir konunun daha sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda kaynak olarak ele alınabilmesi için konunun genel hatları ile incelenmesi durumlarını içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada içerik analizi, basılı ve elektronik materyalleri inceleyerek değerlendirip verileri sistematik olarak sınıflandırarak kullanma imkânı sağlamasından dolayı kullanılmıştır (Corbin ve Strauss, 2008).

Çalışma kapsamında incelenen eser için birinci kitapta Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıkmasından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanması arasında yaşanan gelişmelere; ikinci kitapta TBMM'nin açılıp hükümet kurma faaliyetlerinden cumhuriyetin ilanı sonrası yaşanan gelişmelere; üçüncü kitapta Nutuk'ta kullanılan belgelere; dördüncü kitapta ise genel dizine yer verilmiştir. Nutuk'un kök değerler açısından incelenmesi yapılırken kök değerler Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 2018 yılında yayınlamış olduğu kök değer tanımları göz önüne alınarak incelenmiştir. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının belirlemiş olduğu on kök değer Tablo 2.1'de açıklamaları ile belirtilmiştir. Tablo 2.1'de yer alan kök değerler ve bu değerlere ilişkin yapılan tanımlar doğrultusunda bu değerleri yansıtan metinler tespit edilmiştir. Nutuk içinde kök değerlerle ilişkili olan metinler tespit edildikten sonra alan uzmanları tarafından kontrol edilmiştir. Kök değerlerle ilgili olmayan metinler çıkarılmıştır. Çalışmada eser bölümlere ayrılıp sınıflandırılarak içerik analizi yapılmıştır.

Çalışma kapsamında kodlamalar şu şekilde yapılmıştır:

Nutuk'un 59'uncu sayfasında geçen;

“...Davranışların dış yüzüne önem vermemekliğimizi rica ile Elâzığ valiliğini kabul ederek gelmekten amacının, benim görüşüme hizmet etmek olduğunu ve Sivas'ta kalışının benimle buluşup buyruk almak için olduğunu açıklamaya ve bin türlü kanıtlarla

bizi inandırmaya çalıştı ve bizi sabaha dek oyalayarak başarı da sağladığını saklamayıp söylemeliyim.” (Atatürk, 1927, s. 59)

İfadesi içeriğinde doğru sözlü olma, dürüst olma, sözünde durma, düşünceleri açıkça ifade edebilme yer aldığı için dürüstlük kök değeri olarak kodlanmıştır.

Nutuk’un 65’inci sayfasında geçen “...Durumu, ordulara ve ulusa kendim bildirdim. O günden sonra resmi görev ve yetkiden ayrılmış olarak yalnız ulusun sevgisine, şefkat ve cömertliğine güvenerek onun bitmez verim ve güç kaynağından esin ve kuvvet alarak vicdan görevimizi yapmaya devam ettik.” (Atatürk, 1927, s. 65) ifadesi içeriğinde sevgi, duygusal yakınlık yer aldığı için sevgi kök değeri olarak kodlanmıştır.

Nutuk’un 151’inci sayfasında geçen;

“...Bundan ötürü, devletimizin ve ulusumuzun içte ve dışta bağımsızlığı ve yurdumuzun bütünlüğü korumak koşuluyla altıncı maddede belirtilen sınır içinde, ulusçuluk ilkelerine saygılı ve yurdumuzu ele geçirme amacı gütmeyen herhangi bir devletin teknik, sanayi, iktisat yardımını sevinçle karşılarız ve bu adaletlice, insanca koşulları kapsayan bir barışın da ivedilikle gerçekleşmesi, insanlığın esenliği ve dünyanın rahatlığı adına ulusal isteklerimizin en önemlisidir.” (Atatürk,1927, s.151)

İfadesi içeriğinde bireylere değer vermek, dikkatli davranmak yer aldığı için saygı kök değeri olarak kodlanmıştır.

Nutuk’un 153 üncü sayfasında geçen;

“...Nitekim Ankara Ereğli ve Keller Diyarbakır demiryollarının yapılması için İsveç grubunun ve Kayseri-Sivas-Turhal yollarının yapılması için de bir Belçika grubunun teknik, sanayi, iktisat yardımlarını seve seve kabul ettik ve sözcüleri Ankara kentinin öbür Anadolu kentlerimizin bir an önce bayındırlaştırılmasına ve bütün öteki demiryollarımızın ve limanlarımızın yapımına yardım etmek isteyen yabancı sermaye sahiplerinin yardımlarını seve seve kabul ederiz.” (Atatürk, 1927, s. 153)

İfadesi içeriğinde yardımsever olmak, paylaşmak, cömert olmak, merhametli olmak yer aldığı için yardımseverlik kök değeri olarak kodlanmıştır.

Nutuk’un 195’ inci sayfasında geçen “...Ülkenin ve ulusun esenliği ve mutluluğu, adalet ve haktanırlıkla ve ülkede dirlik ve güvenin sağlanmasıyla gerçekleşebilir.”

(Atatürk, 1927, s. 195) ifadesi içeriğinde adalet, adil olmak yer aldığı için adalet kök değeri olarak kodlanmıştır.

Nutuk'un 207'nci sayfasında geçen "...Derin bir içtenliğe dayandığından kuşku duymadığım kanılarımızı açık ve kardeşçe bir dille bildirmiş olmanız, kardeşlik bağlarımızı pekiştirmiş ve beni yürekten sevindirmiştir." (Atatürk, 1927, s. 207) ifadesi içeriğinde dost, kardeş, güven duyma, sadık olma yer aldığı için dostluk kök değeri olarak kodlanmıştır.

Nutuk'un 303' üncü sayfasında geçen "...Bu bizce açık olarak biliniyordu. Ama kolayca kestirip kavrayabileceğimiz birçok nedenlerden ve düşüncelerden dolayı sabırlı ve dayanıklı davranmaktan başka başarı yolu yoktu..." (Atatürk, 1927, s. 303) ifadesi içeriğinde sabır, olumsuz durumlara katlanma yer aldığı için sabır kök değeri olarak kodlanmıştır.

Nutuk'un 445' inci sayfasında geçen;

"...Gene o zaman düşündük ki bu grubun kurulmasını sağlamak için her sancaktan birer milletvekilini Eskişehir'e çağıralım. Eskişehir üzerinden trenle İstanbul'a gidecek milletvekillerini de çağıracağımız milletvekilleriyle birleştirelim ve kendimizde Eskişehir'e giderek genel bir toplantı yapıp işleri enine boyuna görüşelim. Bu arada milletvekillerinin İstanbul'da güvenliğiyle ilgili önlemleri de söz konusu etmek istiyorduk. Fakat bundan sonra açıklayacağım nedenlerle bu toplantıyı Ankara'da kalarak yapmayı yeğledik. Daha bir ay kadar Sivas'ta kaldıktan sonra Ankara yolunu tuttuk." (Atatürk, 1927, s. 445)

İfadesi içeriğinde yaptıklarının sonuçlarına katlanma, sorumluluk sahibi olma, kendine güvenme, öz denetim olarak yer aldığı için öz denetim kök değeri olarak kodlanmıştır.

Nutuk'un 531' inci sayfasında geçen "...Yurda ve Tarihe karşı yüklediğimiz büyük sorumluluğu ve bütün dünyanın kürsünüze çevrili olan dikkatli bakışlarını düşünerek ulusun özverili dayancına uygun kararlar alacağımıza güvendiğimizi ve yurtseverce çalışmalarınızda bütün ulusun sizinle birlik ve size destek olduğunu bilginize sunarız efendim." (Atatürk, 1927, s. 531) ifadesi içeriğinde sorumlu olmak, verilen görevleri doğru yapmak, görevlerini bilinçli yapmak yer aldığı için sorumluluk kök değeri olarak kodlanmıştır.

Nutuk'un 777'nci sayfasında geçen;

“...Ulusumuzun bağımsızlığı ve varlığı, çok üstün yönetimimizin altında şeref görevlerini yapan komuta ve silah arkadaşlarımızın duyarlılığına ve yurtseverliğine büyük güvene dayanıyordu. Siz orada yalnız düşmanı değil ulusun ters alnyazısını da yendiniz. Düşman çizmesi altındaki kara yazılı topraklarımızla birlikte bütün yurt bu gün en kıyıda köşede kalmış yerlerine dek utkunuz kutluyor. Düşmanın yurdumuzda yayılma tutkusu, dayancımızın ve yurtseverliğimizin yalçın kayalarına başını çarparak paramparça oldu.” (Atatürk, 1927, s. 777)

İfadesi içeriğinde vatanını sevmek, millî bilince sahip olmak, vatani için üzerine düşen görevleri yapmak yer aldığı için vatanseverlik kök değeri olarak kodlanmıştır.

İncelenen Türk Tarih Kurumu Yayınları'nın Nutuk eseri bulundurduğu üç cilt için kitap sayfa sayılarının birbirinden farklıdır. Bu nedenle kök değerlerin incelendiği bu çalışmada elde edilen veriler oransal olarak ifade edilmiştir. Verilerin sunulması sürecinde oluşturulan tablolarda kitaplara göre sınıflandırmalar frekans ve yüzdelik oranlara göre yapılmıştır. Kitaplar içerisinde frekanslar kök değerin kaç kez görüldüğünü belirtmek için kullanılmaktadır. Nutuk'un tamamında bulunan kök değerler kitaplar arasında ayrı ayrı belirlendiği gibi toplamında yüzdelik olarak grafiklerle de gösterilmektedir. Kitaplar ayrı ayrı kök değer frekanslarıyla gösterilecek olan tablolarda tüm kitapların toplamından elde edilen kök değerler oransal olarak belirtilmiştir.

3.5 Geçerlik ve Güvenirlilik

Geçerlilik, araştırma verilerinin ölçülmek istenen amaçlara uygun bir şekilde değerlendirilebilme durumunu ifade eder (Büyüköztürk vd., 2019). Nitel araştırma sürecinde geçerliliği artırmak için veri çeşitlemesi en çok tercih edilen yöntemlerdendir (Sak vd., 2021). Bu süreç doküman analizi için farklı kaynakların kullanılarak verinin doğrulanmasına olanak sağlar. Yapılan çalışmada Nutuk adlı eser kendi veri çeşitlemesine olanak sağlamakta ve telgraflar, haber metinleri, raporlar gibi içerikleri de barındırmaktadır. Böylelikle çalışmanın geçerliliğine katkı sağlamaktadır. Çalışma sürecinde elde edilen bulgular bu belgelerle karşılaştırılmıştır.

Yapılan çalışmada güvenilirlik sağlamak için analizci üçgenlemesinden yararlanılarak kodlamalar farklı iki alan uzmanı tarafından gerçekleştirilmiştir. Analizci üçgenlemesi

olarak bilinen bu teknikle yapılan çalışmada aynı veriler farklı kişiler tarafından analiz edilerek karşılaştırılır (Patton, 2018). Bu çalışmada güvenilirlik için çalışma sonucunda elde edilen bulguların iki farklı araştırmacı tarafından incelenerek analiz edilmesi ve çalışmada farklı düşünülen alanlarda ortak karara varılmaya çalışılması amaçlanmıştır. Çalışma sürecinde görev alan uzmanlar aktif olarak sosyal bilgiler öğretmenliği yapan iki öğretmendir. Bu öğretmenlerden birisi yüksek lisansını tamamlamıştır. Farklı alanlarda nitel çalışmalar gerçekleştirmiş olup 12 yıllık öğretmenlik deneyimine sahiptir. Bunun yanında diğer kodlayıcı ise çalışmayı gerçekleştiren ve 10 yıllık bir deneyimine sahip öğretmendir. Verilerin analizinde Miles ve Huberman (1994) güvenilirlik formülü (Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)) kullanılmış ve kodlayıcılar arasındaki uyum oranı %92 olarak tespit edilmiştir. Kodlayıcılar bulunan kodlardan 887 tanesinde ortak sonuçlara ulaşılmışken 77 kodda farklılık oluşmuştur. Bu noktada kodlayıcılarla görüşmeler yapılarak ortak kodlar belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adlı eserinin Türk Tarih Kurumu Yayınları 4 ciltlik 10. baskısının Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan kök değerler açısından incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular sırasıyla aşağıda sunulmuştur:

4.1 Nutuk'ta Yer Alan Kök Değerlere İlişkin Bulgular

Bu çalışmada Nutuk'un 4 ciltlik baskısının 2309 sayfalık kısmının tek sayılı sadeleştirilmiş sayfalarının olduğu bölümler Millî Eğitim Bakanlığının 2018 yılında öğretim programlarında yer verdiği kök değerler açısından incelenmiştir. Tablo 2.1'de belirtilen on kök değere ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.1 Nutuk'ta yer alan kök değerlerin ciltlere dağılımına ilişkin istatistiki veriler

Nutuk Ciltler	f	%
1. Cilt	342	35,5
2. Cilt	312	32,4
3. Cilt	310	32,1
Toplam	964	100

Nutuk'ta birinci ciltte 342 farklı metinde, ikinci ciltte 312 farklı metinde, üçüncü ciltte 310 farklı metinde toplamda 964 farklı metinde kök değer tespit edilmiştir. Buna göre kök değerlere en fazla birinci ciltte değinildiği görülmektedir.

Nutuk eserinin birinci cildinde 1919-1920 tarihleri arasında Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıkmasından Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan sürede yaşanan olaylara değinmektedir. İkinci cildi, 1920 yılında TBMM açılışından 1927 yılına kadar olan süreç anlatılarak Gençliğe Hitabe ile sonlandırılmıştır. Eserin üçüncü cildinde ise Nutuk'ta kullanılan belgelere yer verilmiştir. Kök değerlerin Nutuk içerisinde yer alma durumlarına göre dağılımlarına ait bulgular aşağıda sunulmaktadır:

4.1.1 Adalet Kök Değerine İlişkin Bulgular

Nutuk'ta adalet kök değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kök değerleri belirlemede ölçüt olarak yararlanılan Tablo 2.1'de adalet kök değeri “*adil olmak, eşit davranmak ve paylaşmak, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, tarafsızlık.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Adalet kök değerine ilişkin bulgular Tablo 4.2'de yer almaktadır:

Tablo 4.2 Nutuk'ta yer alan adalet kök değerine ilişkin istatistiki veriler

Kitaplar	Adalet Değeri Frekansı (f)	Adalet Değerinin İncelen Cilt İçindeki Oranı (%)	Adalet Değerinin Nutuk İçindeki Toplam Adalet Değerine Oranı (%)	Adalet Değerinin Nutuk İçerisindeki Toplam Kök Değer Sayısına Göre Oranı (%)
I. Cilt (1919-1920)	23	6,72	41,1	2,38
II. Cilt (1920-1927)	19	6,08	33,9	1,97
III. Cilt (Belgeler)	14	4,51	25	1,45
Toplam	56	17,31	100	5,81

Tablo 4.2'de Nutuk'un adalet kök değerine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir. Adalet kök değeri Nutuk'un birinci cildinde f=23, ikinci cildinde f=19, üçüncü cildinde f=14 ve eserin tamamında ise f=56 olarak tespit edilmiştir. Nutuk'ta yer alan kök değerlerin frekansları temel alındığında adalet kök değerinin diğer kök değerler arasında 7. sırada olduğu görülmektedir. Adalet kök değerinin ciltlerdeki toplam kök değer oranına bakıldığında birinci ciltte %6,72, ikinci ciltte %6,08, üçüncü ciltte %4,51 ile yer almaktadır. Üç ciltin toplamında ise %17,31 oranında yer aldığı görülmektedir. Adalet kök değerinin Nutuk içerisinde toplam adalet kök değeri oranına bakıldığında ciltler içerisinde birinci ciltte %41,1; ikinci ciltte %33,9 ve üçüncü ciltte %25 oranında olduğu bulunmuştur. Adalet kök değeri Nutuk ciltleri içerisinde toplam 964 frekans kök değer sayısına göre birinci ciltte %2,38, ikinci ciltte %1,97 ve üçüncü ciltte %1,45 oranında bulunmuştur. Adalet kök değeri Nutuk içerisinde toplam kök değerlere göre %5,81 olduğu görülmektedir (Tablo 4.2).

Adalet kök değerinin Nutuk içerisinde ciltlere göre dağılımına bakıldığında adalet kök değerinin en fazla birinci ciltte yer aldığı görülmektedir. Birinci cilt Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıktığı tarih olan 19 Mayıs 1919'dan 22 Nisan 1920 Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönem ülkemizin kurtuluşu için adalet arandığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda eserin birinci cildinde adalet kök değerinin metinlerde daha fazla vurgulandığı söylenebilir.

Eserde adalet kök değerini yansıttığı düşünülen örnek metinlere aşağıda yer verilmektedir:

Birinci ciltten örnek alıntılar; “...Ülkenin ve ulusun esenliği ve mutluluğu adalet ve haktanırlıkla ve ülkede dirlik ve güvenin sağlanmasıyla gerçekleşebilir...” (Atatürk, 1927, s. 195).

“...Namuslu kişilerden yeni ve adaletli olarak soruşturma yapılması ve cezalandırılması isteniyor ve adaletli bir hükümetin kurulmasına değin İstanbul hükümeti ile hiçbir türlü yazışma yapmamaya ve ilişki kurmamaya karar vermiş olan ulustan ordunun ayrılmayacağını, olayın iç yüzünü bilen ve olay yerine yakın olan kolordu komutanları, bilginize sunmak zorunda kaldık...” (Atatürk, 1927, s. 187).

İkinci ciltten örnek alıntılar; “...Ulusal topraklarımızın tümüyle düşmanlardan kurtarılması ile ulusal sınırlarımız içinde siyasi, maliye, iktisat, askerlik, adalet ve kültür yönlerden tam bağımsızlığımız ilke olarak kabul edilirse görüşmelere başlamaya hazır olduğumuzu bildiririm.” (Atatürk, 1927, s. 861).

“...Uyrukları arasında çeşitli dinlerden topluluklar bulunan ve her dinden olanlar için adaletli ve eşit işlemler yapmak ve mahkemelerinde adaletli, kendi uyuşuna ve yabancılara eşit olarak uygulamakla yükümlü olan bir hükümet din ve düşünce özgürlüğüne saygı göstermek zorundadır.” (Atatürk, 1927, s. 953)

Üçüncü ciltten örnek alıntılar; “...Çünkü ulusumuz itilaf devletlerinden adalet ve halka aykırı eylemler değil bu yolda şimdiye değin İstanbul Hükümetinin güçsüzlüğünden ve uyuşukluğundan dolayı yapılmış olan hak kırıcı işlemlerden vazgeçmelerini bekler.” (Atatürk, 1927, s. 1429).

“...İtilaf devletlerince ateşkes anlaşmasının imza olunduğu 30 Ekim 1918’deki sınırimız içinde kalıp bir Müslüman çoğunluğunun yaşadığı kültürel ve uygar üstünlüğü Müslümanlarda bulunan ülke birliğimizin bölünmesi kuramından tümüyle vazgeçilerek bu topraklar üzerindeki tarihsel, sosyal, dinsel ve coğrafyaya dayanan haklara saygı gösterilmesini ve buna aykırı girişimlerin kaldırılmasını, böylece hakka ve adalete dayalı bir karar alınmasını bekleriz.” (Atatürk, 1927, s. 1509).

4.1.2 Dostluk Kök Değerine İlişkin Bulgular

Nutuk’ta dostluk kök değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kök değerleri belirlemede ölçüt olarak yararlanılan Tablo 2.1’de dostluk kök değeri “*diğerkâmlık, güven duymak, sadık olmak, vefalı olmak ve yardımlaşmak.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Dostluk kök değerine ilişkin bulgular Tablo 4.3’te yer almaktadır:

Tablo 4.3 Nutuk’ta yer alan dostluk kök değerine ilişkin istatistikî veriler

Kitaplar	Dostluk Değeri Frekansı (f)	Dostluk Değerinin İncelenen Cilt İçindeki Oranı (%)	Dostluk Değerinin Nutuk İçindeki Toplam Dostluk Değerine Oranı (%)	Dostluk Değerinin Nutuk İçerisindeki Toplam Kök Değer Sayısına Göre Oranı (%)
I. Cilt (1919-1920)	32	9,35	38,10	3,31
II. Cilt (1920-1927)	14	4,48	16,66	1,46
III. Cilt (Belgeler)	38	12,25	45,24	3,95
Toplam	84	26,08	100	8,72

Tablo 4.3 incelendiğinde dostluk kök değeri Nutuk’un birinci cildinde f=32 frekans, ikinci cildinde f=14, üçüncü cildinde f=38 ve eserin tamamında f=84 olarak yer almaktadır. Dostluk kök değerine ilişkin yapılan analizler sonucunda bu kök değerinin Nutuk içerisinde yer alan diğer kök değerlere göre 5. sırada yer aldığı görülmektedir. Dostluk kök değerinin ciltlerdeki toplam kök değer oranına bakıldığında birinci ciltte %9,35, ikinci ciltte %4,48, üçüncü ciltte %12,25 ile yer almaktadır. Bu kök değerinin üç cilt içindeki oranı ise %26,08 şeklindedir. Dostluk kök değerinin Nutuk içerisinde toplam dostluk kök değeri oranı birinci ciltte %38,10, ikinci ciltte %16,66 ve üçüncü ciltte %45,24 şeklindedir. Dostluk kök değeri Nutuk ciltleri içerisinde toplam 964 frekans kök değer sayısına göre birinci ciltte %3,31, ikinci ciltte %1,46 ve üçüncü ciltte %3,95 oranında bulunmuştur. Dostluk kök değeri Nutuk içerisinde toplam kök değerlere göre oranı %8,72 olarak bulunmuştur (Tablo 4.3).

Eserde kök değerlerin dağılımı incelendiğinde dostluk kök değerine en fazla rastlanılan bölümlerin birinci ve üçüncü ciltler olduğu görülmektedir (Tablo 4.3). Eserin birinci cildinde dostluk değerinin fazla olmasının nedeni ülkenin kurtuluşu için verilen Kurtuluş Savaşı mücadelesinde birlik ve beraberlik teması çerçevesinde tüm milletin dostça aynı amaca hizmet etmesinin olduğu söylenebilir. Üçüncü ciltte ise dostluk kök değerine sıklıkla yer verilmesinin nedeni yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin diğer devletlere karşı dostça davranışlarının belgelerinin bu ciltte yer alması ile açıklanabilir.

Eserde dostluk kök değerini yansıttığı düşünülen örnek metinlere aşağıda yer verilmektedir:

Birinci ciltten örnek alıntılar;

“...Hamit Bey, Samsun'a varışımızın ilk günlerinde Rıfat Bey'in geçmişteki dostluğu dolayısıyla ortak amaç yolunda sonuna dek bizimle birlikte özveri ile çalışacak nitelikte bir arkadaş olduğuna güvendiği için bana salık verdiği ve benim sadrazamlığa ve özel olarak Genel Kurmay Başkanı Cevat Paşa'ya yazmam üzerine Samsun'a getirebildiğimiz kişi idi...” (Atatürk, 1927, s. 73).

“...Derin bir içtenliğe dayandığından kuşku duymadığım kanılarımızı açık ve kardeşçe bir dille bildirmiş olmanız, kardeşlik bağlarımızı pekiştirmiş ve beni yürekten sevindirmiştir.” (Atatürk, 1927, s. 207)

“...Yurdun iyiliği için büyük yurtsever kardeşlerimle ve yüksek Heyeti Temsiliye üyesi dostlarla görüşmek isterim.” (Atatürk, 1927, s. 237)

“...Öğrendiğim bazı durumlar üzerine ülkenin ve ulusun varlığı ile ilgili yararlarını düşünerek ve aramızda kurulmuş olan dostluk bağlarına ve asker kardeşliğine güvenerek aşağıdaki düşüncelerimi hemen bildiriyorum...” (Atatürk, 1927, s. 309)

İkinci ciltten örnek alıntılar; “...Bay Franklen -Buyon, bundan sonra da birkaç kez Türkiye'ye gelmiş, Ankara'da ilk günlerde aramızda kurulan dostluk duygularını belirtme yollarını aramıştır.” (Atatürk, 1927, s. 837)

“Baylar, ben de İstanbul'a dönmeyeceğimi İstanbul Hükümetine Erzurum'dan bildirmiştim. Eğer çağrılan yer ve çağrılan özdeş yer olsaydı sanki şaşılacak bir benzetme

yapılmakta olduğuna insanın inanacağı gelebilirdi. Ama koşullar büsbütün başka olduğuna göre İstanbul'un çağrısına karşı bana bağlılık ve özverili kucağını açmış olan yiğit Erzurum halkının bu dost kucağını kötüye kullanabileceğini hiç sanmadım.” (Atatürk, 1927, s. 647)

Üçüncü ciltten örnek alıntılar; “...Sayın kurulunuzun, değerli arkadaşlarımın benim için gösterdiği içten sevgi ve güven belirtilerine burada açıkça teşekkür etmeyi bir ödev borcu sayarım...” (Atatürk, 1927, s. 1263)

“...İşte siz kardeşlerimizin telyazıları ve yaptığımız iyicil girişimleri nedeniyle bir kez daha ve son kez olarak soylu kişilikleri gibi yüreği gerçekten yurt sevgisiyle ve saygıdeğer hakanımıza sevgi, kulluk ve bağlılığa dolu olan çok namuslu ve olgun bir er kişi, eski arkadaşım ve kardeşlik anısını her zaman saygıyla sakladığım kardeşim Abdülkerim Paşa hazretleriyle de ulaştırılmış olmak bizim için her türlü vicdan rahatlığının pekiştirilmesine neden olmuştur.” (Atatürk, 1927, s. 1449)

4.1.3 Dürüstlük Kök Değerine İlişkin Bulgular

Nutuk'ta dürüstlük kök değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kök değerleri belirlemede ölçüt olarak yararlanılan Tablo 2.1'de dürüstlük kök değeri “*açık ve anlaşılır olmak, doğru sözlü olmak, etik davranmak, güvenilir olmak, sözünde durmak, düşünceleri açıkça ifade edebilme, ön yargısız olma, davranışları sorgulama.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Dürüstlük kök değerine ilişkin bulgular Tablo 4.4'te yer almaktadır:

Tablo 4.4 Nutuk'ta yer alan dürüstlük kök değerine ilişkin istatistikî veriler

Kitaplar	Dürüstlük Değeri Frekansı (f)	Dürüstlük Değerinin İncelen Cilt İçindeki Oranı (%)	Dürüstlük Değerinin Nutuk İçindeki Toplam Dürüstlük Değerine Oranı (%)	Dürüstlük Değerinin Nutuk İçerisindeki Toplam Kök Değer Sayısına Göre Oranı (%)
I.Cilt (1919-1920)	22	6,43	61,12	2,29
II. Cilt (1920-1927)	9	2,88	25	0,94
III. Cilt (Belgeler)	5	1,61	13,88	0,51
Toplam	36	10,92	100	3,74

Tablo 4.4'te dürüstlük kök değerine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir. Dürüstlük kök değeri Nutuk'un birinci cildinde f=22, ikinci cildinde

f=9, üçüncü cildinde f=5 ve eserin tamamında ise f=36 olarak tespit edilmiştir. Nutuk'ta yer alan kök değerlerin frekansları temel alındığında dürüstlük kök değerinin diğer kök değerler arasında 8. sırada olduğu görülmektedir. Dürüstlük kök değerinin ciltlerdeki toplam kök değer oranına bakıldığında birinci ciltte %6,43, ikinci ciltte %2,8, üçüncü ciltte %1,1 ile yer almaktadır. Üç ciltin toplamında ise %10,92 oranında yer aldığı görülmektedir. Dürüstlük kök değerinin Nutuk içerisinde toplam dürüstlük kök değeri oranına bakıldığında ciltler içerisinde birinci ciltte %61,12, ikinci ciltte %25 ve üçüncü ciltte %13,88 oranında olduğu bulunmuştur. Dürüstlük kök değeri Nutuk ciltleri içerisinde toplam 964 frekans kök değer sayısına göre birinci ciltte %2,29, ikinci ciltte %0,94 ve üçüncü ciltte %0,51 oranında olduğu tespit edilmiştir. Dürüstlük kök değeri Nutuk içerisinde toplam kök değerlere göre %3,74 olduğu görülmektedir (Tablo 4.4).

Eserde dürüstlük kök değerinin dağılımı incelendiğinde dürüstlük kök değerinin en fazla rastlanılan bölümlerinin birinci ciltte yer aldığı görülmektedir (Tablo 4.4). Eserin birinci cildinde Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı tarih olan 19 Mayıs 1919'dan 22 Nisan 1920 Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Kurtuluş Savaşı'nda dürüstlük değeri esas alınarak ülkenin kurtuluşu için halkın ve istiklal savaşındaki yönetim kadrosunun dürüstçe hareket ettiklerini halktan hiçbir şey gizlemeden paylaştıklarını, tek amacın ülkenin kurtuluşu olduğunu göstermektedir.

Eserde dürüstlük kök değerini yansıttığı düşünülen örnek metinlere aşağıda yer verilmektedir:

Birinci ciltten örnek alıntılar;

“...Davranışların dış yüzüne önem vermemekliğimizi rica ile Elâzığ Valiliğini kabul ederek gelmekten amacının benim görüşüme hizmet etmek olduğunu ve Sivas'ta kalışının benimle buluşup buyruk almak için olduğunu açıklamaya ve bin türlü kanıtla bizi inandırmaya çalıştı ve bizi sabaha dek oyalayarak başarı da sağladığını saklamayıp söylemeliyim.” (Atatürk, 1927, s. 59)

“...Baylar, açıkça söylemeliyim ki bu tutum ve davranışı pek beğenmedim...”
(Atatürk, 1927, s. 69)

“...Hükümete, Padişah ve Halifeye karşı başkaldırmayı gerekli görmezdim. Tersine ben de bazı ikiyezlü iki yanlılar gibi dış görünüşü pek parlak ve gösterişli olan o günün ordu

müfettişliğini ve padişah hazretlerinin yaverliği sanını elden bırakamazdım. Gerçi benim açıkça ortaya atılmamda ve bütün ulusal ve askeri hareketlerin başına geçmemde kuşkusuz sakınca vardı. Ama o sakınca, başarısızlığa uğradığımda herkesten önce ve herkesten çok benim en büyük cezaya çarptırılmamdan başka bir şey olabilir miydi? Oysa bütün yurdun ve koskoca bir ulusun ölüm kalımı söz konusu olurken “yurtseverim” diyenlerin kendi sonlarını düşünmelerine yer var mıdır? ...” (Atatürk, 1927, s. 95)

İkinci ciltten örnek alıntılar;

“...Kütahya’ya giden kurulun ayrıntılı telyazısını, olduğu gibi, aşağıda sunuyorum. Bunun temel noktalarını özetleyerek makine başında Refet ve Fahrettin Beylere bildirmenizi rica ederim. Kurula makine başında verdiğim yanıtta: ‘Telinizi, yarın Bakanlar Kuruluna sunacağım.’ dedim. Yarın, sözü geçen kurula, Bakanlar Kurulu kararıyla görevlerine son verildiğini, ivedilikle Ankara’ya dönmelerini bildireceğim. Ondan sonra bu işin içyüzünü bütün ayrıntılarıyla Meclise açıklamak düşüncesindeyim.” (Atatürk, 1927, s. 725)

“...Ben, çekilen emekleri bildiğim... girişilen savaşında da başarıyı dilediğim (bu raporu)-namusum ve kutsal bildiğim şeyler üzerine ant içerim ki düşmanlık ve bir çıkar için yazılmış değildir-sunmaktan çekinmedim. İran’da Kafkasya’da uzun süre (Ali İhsan Paşa’nın) emir subaylığını yapan Binbaşı Cemil Bey son günlerde bana: “İyi ki Ali İhsan Paşa, ulusal eylemin başlangıcında Anadolu’da bulunmadı. Malta’da bulunduğu iyi oldu. Yoksa hiç kuşkusuz aykırı bir yol tutardı.” dedi. Karakterini çok iyi bilen Cemil Bey, pek doğru söylemiştir...” (Atatürk, 1927, s. 893)

Üçüncü ciltten örnek alıntılar; “...Yüce kişiliklerine pek bağlı olan gönül ve düşüncelerim bakımından her şeyi açık söylemek inancını koruyorum. Karşılıklı duygularımızda doğaldır ki ancak buna elverişlidir...” (Atatürk, 1927, s. 1385)

“...Yahya Kaptan ve Büyük Arslan’ın, Sadık’ın yola getirilmeyi hak ettikleri belirtilmektedir. Bu yolda önceleri istenilen bilgilere yanıt olarak Yahya Kaptan ile Necati Bey için şifrelerle yapılan açıklamalarda alınmış bildirimler arasında çelişki görülmektedir. Durumun bir kez daha güvenilir kişilerce soruşturulup incelenilerek tümü üzerindeki kanıların açıkça bildirilmesini önemle ve ivedilikle rica ederiz.” (Atatürk, 1927, s. 1689)

4.1.4 Öz Denetim Kök Değerine İlişkin Bulgular

Nutuk’ta öz denetim kök değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kök değerleri belirlemede ölçüt olarak yararlanılan Tablo 2.1’de öz denetim kök değeri “*davranışları kontrol etmek, davranışların sorumluluğunu alabilmek, öz güven sahibi olabilmek, duyguları, hisleri, tepkileri denetleyip sınırlayabilmek.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Öz denetim kök değerine ilişkin bulgular Tablo 4.5’te yer almaktadır:

Tablo 4.5 Nutuk'ta yer alan öz denetim kök değerine ilişkin istatistiki veriler

Kitaplar	Öz denetim Değeri Frekansı (f)	Öz denetim Değerin İncelenen Cilt İçindeki Oranı (%)	Öz denetim Değerin Nutuk İçindeki Toplam Öz denetim Değeri Oranı (%)	Öz denetim Değerin Nutuk İçerisindeki Toplam Kök Değer Sayısına Göre Oranı (%)
I.Cilt (1919-1920)	11	3,21	19,30	1,14
II. Cilt (1920-1927)	37	11,85	64,91	3,83
III. Cilt (Belgeler)	9	2,90	15,79	0,93
Toplam	57	17,96	100	5,91

Tablo 4.5'te öz denetim kök değerine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir. Öz denetim kök değeri Nutuk'un birinci cildinde f=11, ikinci cildinde f=37, üçüncü cildinde f=9 ve eserin tamamında ise f=57 olarak tespit edilmiştir. Nutuk'ta yer alan kök değerlerin frekansları temel alındığında öz denetim kök değerinin diğer kök değerler arasında 6. sırada olduğu görülmektedir. Öz denetim kök değerinin ciltlerdeki toplam kök değer oranına bakıldığında birinci ciltte %3,21, ikinci ciltte %11,85, üçüncü ciltte %2,90 ile yer almaktadır. Üç ciltin toplamında ise %17,96 oranında yer aldığı görülmektedir. Öz denetim kök değerinin Nutuk içerisinde toplam öz denetim kök değeri oranına bakıldığında ciltler içerisinde birinci ciltte %19,30, ikinci ciltte %64,91 ve üçüncü ciltte %15,79 oranında olduğu bulunmuştur. Öz denetim kök değeri Nutuk ciltleri içerisinde toplam 964 frekans kök değer sayısına göre birinci ciltte %1,14, ikinci ciltte %3,83 ve üçüncü ciltte %0,93 oranında bulunmuştur. Öz denetim kök değeri Nutuk içerisinde toplam kök değerlere göre %5,91 olduğu görülmektedir (Tablo 4.5).

Eserde öz denetim kök değerinin ciltlere göre dağılımına bakıldığında dürüstlük kök değerinin en fazla ikinci ciltte yer aldığı görülmektedir. İkinci cilt 1920 Büyük Millet Meclisinin açılışından 1927 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Öz denetim değerinin en fazla ikinci ciltte bulunmasının nedeni Nutuk'un ikinci cildinde 1920-1927 yılları arasında ülkemizin geleceği için önemli kararların alınmasının etkili olduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün öz denetim değerine sahip olduğunu 1920-1927 yılları arasında ülkemizin geleceği için kararlar alınırken davranışlarının sorumluluklarını üstlenmesinden ve özgüvenli

kararlar almasında etkili olduğu gör÷lmektedir. Bu bağlamda eserin ikinci cildinde öz denetim kök değeri nin metinlerde daha fazla vurgulandığı söylenebilir.

Eserde öz denetim kök değeri ni yansıttığı düşün÷len örnek metinlere aşağıda yer verilmektedir:

Birinci ciltten örnek alıntılar;

“...Saygı değeri baylar, genel konuşmam arasında bir iki yerde benim İstanbul’daki Meclisi Mebusuna başkan seçilmem konusuy la ilgili sorundan ve bununla güdülen amaç tan söz etmiş tim. Bunun sağ lanamamış olmamasından küçük bir zorluk ile karşılaştığımı bildirmiş tim. Gerçekten İstanbul’da Meclis saldırıya uğrayıp dağılınca milletvekillerini toplamak ve özellikle daha önce açıkladığım gibi meclis kurmaya girişebilmek için bir an duraksadım. Meclisi Mebusan başkanı bulunan Celalettin Arif Bey’in Ankara’ya gelip gelmeyeceğini elbette bilemiyordum. Gelecek olursa onun gelişinin beklemeyi ve çağır ıyı onun aracılığıyla yaptırmayı düşün düm. Ama durum pek çok hızlı ve tezlikle davranmayı gerektiriyordu. Bilinmeyen bir olasılığı bekleyerek zaman yitirmeyi uygun bulmadım. Ama vereceğim kararın uygulamasını sağlamak için de iki gün telgraf başında bütün komutanların düşün düklerini dinlemekle vakit geçirmeyi zorunluluk duydum.” (Atatürk, 1927, s. 567)

“...Gene o zaman düşün dük ki bu grubun kurulmasını sağlamak için her sancaktan birer milletvekilini Eskişehir’e çağır alım. Eskişehir üzerinden trenle İstanbul’a gidecek milletvekillerini de çağıracağımız milletvekilleriyle birleştirelim ve kendimizde Eskişehir’e giderek genel bir toplantı yapıp işleri enine boyuna görüşelim. Bu arada milletvekillerinin İstanbul’da güvenliğiyle ilgili önlemleri de söz konusu etmek istiyorduk. Fakat bundan sonra açıklayacağım nedenlerle bu toplantıyı Ankara’da kalarak yapmayı yeğledik. Daha bir ay kadar Sivas’ta kaldıktan sonra Ankara yolunu tuttuk.” (Atatürk, 1927, s. 445)

İkinci ciltten örnek alıntılar;

“...Baylar! Açık konuşacağım, beni bağışlayınız. Her birinizin olağanüstü yetki ile seçilmesine ve olağanüstü yetkisi olan bir Meclisin kurulmasına ve bu Meclisin memleket alinyazısını elinde tutacak bir nitelik kazanmasına çalış an benim! Bunu başarmak için en yakın arkadaşlarımla düşün ce savaşımı yaptım. Bütün yaşamımı, varlığımı, bütün onurumu ve özsaygımı tehlikelere attım. Demek ki bu benim eserimdir. Ben, eserimi alçaltmakla değil yüceltmekle ödevliyim. Salih Efendi’ den, hiç olmazsa, beni de kendisi kadar olsun, bu Meclisin haklarıyla ilgili saymasını rica ederim.” (Atatürk, 1927, s. 875)

“...Meclis sayın üyelerinin genel olarak beliren istek ve dilekleri üzerine Başkomutanlığı kabul ediyorum. Bu görevi kendi üzerime almaktan doğacak yararların çabucak elde edilmesi, ordunun maddi ve manevi gücünün en kısa zamanda artırılıp pekiştirilmesi ve yönetimin bir kat daha sağ lamlaştırılması için Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerini eylemli olarak kullanmak koşuluyla üzerime alıyorum. Yaşadığım süreçte ulusal egemenliğe en gerçek bir hizmet edici olduğumu ulusa bir kez daha göstermek için bu yetkinin üç ay gibi bir süre ile sınırlandırılmasını ayrıca dilerim.” (Atatürk, 1927, s. 817)

Üçüncü ciltten örnek alıntılar;

“...Bu güne değin her sorumluluğu kendim üzerine alarak işleri yönettim ama bu dakikadan başlayarak ben Valilik makamında iken Harput ve Malatya Müslümanlarının Sivas Müslümanlarıyla ve buradaki Müslüman olmayan halkla ve yabancılarla öldürülmeleri gibi acıklı ve kanlı bir görünüme katlanabilecek denli vicdansız olmadığımın buna izin vermeyeceğim. Bu konuda sorumluluğun tümüyle size dönük olduğunu bilginize sunarım efendim.” (Atatürk, 1927, s. 1325)

“...Osmanlı ülkesinin çeşitli yerlerinde baş gösteren düzensizlik ve karışıklıkları yatıştırma ve söndürme yolunda alınması gereken önlemler özellikle ve doğrudan doğruya benim görevimle sınırlı olup bundan doğacak sorumluluk yükü de yine benim makamımın direncinin omuzlarına yüklenmiştir. Pek az süren Dâhiliye Nezaretindeki görevim sırasında Yüce Halifelik makamı ile ulus ve yurdum için sunduğum hizmetlerin derecesini, gerçeklerin köküne inen sadrazamlık katında belgeleyecek ve doğrulayacak birçok belirtiler vardır ki bu konuda sözü uzatmayı fazladan gereksiz görürüm.” (Atatürk, 1927, s. 1237).

4.1.5 Sabır Kök Değerine İlişkin Bulgular

Nutuk'ta sabır kök değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kök değerleri belirlemede ölçüt olarak yararlanılan Tablo 2.1'de sabır kök değeri “*zorluklara tahammül edebilmek, azimli olmak, zorluklara göğüs germek.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Sabır kök değerine ilişkin bulgular Tablo 4.6'da yer almaktadır:

Tablo 4.6 Nutuk'ta yer alan sabır kök değerine ilişkin istatistiki veriler

Kitaplar	Sabır değeri Frekansı (f)	Sabır Değerinin İncelen Cilt İçindeki Oranı (%)	Sabır Değerinin Nutuk İçindeki Toplam Sabır Değerine Oranı (%)	Sabır Değerinin Nutuk İçerisindeki Toplam Kök Değer Sayısına Göre Oranı (%)
I.Cilt (1919-1920)	11	3,21	68,75	1,15
II. Cilt (1920-1927)	3	0,96	18,75	0,31
III. Cilt (Belgeler)	2	0,64	12,50	0,20
Toplam	16	4,81	100	1,66

Tablo 4.6'da sabır kök değerine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir. Sabır kök değeri Nutuk'un birinci cildinde f=11, ikinci cildinde f=3, üçüncü cildinde f=2 ve eserin tamamında ise f=16 olarak tespit edilmiştir. Nutuk'ta yer alan kök değerlerin frekansları temel alındığında sabır kök değerinin diğer kök değerler arasında en az bulunan kök değeri olduğu görülmektedir. Sabır kök değerinin

ciltlerdeki toplam kök değer oranına bakıldığında birinci ciltte %3,21, ikinci ciltte %0,96, üçüncü ciltte %0,64 ile yer almaktadır. Üç cildin toplamında ise %81 oranında yer aldığı görülmektedir. Sabır kök değerinin Nutuk içerisinde toplam sabır kök değeri oranına bakıldığında ciltler içerisinde birinci ciltte %68,75, ikinci ciltte %18,75 ve üçüncü ciltte %12,50 oranında olduğu görülmektedir. Sabır kök değeri Nutuk ciltleri içerisinde toplam 964 frekans kök değer sayısına göre birinci ciltte %1,15, ikinci ciltte %0,31 ve üçüncü ciltte %0,20 oranında bulunmuştur. Sabır kök değeri Nutuk içerisinde toplam kök değerlere göre %1,66 olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.6).

Eserde kök değerlerin dağılımı incelendiğinde sabır kök değerine en fazla rastlanılan bölümlerin birinci ciltte olduğu görülmektedir (Tablo 4.6). Eserin birinci cildinde sabır kök değerinin fazla olmasının nedeni, 1919-1920 yıllarında ülkemizin düşman işgalinden kurtuluşunda milletimizin sabırla çaba göstermesi ve yine milletimizin sabır ve cesareti sayesinde düşmanları yurdumuzdan atarak bağımsızlığa doğru giden yolu anlatan metinlerin bu bölümde fazlaca vurgulanmasından kaynaklanmaktadır.

Eserde sabır kök değerini yansıttığı düşünülen örnek metinlere aşağıda yer verilmektedir:

Birinci ciltten örnek alıntılar; “...Bu, bizce açık olarak biliniyordu. Ama kolayca kestirip kavrayabileceğimiz birçok nedenlerden ve düşüncelerden dolayı sabırlı ve dayanıklı davranmaktan başka başarı yolu yoktu...” (Atatürk, 1927, s. 303)

“...Gerçekten arkadaşlarımızdan Recep Zühtü Bey, görünürde “Üçüncü kolordu Yaveri” sanıyla ve benden aldığı özel yönerge ile yanında bazı kimseler olduğu hâlde, otomobille Malatya’ya gitmek üzere 9 Eylül’de yola çıktı. Ne yazık ki bindiği otomobil, yolların bozuk ve çamurlu olmasından Kangal’da kırılmış ve tam zamanında Malatya’ya yetişememişti. Kangal’dan sonra kimi zaman araba ve kimi zaman hayvanla gece gündüz yol alarak Sivas’tan çıkışının dördüncü günü öğleden sonra Malatya’ya ulaşabilmişti. Recep Zühtü Bey’in verdiği raporlar, durumun aydınlanmasına yardım etmişti.” (Atatürk, 1927, s. 165)

İkinci ciltten örnek alıntılar;

“...Ordunun bundan sonraki herhangi bir savaşta başarı kazanamayıp yeniden geri çekilmesi beklenmedik bir şey değildir. Bu durumlarda ben eylemli olarak ordunun başında bulunursam genel inanışa göre son umudun da yitirilmiş olduğu gibi bir anlayış doğabilir. Oysa daha genel durum, son önlem ve son çareye başvurulmasını ve son kuvvetlerin gözden çıkarılmasını gerektirecek nitelikte değildir. Bundan dolayı

kamuoyunda son umudun kalabilmesi için benim doğrudan doğruya savaşı yönetmem zamanı gelmemiştir.” (Atatürk, 1927, s. 817)

“...Ordumuzun kararı saldırıya geçmektir. Ama bu saldırıyı geciktiriyoruz. Çünkü hazırlığımızı iyice tamamlamak için biraz zaman gerekir. Yarım hazırlıkla, yarım önlemlerle yapılacak saldırı hiç saldırı yapmaktan çok daha kötüdür. Durmamızı saldırı kararından vazgeçtiğimiz ya da bu gücü kazanmaktan umut kestiğimiz yolunda anlamak ve yorumlamak yersizdir.” (Atatürk, 1927, s. 849)

Üçüncü ciltten örnek alıntılar;

“...Orada subaylar ve Sivas’tan gelecekle görüşerek ikinci maddedeki isteğe uyarak gereğini yapmak, dinsel ve yurtsal çabalarınız beklenir. Vali gitmiş olursa İngiliz’in yakalanmasında da büyük sakınca görürseniz ötekiler için gereği yapılır. Sonuçta kolorduya Sivas’tan gönderilen birlikçe yapılmış olduğunu söylersiniz. Herhâlde bu konuda çok ustaca ve uygarca bir yüreklilikle davranılması yola çıkışınızı, varışınızı bana Sivas’a bildirmenizi ve bu konuda çok ağzı sıkı davranılmasını, duruma göre uygulamada sakınca ve olanaksızlık görürseniz bildirmenizi özellikle rica ederim.” (Atatürk, 1927, s. 1307)

“...Buyruğunuzu yerine getirmeye çalışıyorum. Biraz sabır buyurunuz...” (Atatürk, 1927, s. 1353).

4.1.6 Saygı Kök Değerine İlişkin Bulgular

Nutuk’ta saygı kök değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kök değerleri belirlemede ölçüt olarak yararlanılan Tablo 2.1’de saygı kök değeri “*alçakgönüllü olmak, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranmak, diğer insanların kişiliklerine değer vermek.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Saygı kök değerine ilişkin bulgular Tablo 4.7’de yer almaktadır:

Tablo 4.7 Nutuk’ta yer alan saygı kök değerine ilişkin istatistiksel veriler

Kitaplar	Saygı Değeri Frekansı (f)	Saygı Değerinin İncelen Cilt İçindeki Oranı (%)	Saygı Değerinin Nutuk İçindeki Toplam Saygı Değerine Oranı (%)	Saygı Değerinin Nutuk İçerisindeki Toplam Kök Değer Sayısına Göre Oranı (%)
I.Cilt (1919-1920)	41	11,99	17,01	4,25
II. Cilt (1920-1927)	81	25,96	33,60	8,40
III. Cilt (Belgeler)	119	36,89	49,39	12,35
Toplam	241	74,84	100	25,00

Tablo 4.7’de Nutuk’un saygı kök değerine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir. Saygı kök değeri Nutuk’un birinci cildinde $f=41$, ikinci cildinde $f=81$, üçüncü cildinde $f=119$ ve eserin tamamında ise $f=241$ olarak tespit edilmiştir. Nutuk’ta yer alan kök değerlerin frekansları temel alındığında saygı kök değerinin diğer kök değerler arasında 1.sırada olduğu görülmektedir. Saygı kök değerinin ciltlerdeki toplam kök değer oranına bakıldığında birinci ciltte %11,99, ikinci ciltte %25,96, üçüncü ciltte %36,89 ile yer almaktadır. Üç ciltin toplamında ise %74,84 oranında yer aldığı görülmektedir. Saygı kök değerinin Nutuk içerisinde toplam saygı kök değeri oranına bakıldığında ciltler içerisinde birinci ciltte %17,01, ikinci ciltte %33,60 ve üçüncü ciltte %49,39 oranında olduğu bulunmuştur. Saygı kök değeri Nutuk ciltleri içerisinde toplam 964 frekans kök değer sayısına göre birinci ciltte %4,25, ikinci ciltte %8,40 ve üçüncü ciltte %12,35 oranında bulunmuştur. Saygı kök değerinin toplam kök değerler içindeki oranının %25 olduğu görülmektedir (Tablo 4.7).

Eserde kök değerlerin dağılımı incelendiğinde en fazla frekans değerine sahip olan saygı değeri ikinci ve üçüncü ciltte oldukça fazla görülmüştür. Saygı kök değerinin eserde fazla yer almasının nedeni İstiklal Savaşı’ndan cumhuriyetin ilanına kadar olan süreçte yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin saygı temelinde kurulması etkili olduğu söylenebilir. Bağımsızlık mücadelemizde milletimiz içte ve dışta saygıyı temel alarak hareket etmiştir. Kendi milletine yapılmasını istemediği davranışı saygısı gereği başka milletlere de yansıtmamıştır. Bu kök değerinin ikinci ciltte fazla bulunmasının nedeni, yeni kurulan devletin temellerinin saygı temelli kurulmasından kaynaklanmaktadır. Üçüncü ciltte fazla görülmesinin nedeninin ise Nutuk içerisinde kullanılan belgelerin saygı çerçevesinde yazılmış olmasından kaynaklı olduğu görülmektedir.

Eserde saygı kök değerini yansıttığı düşünülen örnek metinlere aşağıda yer verilmektedir:

Birinci ciltten örnek alıntılar; “...Saygılarımı gönderir, başınıza dua ederim. Ulusal davada canıyla ve başıyla çalışanlar arasında gösterişsiz bir Türk eri alçak gönüllüğü ile sizinle birlikte olduğumu bildiririm.” (Atatürk, 1927, s. 849)

“...Bundan ötürü, devletimizin ve ulusumuzun içte ve dışta bağımsızlığı ve yurdumuzun bütünlüğü korumak koşuluyla altıncı maddede belirtilen sınır içinde ulusçuluk ilkelerine

saygılı ve yurdumuzu ele geçirme amacı gütmeyen herhangi bir devletin teknik, sanayi, iktisat yardımını sevinçle karşılırsınız ve bu adaletlice, insanca koşulları kapsayan bir barışın da ivedilikle gerçekleşmesi, insanlığın esenliği ve dünyanın rahatlığı adına ulusal isteklerimizin en önemlisidir.” (Atatürk, 1927, s. 151)

İkinci ciltten örnek alıntılar; “...Söz konusu yakınmaların, küçükleri ile büyükleri ile bütün Doğu’nun pek çok saygısını ve güvenini kazanan bana yapılmaması, iş çevirmek isteyenlerin başarı sağlayamayacaklarının sonucudur.” (Atatürk, 1927, s. 639)

“...Bizden öncekilerin yaptıkları yanlış işler yüzünden ulusumuz, sözde varsayılan bağımsızlığında bağımlı bulunuyordu. Şimdiye değin Türkiye’yi uygarlık dünyasında kötü gösteren neler düşünülebilirse hep bu yanlışlıktan ve hep bu yanlışlığa uymaktan doğuyor. Bu yanlışlığı sürdürmek, kesinlikle ülkenin ve ulusun bütün onurundan ve bütün yaşama yeteneğinden ayrılması ve uzaklaşması sonucunu doğurabilir. Biz; yaşamak isteyen, öz saygı ve onuruyla yaşamak isteyen bir ulusuz...” (Atatürk, 1927, s. 835)

“...Gerçekten bugünün yaşama koşulları içinde bir birey için olduğu gibi bir ulus içinde gücünü ve yeteneğini eylemleriyle gösterip tanıtlamadıkça kendisine saygı gösterilmesini ve önem verilmesini beklemek, boşunadır. Güçten ve yetenekten yoksun olanlara yüz verilemez. İnsanlık adalet mertlik gereklerini bütün bu nitelikleri kendilerinde bulduğunu gösterenler isteyebilir.” (Atatürk, 1927, s. 863)

Üçüncü ciltten örnek alıntılar;

“...İşte siz kardeşimizin telyazıları ve yaptığımız iyicil girişimler nedeniyle bir kez daha ve son kez olarak soylu kişilikleri gibi yüreği gerçekten yurt ve ulus sevgisiyle ve sevgili ve saygıdeğer hakanımıza sevgi, kulluk ve bağlılıkla dolu olan çok namuslu ve olgun bir er kişi, eski arkadaşım ve kardeşlik anısını her zaman saygıyla sakladığım kardeşim Abdülkerim Paşa Hazretleri’yle de ulaştırılmış olmak bizim için her türlü vicdan rahatlığının pekiştirilmesine neden olmuştur.” (Atatürk, 1927, s. 1449)

“...En tehlikeli tarihsel koşullar altında bile ulusal onurdan herkesin haklarına saygı göstermedeki kalıtsal erdemlerimizin azıcık olsun ayrılmamış olan ulusumuzun bundan sonra da özdeş tutum ve eylemde kararlı kalacağına böylece bu kutlu topraklara sahip olmaktadır uygarca yarışırılığını bütün dünyaya onaylatacağına kuşku yoktur.” (Atatürk, 1927, s. 1531)

“...Heyeti Temsiliye’nin, hükümetin sayın üyeleri için saygı duygusu ve iyi düşünceler beslediğini, düşünce alışverişi ve görüş bildirmesinde iki yanın arılık ve içtenliği önder olarak aldığına inandığını bilgilerine sunarım...” (Atatürk, 1927, s. 1537)

4.1.7 Sevgi Kök Değerine İlişkin Bulgular

Nutuk’ta sevgi kök değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kök değerleri belirlemede ölçüt olarak yararlanılan Tablo 2.1’de sevgi kök değeri “*fedakârlık yapmak, ilişkilerde*

yaşanan bağlama duygularını kapsayan samimiyet.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sevgi kök değerine ilişkin bulgular Tablo 4.8’de yer almaktadır:

Tablo 4.8 Nutuk’ta yer alan sevgi kök değerine ilişkin istatistiki veriler

Kitaplar	Sevgi Değeri Frekansı (f)	Sevgi Değerinin İncelenen Cilt İçindeki Oranı(%)	Sevgi Değerinin Nutuk İçindeki Toplam Sevgi Değerine Oranı (%)	Sevgi Değerinin Nutuk İçerisindeki Toplam Kök Değer Sayısına Göre Oranı (%)
I.Cilt (1919-1920)	20	5,84	20,83	2,08
II. Cilt (1920-1927)	43	12,57	44,79	4,46
III. Cilt (Belgeler)	33	9,64	34,38	3,42
Toplam	96	28,05	100	9,96

Tablo 4.8’de sevgi kök değerine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir. Sevgi kök değeri Nutuk’un birinci cildinde f=20, ikinci cildinde f=43, üçüncü cildinde f=33 ve eserin tamamında ise f=96 olarak tespit edilmiştir. Nutuk’ta yer alan kök değerlerin frekansları temel alındığında sevgi kök değerinin diğer kök değerler arasında 4. sırada olduğu görülmektedir. Sevgi kök değerinin ciltlerdeki toplam kök değer oranına bakıldığında birinci ciltte %5,84, ikinci ciltte %12,57, üçüncü ciltte %9,64 ile yer almaktadır. Üç ciltin toplamında ise %28,05 oranında yer aldığı görülmektedir. Sevgi kök değerinin Nutuk içerisinde toplam sevgi kök değeri oranına bakıldığında ciltler içerisinde birinci ciltte %20,83, ikinci ciltte %44,79 ve üçüncü ciltte %34,38 oranında olduğu bulunmuştur. Sevgi kök değeri Nutuk ciltleri içerisinde toplam 964 frekans kök değer sayısına göre birinci ciltte %2,08, ikinci ciltte %4,46 ve üçüncü ciltte %3,42 oranındadır. Sevgi kök değeri Nutuk içerisinde toplam kök değerlere göre %9,96 olduğu görülmektedir (Tablo 4.8).

Eserde kök değerlerin dağılımı incelendiğinde sevgi kök değerinin en fazla ikinci ciltte olduğu görülmektedir (Tablo 4.8). Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması için yapılan bağımsızlık mücadelesinden cumhuriyetin ilanına kadar olan dönemin anlatıldığı Nutuk’ta sevgi değeri önemli yer tutmaktadır. Kurtuluş mücadelesindeki vatan ve millet sevgisi vatanın kurtuluşundan artarak devam etmiştir. İkinci ciltte sevgi değerinin diğer ciltlere göre daha fazla olmasının nedenlerinden biri Kurtuluş Savaşı’nın sona ermiş olup dünyada ve ülkemizde barış atmosferinin yaygınlaşması

ve ülkemizin “Yurtta Barış Dünyada Barış” ilkesini iç ve dış siyasette benimsemesi ile açıklanabilir.

Eserde sevgi kök değerini yansıttığı düşünülen örnek metinlere aşağıda yer verilmektedir:

Birinci ciltten örnek alıntılar; “...Durumu ordulara ve ulusa kendim bildirdim. O günden sonra resmi görev ve yetkiden ayrılmış olarak yalnız ulusun sevgisine, şefkat ve cömertliğine güvenerek onun bitmez verim ve güç kaynağından esin ve kuvvet alarak vicdan görevimizi yapmaya devam ettik.” (Atatürk, 1927, s. 65)

“...Sivas’tan Kayseri yoluyla Ankara’ya gitmek üzere yola çıkan Heyeti Temsiliye, bütün yol boyunca ve Ankara’da, büyük ulusumuzun sıcak ve içten yurtseverlik gösterileri içinde bugün buraya geldi. Ulusumuzun gösterdiği birlik ve dayanç, ülkemizin geleceğini güven altına alma konusundaki inancı sarsılmaz bir biçimde destekleyecek niteliktedir.” (Atatürk, 1927, s. 445.)

“...Sizin ilk günden beri büyük bir inançla yasal ulusal eylemin başında bulunduğunuzu biliyoruz. Harbiye Nazırlığına gelişiniz sevinçle karşılanmıştır. Yüksek başarılarınıza bütün ordu ve bütün Kuvayı Millîye yardımcı olacaktır.” (Atatürk, 1927, s. 267)

İkinci ciltten örnek alıntılar; “...Sevgili yurdumuzun bağımsızlığını korumak gibi pek kutsal ve yüce bir amacın elde edilmesine çalışan büyükler arasında seçkinleşen yüce kişiliğinizin de yiğitlik ve özveri gösterdiği er meydanlarından birinin adıyla adlandırılan bu sevimli ve güzel atı almakla övünç duydular.” (Atatürk, 1927, s. 941)

“...Yüksek kişiliğinize karşı olan güvenime ve sevgime inanmanızı saygı ile dilerim. Ancak böyle bir yurt görevinden ivedilikle çekilerek ulusa ve seçim bölgeme karşı sorumlu ve kınanacak duruma düşmemekliğim için çekilmemi gerektiren nedenlerin açıklanmasına yüce buyruklarınızı saygıyla rica ederim.” (Atatürk, 1927, s. 1143)

“...Rauf Bey’in görüşü ulusumuzun gönenç ve bağımsızlığımızın dokunulmazlığını ve sevgili yurdumuzun bütünlüğünü sağlayan hükümet biçiminin en uygun biçim olacağı yolundadır.” (Atatürk, 1927, s. 1093)

Üçüncü ciltten örnek alıntılar;

“...Sayın kurulunuzun, değerli arkadaşlarımın benim için gösterdiği içten sevgi ve güven belirtilerine burada açıkça teşekkür etmeyi bir ödev borcu sayarım. Bu kurtarıcı toplantımız sona ererken ulu tanrıdan yardım ve doğru yolu göstermesini, şanlı Peygamberimizin iyilikçi ruhunda kayra ve yardım yakarak yurt ve ulusumuza, sonuna değin yaşayacak devletimize mutlu yarınlar dilerim.” (Atatürk, 1927, s. 1263)

“...O yöreden gelen kimselerden aldığım bilgilerle yüksek kişiliğinizin yüce Halifelik makamına ve sonsuza dek yaşayacak devletimize olan güçlü ve gerçek bağlılığımızın belirtilerinden olmak üzere sevgili yurdumuzun düşman isteklerine karşı korunması yolunda göstermekte olduğunuz çabayı ve özveriyi öğreniyorum. Bundan dolayı pek çok sevinçliyim ve teşekkür ediyorum.” (Atatürk, 1927, s. 1285)

“...Hükümetçe daha önce yayımlanan bildirmede açıklanan amaçlar ki siyasal topluluklara karşı yansızlıktan ayrılamamak, eldeki yasaların buyruklarına tümünden saygı göstererek soy ve mezhep ayrımı gütmeksizin herkesin yasaca saklı olan haklarını dokunulmaz kılmak, dirlik ve güvenliği bozulmaktan korumaya, yönetimin düzenini elden geldiğince sağlamaya var gücümüzle çalışmak, sevgili yurdumuzun mutluluğu ve esenliği çerçevesinde bütün ulusal duygu ve eğilimleri toplayabilmek, yapılmasını beklediğimiz barışın ulusal duygu ve eğilimleri olan Meclis’te saltanat, ulus, hükümet tek gönül, tek yön hâlinde temsil edilmektir.” (Atatürk, 1927, s. 1767)

4.1.8 Sorumluluk Kök Değerine İlişkin Bulgular

Nutuk’ta sorumluluk kök değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kök değerleri belirlemede ölçüt olarak yararlanılan Tablo 2.1’de sorumluluk kök değeri “*kişilerin kendisine, çevresinde ve tanınan ve ailesine karşı sorumlu olması, görev bilinci, davranışların sonuçlarını üstlenebilme.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Sorumluluk kök değerine ilişkin bulgular Tablo 4.9’da yer almaktadır:

Tablo 4.9 Nutuk’ta yer alan sorumluluk kök değerine ilişkin istatistiki veriler

Kitaplar	Sorumluluk Değeri Frekansı (f)	Sorumluluk Değerinin İncelenen Cilt İçindeki Oranı (%)	Sorumluluk Değerinin Nutuk içindeki Toplam Sorumluluk Değerine Oranı (%)	Sorumluluk Değerinin Nutuk İçerisindeki Toplam Kök Değer Sayısına Göre Oranı (%)
I. Cilt (1919-1920)	73	21,34	47,72	7,57
II. Cilt (1920-1927)	49	15,70	32,02	5,08
III. Cilt (Belgeler)	31	10	20,26	3,22
Toplam	153	47,04	100	15,87

Tablo 4.9’da sorumluluk kök değerine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir. Sorumluluk kök değeri Nutuk’un birinci cildinde f=73, ikinci cildinde f=49, üçüncü cildinde f=31 ve eserin tamamında ise f=153 olarak tespit edilmiştir. Nutuk’ta yer alan kök değerlerin frekansları temel alındığında sorumluluk kök değerinin diğer kök değerler arasında 3. sırada olduğu görülmektedir. Sorumluluk kök değerinin ciltlerdeki toplam kök değer oranına bakıldığında birinci ciltte %21,34, ikinci ciltte %15,70, üçüncü ciltte %10 ile yer almaktadır. Üç ciltin toplamında ise %47,04 oranında yer aldığı görülmektedir. Sorumluluk kök değerinin Nutuk içerisinde toplam sorumluluk kök değeri oranına bakıldığında ciltler içerisinde birinci ciltte %47,72, ikinci ciltte %32,02 ve üçüncü ciltte %20,26 oranında olduğu tespit edilmiştir. Sorumluluk kök değeri Nutuk ciltleri içerisinde toplam 964 frekans kök değer sayısına göre birinci ciltte %7,57, ikinci ciltte %5,08 ve üçüncü ciltte %3,22 oranında bulunmuştur. Sorumluluk kök değeri Nutuk içerisinde toplam kök değerlere göre %15,87 olduğu görülmektedir (Tablo 4,9).

Eserde kök değerlerin dağılımı incelendiğinde sorumluluk kök değerine en fazla rastlanılan bölümün birinci cilt olduğu görülmektedir (Tablo 4.9). Eser içerisinde sorumluluk kök değerinin en fazla birinci ciltte bulunmasının nedenlerinden biri İstiklal Savaşı’nda her vatandaşın bağımsızlık için üzerine düşen görevi yerine getirme sorumluluğunun olduğuna değinilmesi olarak düşünülebilir. İstiklal Savaşı döneminde ülkemizin kolay kazanılmadığı, milletimizin her ferdinin kendi üzerine düşen görevi vatanseverlik duygusuyla bağımsız bir ülkede yaşama arzusu bireylerin üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmelerini sağlamıştır. İkinci ciltte sorumluluk kök değerinin fazla görülmesinin nedenleri ise devletin kurtuluş sürecinin tamamlanması ile yönetici kadronun üzerine aldığı sorumlulukları yerine getirip devletleşme sorumluluğunu üstlenmesinin metinlerde vurgulanmasından kaynaklanmaktadır.

Eserde sorumluluk kök değerini yansıttığı düşünülen örnek metinlere aşağıda yer verilmektedir:

Birinci ciltten örnek alıntılar; “...Yurda ve tarihe karşı yüklediğimiz büyük sorumluluğu ve bütün dünyanın kürsünüze çevrili olan dikkatli bakışlarını düşünerek ulusun özverili dayancına uygun kararlar alacağımıza güvendiğimizi ve yurtseverce

çalışmalarınızda bütün ulusun sizinle birlik ve size destek olduğunu bilginize sunarız efendim.” (Atatürk, 1927, s. 531)

“...Sivas Kongresi’nden sonra Heyeti Temsiliye, sorumluluğunu üzerine alarak Sivas Kongresi Tüzüğüne ek olmak üzere “Müdafai Hukuk Cemiyeti Kuruluş Tüzüğüne ektir” başlıklı “yalnız ilgililere özel gizlidir” işaretli silahlı örgütler için gizli bir yönerge düzenlendi. Düşmanla çatışılan yerlerde bu yönergeye göre silahlı birlikler kuruldu.” (Atatürk, 1927, s. 373)

“...Ancak Heyeti Temsiliyenin bu işin içinden çıkmasını, işin sorumluluğunu ve durumun değerlendirilmesini, alınacak kararları Meclisi Millînin namusuna ve yurtseverliğine bırakmasını düşünüyorum.” (Atatürk, 1927, s. 521)

“...Tarihin bugüne dek yazmadığı nitelikte bir yağınma olan ve Wilson ilkelerine göre düzenlenmiş bir ateşkes antlaşması ile ulusumuzu savunma araçlarından yoksun etmek gibi bir düzene dayanılarak yapıldığı için ulusların şeref ve onurlarıyla da bağdaşmayan bu davranış üzerine yargıya varmayı, resmi Avrupa ve Amerika’nın değil bilim, kültür ve uygarlık Avrupa ve Amerika’sının vicdanına bırakmakla yetinir ve bu olaydan doğacak büyük tarihsel sorumluluğa son olarak bir daha dünyanın dikkatini çekeriz...” (Atatürk, 1927, s. 559)

İkinci ciltten örnek alıntılar;

“...Yunan saldırısının olacağı daha önceden çok belliydi. Eğer bunu önleyici önlemler alınmamış ise bunun sorumluluğu Türkiye Büyük Millet Meclisine ve onun hükümetine yükletilemez. Büyük Millet Meclisi Hükümetinin sorumluluk yerine geldiğinden bu yana almaya başladığı önlemleri daha bir yıl öncesinden beri İstanbul Hükümetleri’nin bütün ulusla birlikte önlem almaya başlaması gerekirdi.” (Atatürk, 1927, s. 623)

“...Lafla, siyasayla, düşmanın aldatici sözlerine kulak vermekle askerlik görevi yapılamaz. Komutanlık görev ve sorumluluğunu yüklenecek kadar omuzlarında ve özellikle kafasında güç bulunmayanların acı sonuçlarla karşılaşmalarından kaçınılamaz.” (Atatürk, 1927, s. 661)

Üçüncü ciltten örnek alıntılar; “...Yurdun bütünlüğü, ulusun bağımsızlığı tehlikededir. Merkez hükümetimiz, itilaf Devletleri’nin etki ve denetimi altında sarılmış bulunduğu için üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirmemektedir. Bu durum ulusumuzu yok olmuş gibi tanıtıyor...” (Atatürk, 1927, s. 1233)

“...Savaş sırasındaki yönetim kötülüklerinin ortaya çıkarılıp cezalandırılmasını, yurdumuzda sorumluluğun büyük ve küçüklere eşit olduğunu, yasa döneminin

tümüyle yansızca tam bir adalet ve hakgüderlikle başladığını anlamak dileklerimiz başlıcasıdır...” (Atatürk, 1927, s. 1541)

“...Yalnız Heyeti Temsiliyenin bu işin içinden onurlu çıkmasını, işin sorumluluğunu, durumun değerlendirilmesini Meclisi Millînin namus ve yurtseverliğine bırakmayı düşünüyorum...” (Atatürk, 1927, s. 1775)

4.1.9 Vatanserverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular

Nutuk'ta vatanserverlik kök değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kök değerleri belirlemede ölçüt olarak yararlanılan Tablo 2.1'de vatanserverlik kök değeri “*çalışkan olmak, dayanışma, kurallara ve kanunlara uymak, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olmak ve toplumu önemsemek.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Vatanserverlik kök değerine ilişkin bulgular Tablo 4.10'da yer almaktadır:

Tablo 4.10 Nutuk'ta yer alan vatanserverlik kök değerine ilişkin istatistiki veriler

Kitaplar	Vatanserverlik Değeri Frekansı (f)	Vatanserverlik Değerinin İncelen Cilt İçindeki Oranı (%)	Vatanserverlik Değerinin Nutuk İçindeki Toplam Vatanserverlik Değerine Oranı (%)	Vatanserverlik Değerinin Nutuk İçerisindeki Toplam Kök Değer Sayısına Göre Oranı (%)
I.Cilt (1919-1920)	88	25,73	45,36	9,12
II. Cilt (1920-1927)	49	15,70	25,26	5,08
III. Cilt (Belgeler)	57	18,38	29,38	5,92
Toplam	194	59,81	100	20,12

Tablo 4.10'da vatanserverlik kök değerine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir. Vatanserverlik kök değeri Nutuk'un birinci cildinde f=88, ikinci cildinde f=49, üçüncü cildinde f=57 ve eserin tamamında ise f=194 olarak tespit edilmiştir. Nutuk'ta yer alan kök değerlerin frekansları temel alındığında vatanserverlik kök değerinin diğer kök değerler arasında 2.sırada olduğu görülmektedir. Vatanserverlik kök değerinin ciltlerdeki toplam kök değer oranına bakıldığında birinci ciltte %25,73, ikinci ciltte %15,70, üçüncü ciltte %18,38 ile yer almaktadır. Üç ciltin toplamında ise %59,81 oranında yer aldığı görülmektedir. Vatanserverlik kök değerinin Nutuk

içerisinde toplam vatanseverlik kök değeri oranına bakıldığında ciltler içerisinde birinci ciltte %45,36, ikinci ciltte %25,26 ve üçüncü ciltte %29,38 oranında olduğu bulunmuştur. Vatanseverlik kök değeri Nutuk ciltleri içerisinde toplam 964 frekans kök değer sayısına göre birinci ciltte %9,12, ikinci ciltte %5,08 ve üçüncü ciltte %5,92 oranındadır. Vatanseverlik kök değerinin Nutuk içerisinde toplam kök değerlere göre %20,12 olduğu görülmektedir (Tablo 4,10).

Eserde kök değerlerin dağılımı incelendiğinde vatanseverlik kök değerine en fazla birinci ciltte yer verilmiştir (Tablo 4.10). Kurtuluş mücadelesinin anlatıldığı birinci ciltte Türk milletinin vatani için yapmış olduğu kahramanlıklara metinlerde fazlaca değinilmesi vatanseverlik kök değerinin önemini göstermektedir. Eserin büyük bölümünde vatanseverlik kök değerinin vurgulanmasının nedeni olarak Türk Milleti'nin ülkesinin kurtuluşu için seferber olması ve vatanın bağımsızlığı için elinden gelenin fazlasını yapması durumlarına Nutuk'ta metinlerde fazlasıyla değinilmesi gösterilebilir. Bir milletin kurtuluşunun ve yeni bir devletin kuruluşunun anlatıldığı Nutuk'ta vatanseverlik kök değerinin en çok görülen değer olarak karşımıza çıkması Türk Milletinin vatanseverlik kök değeri çerçevesinde kahramanlığını da ortaya çıkarmaktadır.

Eserde vatanseverlik kök değerini yansıttığı düşünülen örnek metinlere aşağıda yer verilmektedir:

Birinci ciltten örnek alıntılar; "...Baylar, Trabzon'da bir iki kişinin, pek yurtsever ve saygı değer olan Trabzon halkına hiç bilgi verilmediği hâlde onlar adına oradaki ulusal varlığı kendi kişilikleriyle temsile kalkıştıkları ve bu yüzden ulusal girişim ve kararların gereği gibi yürütülmemekte olduğu kanısına vardım..." (Atatürk, 1927, s. 215)

"...Şimdiki durumumuzda haklarımızı ancak iyi siyasa gütmekle, uyanık durmakla ve zamanın gereklerine akıllıca uymakla savunabiliriz. Bu düşünceler, bildiğiniz şeyleri sizlere bir daha bildirmekten başka bir şey değilse de arkadaşlara ve şubelere de yurtseverce öğütler vermek herhalde pek çok gereklidir. Yakında toplanacak olan Meclisi Mebusanımızın sevgili yurdumuzun kurtuluşu ve mutluluğu için gereken bilgece önlemleri bularak bu yüksek amacı gerçekleştirmeye bütün varlığı ile çalışması ve özenmesi beklenmektedir." (Atatürk, 1927, s. 407)

“...Türk ulusu uygarlık yeteneğini, yaşama ve bağımsızlık hakkını ve bütün geleceğini savunmaya çağrıldı. İnsanlık dünyasının beğenisini, İslam dünyasının kurtuluş dileklerini, yüksek halifeliğin yabancı etkilerden kurtarılmasına ve ulusal bağımsızlığımızın geçmişteki şansımıza yaraşır inançla savunulup sağlanmasına bağlıdır.” (Atatürk, 1927, s. 561)

İkinci ciltten örnek alıntılar;

“...Ulusumuzun bağımsızlığı ve varlığı, çok üstün yönetimimizin altında şeref görevlerini yapan komuta ve silah arkadaşlarımızın duyarlılığına ve yurtseverliğine büyük güvene dayanıyordu. Siz orada yalnız düşmanı değil ulusun ters alinyasını da yendiniz. Düşman çizmesi altındaki kara yazılı topraklarımızla birlikte bütün yurt bu gün en kıyıda köşede kalmış yerlerine dek utkunuz kutluyor. Düşmanın yurdumuzda yayılma tutkusu, dayancımızın ve yurtseverliğimizin yalçın kayalarına başını çarparak paramparça oldu.” (Atatürk, 1927, s. 777)

“...Savunma hattı yoktur. Savunma alanı vardır. O alan bütün yurttur. Yurdun her karış toprağı, yurttaşın kanıyla ıslanmadıkça düşmana bırakılamaz. Onun için, küçük büyük her birlik ilk durabildiği noktada yeniden düşmana karşı cephe kurup savaşı sürdürür. Yanındaki birliğin çekilmek zorunda kaldığını gören birlikler ona uymaz. Bulunduğu dayangada sonuna dek dayanmak ve direnmekle yükümlüdür.” (Atatürk, 1927, s. 827)

“...Aydın Bölgesi’nde düşmanın İzmir’e girişinde sonra asker ve halktan kimi yurtseverler, Yunanlılara karşı çıkıyor; halkı yüreklendirmek ve silahlı ulusal örgütler kurmak için çalışıyorlardı.” (Atatürk, 1927, s. 607)

Üçüncü ciltten örnek alıntılar;

“...Yüksek kişiliklerinin önceden beri devlet, ulus ve yurt uğruna özveriniz, seçkin hizmetleriniz, bütün yurtsever kişilerin beğenisini ve alkışını kazanmıştır. Bu arada son zamanlarda Bitlis’in düşmandan geri alınmasında orduya yaptığımız eylemli yardımın değeri Mutki bölgesinin düşmana karşı korunmasında harcadığımız çaba ve çalışmaların önemi, her zaman beğeni ve teşekkürlerle anılmaktadır.” (Atatürk, 1927, s. 1273)

“...Yurt kaygısı ile gösterilen bunca temiz duygulu gösterilerin uygarlık dünyası karşısında kutsal topraklarımızın elde tutulması ve korunması ile ilgili en büyük yurtseverlik olduğunu bir kez daha belirtmek için bugünkü durumun güçlüklerini kaldıralım ve buna çare bulmak için de sevgili kardeşinizle görüşmeye başlayalım.” (Atatürk, 1927, s. 1439)

“...Bütün Anadolu halkı ulusal bağımsızlığı kurtarmak için baştan aşağı tek bir gövde hâline getirilmiş ve ayrıksız bütün komuta kurulları ve arkadaşlarımız yüksek özveri ile ortaklaşa karar almışlardır.” (Atatürk, 1927, s. 1221)

4.1.10 Yardımseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular

Nutuk'ta yardımseverlik kök değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Kök değerleri belirlemede ölçüt olarak yararlanılan Tablo 2.1'de yardımseverlik kök değeri “fedakâr olmak, iş birliği yapmak merhametli olmak, paylaşabilmek, insana ve canlılara değer vermek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Yardımseverlik kök değerine ilişkin bulgular Tablo 4.11'de yer almaktadır:

Tablo 4.11 Nutuk'ta yer alan yardımseverlik kök değerine ilişkin istatistiki veriler

Kitaplar	Yardımseverlik Değeri Frekansı (f)	Yardımseverlik Değerinin İncelen Cilt İçindeki Oranı (%)	Yardımseverlik Değerinin Nutuk İçindeki Toplam Yardımseverlik Değerine Oranı (%)	Yardımseverlik Değerinin Nutuk İçerisindeki Toplam Kök Değer Sayısına Göre Oranı (%)
I.Cilt (1919-1920)	21	6,14	67,74	2,18
II. Cilt (1920-1927)	8	2,56	25,80	0,83
III. Cilt (Belgeler)	2	0,64	6,46	0,20
Toplam	31	9,34	100	3,21

Tablo 4.11'de yardımseverlik kök değerine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir. Yardımseverlik kök değeri Nutuk'un birinci cildinde $f=21$, ikinci cildinde $f=8$, üçüncü cildinde $f=2$ ve eserin tamamında ise $f=31$ olarak tespit edilmiştir. Nutuk'ta yer alan kök değerlerin frekansları temel alındığında yardımseverlik kök değerinin diğer kök değerler arasında 9. sırada olduğu görülmektedir. Yardımseverlik kök değerinin ciltlerdeki toplam kök değer oranına bakıldığında birinci ciltte %6,14, ikinci ciltte %2,56, üçüncü ciltte %0,64 ile yer almaktadır. Üç ciltin toplamında ise %9,34 oranında yer aldığı görülmektedir. Yardımseverlik kök değerinin Nutuk içerisinde toplam yardımseverlik kök değeri oranına bakıldığında ciltler içerisinde birinci ciltte %67,74, ikinci ciltte %25,80 ve üçüncü ciltte %6,46 oranında olduğu bulunmuştur. Yardımseverlik kök değeri Nutuk ciltleri içerisinde toplam 964 frekans kök değer sayısına göre birinci ciltte %2,18, ikinci ciltte %0,83 ve üçüncü ciltte %0,20 oranındadır. Yardımseverlik kök değerinin Nutuk içerisinde toplam kök değerlere göre oranının %3,21 olduğu görülmektedir (Tablo 4.11).

Eserde kök değerlerin dağılımı incelendiğinde yardımseverlik kök değerine en fazla rastlanılan bölümün birinci cilt olduğu görülmektedir (Tablo 4.11). Eserin birinci cildinde yardımseverlik değerinin fazla olmasının nedeni Türk milletinin İstiklal Savaşı sürecinde milleti için maddi manevi paylaşım yapması birlik ve beraberlik duygularını güçlendirerek Türk halkını tek bayrak altında toplayıp düşmanı yurttan atmasını sağlayacak yardımlaşma değerine sahip olduğunu gösteren metinlere yer verilmesinden kaynaklanmaktadır. İkinci ciltte görülmesinin nedeni ise Türk Milleti İstiklal Savaşı'nda yapmış olduklarının yardımseverlik değerini yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atılmasına ait belgelerin bu ciltte yer alması ile açıklanabilir.

Eserde vatanseverlik kök değerini yansıttığı düşünülen örnek metinlere aşağıda yer verilmektedir:

Birinci ciltten örnek alıntılar;

“...Nitekim Ankara Ereğli ve Keller Diyarbakır demiryollarının yapılması için İsveç grubunun ve Kayseri Sivas Turhal yollarının yapılması için de bir Belçika grubunun teknik, sanayi, iktisat yardımlarını seve seve kabul ettik ve sözgelişi Ankara kentinin öbür Anadolu kentlerimizin bir an önce bayındırlaştırılmasına ve bütün öteki demiryollarımızın ve limanlarımızın yapımına yardım etmek isteyecek yabancı sermaye sahiplerinin yardımlarını seve seve kabul ederiz.” (Atatürk, 1927, s. 153)

“...Bütün ulusun birlik ve dayanışmasından ve ulusal örgütlerin ülkenin her köşesine yayıldığından söz eden ve ulusun ortak dileğine uyararak ulusal örgütlere ve askeri güce dayanarak hükümeti kötülemek üzere tam yeni hükümetin delegesi ile görüşmeye girişileceği sırada ve bu amaçla Sivas'tan çıktığının ertesi günü bütün Sivas halkı adına ayaklanmayı gösterir bir telyazısının telgrafhane korkutularak çektirilebilmesi elbette anlamlı idi.” (Atatürk, 1927, s. 339)

“...Ulusal isteklere uygun bir barış yapılmadıkça Kuvayı Millîye' nin işi bırakmayacağı üzerine ilgililerin yeniden dikkati çekilmekle birlikte ulusal birlik ve dayanışmanın sağlanması ve sürdürülmesi uğrunda her zamandan çok sağgörülü ve uyanık bulunulmasını özellikle diler ve rica ederiz.” (Atatürk, 1927, s. 513)

“Baylar, bizim özellikle İstanbul'a yakın olan İzmit Bölgesi'nde uygulanmasını düşündüğünüz önlem, orada silahlı ulusal birlikler kurulması ve dolaylarındaki güvenilir komutan ve subaylarımızın da bu ulusal birliklere yardımı ve desteği ile hain

çeteleri izleyip dokunacaklarını ve varlıklarını ortadan kaldırmaları idi.” (Atatürk, 1927, s. 415)

İkinci ciltten örnek alıntılar; “...Refet Bey’in de İçişleri Bakanlığı görevini geçici olarak üzerinde bulundurması özellikle bölgesi içinde güvenlik sağlaması ve halktan hayvan ve gereç toplayarak kurmak zorunda bulunduğu süvari birliklerini çarçabuk kurması için gerekli idi.” (Atatürk, 1927, s. 677)

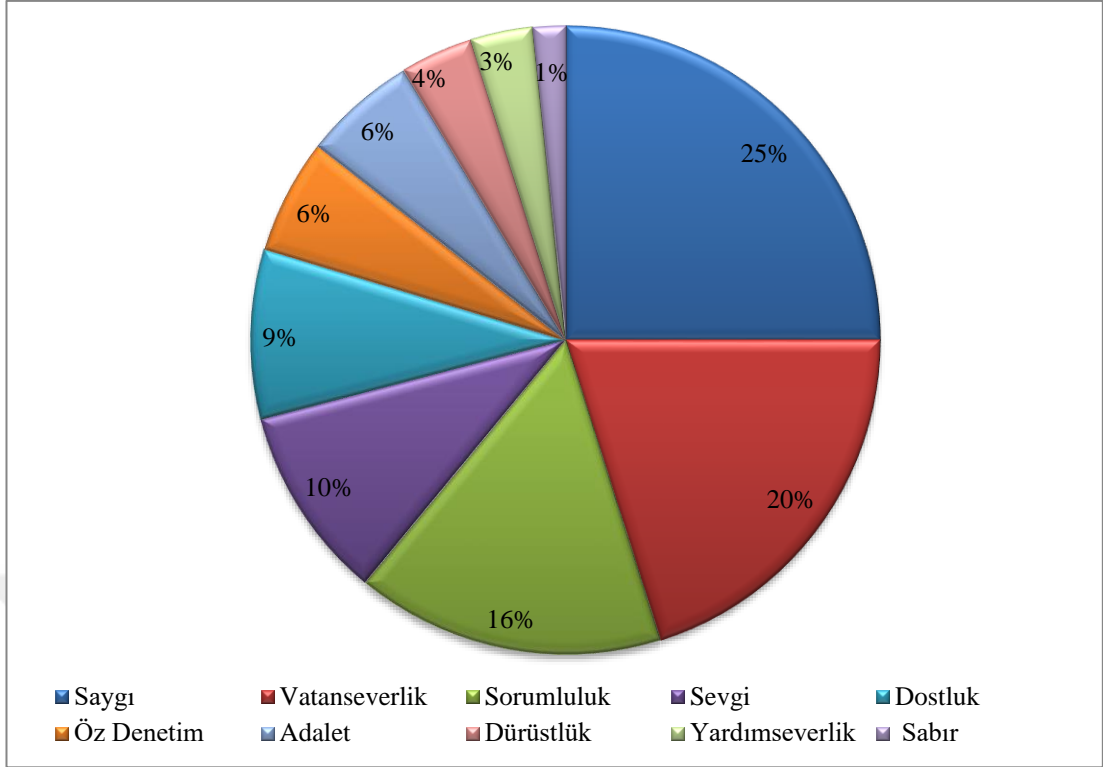
“...Ellerinde yüce Dâhiliye Nazırlığınca verilmiş belge bulunan bu görevliler, gereğine göre herhangi bir yerde çalışmak isterlerse ilgili makamlara yazışarak gerekli yardımları sağlamanız yüce işbirliğinizden beklenmektedir.” (Atatürk, 1927, s. 681)

“...2 Sayılı buyruğuma göre yurttan her ev birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp ulusal vergi kuruluna verilecekti.” (Atatürk, 1927, s. 823)

Üçüncü ciltten örnek alıntılar; “...Erdemli kişilikleri derneğimizin en saygıdeğer üyelerinden bulunduğunuzdan kutsal amacın elde edilmesi için herkesçe bilinen yardım ve çabalarınızın, örgütlerimizin o dolaylarda çabuklaştırmasına ve dokuncaklı düşman aşılamlarının yok edilmesine harcanacağına inanıyorum.” (Atatürk, 1927, s. 1283)

“...Görevleri göçmenlere her bakımdan yardım etmek, yıkık yapıları onarmak, çift hayvan ve araçlarını bulmak, tarıma başlatmaktır. Yardım komitesinin örgütündeki düzen sıkı düzen ve yardım yapılmasındaki işleri ve eli açıklığı önemle yazılmaya değer.” (Atatürk, 1927, s. 1797)

Nutuk'ta yer alan kök değerlerin oransal dağılımı Şekil 4.1'de gösterilmektedir:

Şekil 4.1 Nutuk'ta yer alan kök değerlerin oransal dağılımı

Şekil 4.1'de Nutuk adlı eserde en fazla yer alan kök değer %25 ile saygı kök değeri olduğu görülmektedir. Bu kök değeri sırası ile %20,12 vatanseverlik, %15,87 ile sorumluluk, %9,96 sevgi, %8,72 dostluk, %5,91 öz denetim, %5,81 adalet, %3,74 dürüstlük, %3,21 yardımseverlik, %1,66 ile sabır kök değeri izlemektedir. Sabır kök değerinin eserde en az yer alan kök değeri olduğu da anlaşılmaktadır.

1919-1927 yılları arasında yaşanan olayların anlatıldığı Nutuk'ta saygı, vatanseverlik, sorumluluk, sevgi, dostluk, adalet, dürüstlük, yardımseverlik kök değerlerinin yer aldığı görülmektedir.

Nutuk'ta yer alan kök değerlerin ciltlere göre oransal dağılımı Tablo 4.12'de gösterilmektedir.

Tablo 4.12 Nutuk'ta yer alan kök değerlerin ciltlere göre oransal dağılımı

	1.cilt (%)	2.cilt (%)	3.cilt (%)
Vatanseverlik	26	16	18
Sorumluluk	21	16	10
Saygı	12	26	38
Dostluk	10	4	12
Adalet	7	7	5
Dürüstlük	6	2	2
Yardımseverlik	6	2	1
Sevgi	6	14	10
Öz denetim	3	12	3
Sabır	3	1	1
Toplam	100	100	100

Tablo 4.12 incelendiğinde I. ciltte kök değerler sırası ile %26 vatanseverlik, %21 sorumluluk, %12 saygı, %10 dostluk, %7 adalet, %6 dürüstlük, %6 yardımseverlik, %6 sevgi, %3 öz denetim, %3 sabır değeri tespit edilmiştir. I. ciltte en fazla vurgulanan kök değer vatanseverlik kök değeri en az değinilen değerlerin ise öz denetim ve sabır kök değerleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. II. ciltte ise kök değerler sırası ile, %26 saygı, %16 vatanseverlik, %16 sorumluluk, %14 sevgi, %12 öz denetim, %7 adalet, %4 dostluk, %2 dürüstlük, %2 yardımseverlik ve %1 sabır kök değeri tespit edilmiştir. II. ciltte en fazla vurgulanan kök değer saygı kök değeri en az değinilen kök değerlerin ise sabır kök değerleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca III. ciltte kök değerler sırası ile %38 saygı, %18 vatanseverlik, %12 dostluk, %10 sevgi, %10 sorumluluk, %5 adalet, %3 öz denetim, %2 dürüstlük, %1 yardımseverlik, %1 sabır kök değeri tespit edilmiştir. III. ciltte en fazla vurgulanan kök değer saygı kök değeri en az değinilen kök değerlerin ise sabır ve yardımseverlik kök değerleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmadan elde edilen sonuçlar sunulularak literatürdeki çalışmalarla tartışılmıştır. Ayrıca elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak önerilerde bulunulmuştur.

5.1 Sonuçlar

Gazi Mustafa Kemal'in kaleme almış olduğu 1919-1927 yılları arasında yaşanan tarihsel olayların anlatıldığı Nutuk adlı eserde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında öğretim programlarına ortak kök değerler olarak eklenen on kök değerinin hepsine yer verildiği görülmektedir. Tarihimizin önemli birinci el kaynaklarından biri olan Nutuk'ta kök değerlerin yer aldığı çalışma sonucunda anlaşılmıştır. Nutuk adlı eserinin tamamında (dört cilt) en fazla bulunan kök değerinin saygı kök değeri olduğu görülmektedir. Bu kök değeri sırasıyla vatanseverlik, sorumluluk, sevgi, dostluk, öz denetim, adalet, dürüstlük, yardımseverlik ve sabır kök değerleri izlemektedir. Nutuk'ta en fazla yer alan ikinci kök değerin vatanseverlik kök değeri olduğu görülmektedir. Saygı ve vatanseverlik kök değerlerinin Nutuk'ta diğer kök değerlere göre daha fazla yer almasının nedeni Nutuk'un içeriğinde İstiklal Savaşı ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda milletçe gösterilen vatanseverlik ve devletlere ve insanlara saygı değerlerinin temele alınarak hareket edilmesi gösterilebilir. Yapılan bu çalışmadan hareketle Nutuk'un özellikle saygı ve vatanseverlik kök değerlerinin aktarımında önemli oranda etkili olabileceği söylenebilir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme aldığı Nutuk eserinin birinci cildinde Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasından 22 Nisan 1920 Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanmasına kadar olan bölüm yer almaktadır. Birinci cilt içerisinde en fazla yer alan kök değerin vatanseverlik kök değeri olduğu görülmektedir. Bu kök değeri sırasıyla sorumluluk, saygı, dostluk, adalet, dürüstlük, yardımseverlik, sevgi, öz denetim ve sabır değerleri izlemektedir. Birinci ciltteki metinlerde anlatılan tarihsel örgünün içerisinde belirlenen kök değerlerin incelenebilmesi için 1919-1920 yılları arasında yaşanan tarihi olaylara dikkat çekmek gerekmektedir. Türk Milletinin bağımsızlık mücadelesinde kurtuluşunun anlatıldığı birinci bölümde bir milletin yeniden doğuşu için gösterdiği vatan sevgisini Atatürk'ün

kalemi ile görmekteyiz. Bağımsız yaşama arzusu için hareket eden bir milletin aynı zamanda dünya devletlerine yaptıkları bağımsızlık savaşının haklılığını gösterme çabasına girdiği görülmektedir. Bu dönemde sorumluluk alması gereken kişiler ülkenin ihtiyacına yönelik sorumlulukları almaktan çekinmişlerdir. Bu nedenle ilgili sorumlulukların vatanseverlik bilinci ile halka yüklendiği görülmektedir. Birinci ciltte 1919-1920 yıllarında anlatılan olaylardan hareketle yoğun olarak görülen vatanseverlik ve sorumluluk kök değerleri anlatılan tarihi olaylarla paralellik göstermektedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme aldığı Nutuk eserinin ikinci cildinde 1920-1927 yılları arasında yaşanan gelişmeler aktarılmaktadır. İkinci ciltten farklı olarak birinci ciltte en fazla görülen kök değer saygı kök değeri olup bu değeri sırasıyla vatanseverlik, sorumluluk, sevgi, öz denetim, adalet, dostluk, dürüstlük, yardımseverlik ve sabır kök değerlerinin takip ettiği görülmektedir. İkinci ciltte bağımsızlık mücadelesini kazanan Türk Milletinin kurmuş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve yapılan yenilikler kaleme alınmıştır. İkinci ciltte saygı, vatanseverlik, sorumluluk ve sevgi değerleri diğer kök değerlere göre fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kök değerlerin diğer kök değerlere göre daha fazla yer almasında Türkiye Cumhuriyeti'nin vatanseverce mücadele etmiş olan kahraman Türk milletinin köklerinden gelen değerler olmasından kaynaklanmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme aldığı Nutuk eserinin üçüncü cildinde eserde kullanılan belgelere yer verilmektedir. Bu bölümde en fazla yer alan kök değer saygı kök değeri olduğu görülmektedir. Bu kök değeri sırasıyla vatanseverlik, dostluk, sevgi, sorumluluk, sevgi, sorumluluk, adalet, öz denetim, dürüstlük, sabır ve yardımseverlik kök değerleri takip etmektedir. Ancak üçüncü ciltte kök değerlerin diğer ciltlere göre daha az sayıda görüldüğü sonucuna da ulaşılmıştır. Bu ciltte saygı kök değerinin fazla olması nedeni olarak Nutuk içerisinde kullanılan belgelerin çoğunlukla telgraf yazışmalarından oluşması ve telgraflardaki yazı dilinde saygının temele alınması gösterilebilir. Üçüncü ciltte vatanseverlik, dostluk, sevgi ve sorumluluk kök değerlerinin daha fazla yer almasının nedeni telgraflarda yazılan konuların içeriğinin temelini bu kök değerlerle ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır.

5.2 Tartışma

Öğretim programları toplumsal değerlerin geleceğin bireylerine aktarılmasında bir yol göstericidir. Yapılan çalışmada öğretim programlarında yer alan saygı kök değeri Nutuk'ta en çok yer alan kök değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şahin (2021) yaptığı çalışmada saygı kök değerinin Nutuk'ta en fazla yer alan kök değerlerden biri olduğunu belirlemiştir. Bu noktada benzer sonuçlar olduğu görülmektedir. Hanaylı (2021) ise çalışmasında saygı kök değerinin Nutuk içerisindeki metinlerde yer aldığını ancak vatanseverlik kök değerinin en fazla değinilen kök değer olduğunu söylemiştir. Yapılan çalışmada kök değerlerin oransal dağılımı açısından saygı kök değeri en fazla vurgulanan kök değer olduğu diğer çalışmalarda saygı kök değerinin oransal dağılımının yapılan çalışma sonucuyla farklılık gösterdiği görülmektedir. Saygı kök değeri Nutuk'ta oransal olarak en fazla yer alan kök değerlerden biri olması yönüyle araştırmaların sonucunu desteklemekle beraber literatürdeki diğer çalışma sonuçlarında kök değerlerin Nutuk içerisinde yer alan metinlerde oransal dağılımı açısından farklılık göstermesinden dolayı araştırmanın sonuçlarıyla farklılık göstermektedir.

Çalışmada vatanseverlik kök değeri Nutuk'ta en çok yer alan ikinci kök değer olarak bulunmuştur. Yavuz (2018) vatanseverlik kök değerinin farklı ülkelerde öğretimi açısından incelediği çalışmada, vatanseverlik kök değeri tarih öğretiminin yapıldığı derslerde tarihsel içeriğe sahip metinlerle daha kolay kazandırıldığı sonucunu elde etmiştir. Hanaylı (2021) çalışmasında, Nutuk'ta vatanseverlik ve bağımsızlık değerinin en fazla vurgulanan kök değer olduğunu tespit etmiştir. Şahin (2021) çalışmasında, Nutuk'ta en fazla yer alan kök değer vatanseverlik kök değeri olduğunu, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde kazanımların aktarılma süreciyle birlikte Nutuk'un ders kazanımlarında ve vatanseverlik gibi kök değerlerin aktarımında olumlu katkı sağlayabileceği sonucuna ulaşmıştır. Yapılan çalışmada Nutuk'ta bir milletin istiklal mücadelesinin anlatıldığı metinlere sıklıkla yer verilmesi eser içerisinde yer alan metinlerdeki kök değerinin oransal dağılımında vatanseverlik kök değerinin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Vatanseverlik kök değerinin oransal dağılımının literatürdeki çalışmalarda da yüksek çıkması yapılan bu çalışmanın sonucuyla benzerlik göstermektedir. Çalışmalardan elde edilen

bulgulardan hareketle vatanseverlik kök değerinin aktarımında Nutuk'ta yer alan metinlerin kullanılabileceği anlamını çıkarılabilir.

Çalışmada sorumluluk kök değerinin Nutuk'ta sıklıkla vurgulandığı tespit edilmiştir. Aksoy (2022) çalışmasında, sorumluluk kök değerinin kazandırılma biçimlerinin bireyler arasında farklılık gösterdiği, dersler aracılığıyla bireylere kazandırılacağı sonucuna ulaşmıştır. Uyanık (2022) çalışmasında, sorumluluk kök değerinin Nutuk'ta yer alan değerlerden birisi olduğu bulmuştur. Bunun yanında Şahin (2021) ise çalışmasında, sorumluluk kök değerinin Nutuk içerisinde yer aldığı sorumluluk kök değerinin kazandırılmasında önemli edebî eserlerden biri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Literatürde yer alan çalışmaların sonuçlarından hareketle sorumluluk kök değerinin aktarımında Nutuk'un kullanılabileceği söylenebilir. Sorumluluk kök değerinin kazandırılma sürecinde Nutuk'ta yer alan metinlerin değer aktarım sürecine katkı sağlayacağı görülmektedir.

Kök değerlerden birisi olan sabır değerinin Nutuk'ta en az yer alan kök değer olduğu görülmektedir. Armağan (2022) çalışmasında, sabır değerinin bireylere kazandırılma sürecinin diğer değerlere göre zor ve uzun süre gerektiren bir değer olduğunu vurgulamıştır. Şahin (2021) çalışmasında, Nutuk'ta sabır kök değerinin bazı kök değerlerden daha fazla vurgulandığını belirtmiştir. Nutuk'ta yer alan sabır kök değerinin kök değer aktarımında kullanılabilecek düzeyde yer aldığı ancak diğer kök değerler kadar yer almamasından dolayı sabır kök değerinin aktarımında tam olarak yeterli olamayacağı görülmektedir. Literatür çalışmasından elde edilen sonuçlardan hareketle Nutuk'ta sabır kök değerinin yer aldığı sonucunu desteklemesine rağmen oransal olarak bulunma miktarları yapılan çalışma ile farklılık göstermektedir. Sabır kök değerinin aktarım sürecinde Nutuk'ta yer alan metinlerin sabır kök değerini aktarmada yeterli olamayabileceği söylenebilir.

Sevgi kök değerinin Nutuk'ta önemli oranda yer aldığı tespit edilmiştir. Kılıç (2019) sevgi kök değerini yaptığı çalışmada incelemiştir. Sevgi değerini toplumsal bütünlüğü sağlayan önemli bir unsur olarak ele almış, sevgi kök değerinin bireyler tarafından farklı algılanarak yansıtıldığı sonucunda ulaşmıştır. Uyanık (2022) çalışmasında, sevgi kök değerinin Nutuk içerisinde yer almasına rağmen Nutuk'ta ayrıca değinilmediği

sonucunu tespit etmiştir. Yapılan çalışmada sevgi kök değeri oransal dağılımda dördüncü kök değer olarak ölçülmüştür. Uyanık (2022) çalışmasında, sevgi kök değerinin oransal dağılımının alt sıralarda olduğu görülmektedir. Literatürdeki çalışmalarda sevgi kök değerinin Nutuk içerisinde oransal olarak farklılık gösterdiği görülmektedir. Çalışmada elde edilen sevgi kök değer oranı Uyanık (2022) ve Şahin'in (2021) çalışmalarına göre daha fazla yer aldığı sonucu elde edilmiştir. Çalışmada sevgi kök değerinin oransal farklılık göstermesinin nedeni Nutuk'un günümüz Türkçesine göre düzenlenmesi ve sadeleştirilmesi sürecinde oluşan farklılıklar olarak düşünülebilir. Bunun yanında diğer çalışmalardan farklılaştığı en önemli noktalardan birisi de Nutuk'a ait belgelerin olduğu bölümün çalışmada incelenmiş olmasıdır.

Çalışmada dürüstlük kök değeri Nutuk'ta yer almaktadır. Hanaylı (2021) çalışmasında, Nutuk'un dürüstlük kök değerini içeriğinde barındırmasına rağmen metinlerde yeterli miktarda bulunmadığını tespit etmiştir. Uyanık (2022) çalışmasında, dürüstlük kök değerinin eserde sınırlı olarak yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Elde edilen bu sonuçlar Nutuk'ta dürüstlük kök değerinin yer aldığını göstermesi açısından araştırma sonucunu desteklemekle birlikte dürüstlük kök değerinin Nutuk içerisinde bulunma oranı açısından farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda dürüstlük kök değerinin aktarımında Nutuk'tan yararlanmanın değer aktarımında tam olarak yeterli olamayabileceği söylenebilir.

Adalet kök değerinin de Nutuk'ta yer alan değerlerden birisi olduğu görülmektedir. Şahin (2021) çalışmasında, Nutuk'ta adalet değerinin yer aldığını bununla birlikte en fazla yer alan değerlerden biri olmadığını belirtmektedir. Yılmaz (2017) çalışmasında, değer aktarımında millî öğelere sıklıkla yer verildiğini bağımsızlık, özgürlük gibi değerlere adalet değerine nazaran daha sık yer verildiğini tespit etmiştir. Bu çalışmada ise, adalet değerinin Nutuk içerisinde oransal olarak yedinci kök değeri olduğu tespit edilmiştir. Literatür çalışmasında elde edilen bulgular doğrultusunda Nutuk'un içeriğinde adalet değerine ait metinlerin yer aldığı ve değer aktarımında eserin adaletle ilgili metinlerinin olduğu bölümlerinin kullanılabileceği görülmektedir. Adalet kök değerinin Nutuk içerisinde oransal dağılımında literatürdeki çalışmalarla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Çalışmada ele alınan dostluk kök değerinin Nutuk'ta yer aldığı görülmektedir. Şimşek (2021) çalışmasında, dostluk kök değerinin erken dönemde kazanılması gereken önemli kök değerlerden olduğunu belirtmektedir. Edebî eserlerde dostluk kök değerine fazlaca yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Şahin (2021) çalışmasında, Nutuk'ta dostluk kök değerine ilişkin bulgulara ve ülkenin bağımsızlık yolunda attığı adımlarda dostluk kök değerini benimseyerek hareket ettiğine yönelik metinlere yer verildiğini tespit etmiştir. Çalışma dostluk kök değerinin ülke topraklarının huzuru için birlik beraberlik sağlama açısından önemine değinmesi yönüyle Şahin (2021) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Edebî eserlerle değer aktarımı sürecinde Nutuk'un dostluk kök değerini aktarmaya katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Öz denetim kök değerinin de Nutuk'ta yer alan kök değerlerden birisi olduğu tespit edilmiştir. Şimşek (2021) çalışmasında, öz denetimin bireylerin davranışlarının farkında olması ve davranışlarının sonuçlarının bilincinde olması olarak nitelendirmiştir. Şahin (2021) çalışmasında, Nutuk'ta yer alan metinlerde öz denetim kök değerine yer verildiğini vurgulanmıştır. Yapılan çalışmada Nutuk içerisinde yer alan metinlerde 1919-1927 yılları arasında Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere ülkenin bağımsızlık mücadelesi için çalışan kahramanların öz denetim değerine sahip bireyler olarak hareket ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda öz denetim kök değerinin aktarım sürecinde eser içerisinde yer alan metinlerden yararlanılabileceği söylenebilir. Bu durumun Şahin (2021) çalışmasında elde edilen sonuçlarla tutarlı olduğu görülmektedir. Öz denetim kök değerinin aktarım sürecinde Nutuk'tan yararlanmanın öz denetim kök değerinin aktarılmasına olumlu katkı sunacağı düşünülebilir.

Yardımsızlık kök değerinin Nutuk'ta yer alan metinlerde en az vurgulanan kök değerlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Nutuk içerisinde yer alan metinlerde yardımsızlık kök değerinin yeterince vurgulanmadığı görülmektedir. Uyanık (2022) çalışmasında, yardımsızlık kök değerinin Nutuk'un içerisinde yer aldığını ancak yeterince değinilmediği sonucuna ulaşmıştır. Kaya (2021) çalışmasında, yardımsızlık değerinin bireylere eğitim-öğretim sürecinin ilk bölümünden itibaren dersler yardımıyla kazandırılabilmesi sonucuna ulaşmıştır. Şahin (2021) çalışmasında, yardımsızlık kök değerinin Nutuk içerisinde yer almasına rağmen metinlerde yer verilmediğine, okurlara metinlerdeki olay örgüsünden sezdirildiğine değinmiştir.

Yapılan çalışmalarda Nutuk'ta yardımseverlik kök değerine yer verilmesi ve metinlerde yardımseverlik kök değerinin fazlaca yansıtılmadığı sonucu bu çalışmadan elde edilen sonuç ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca bu çalışmada elde edilen yardımseverlik kök değerinin eserde diğer kök değerlere göre oransal dağılımının da literatürdeki diğer çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Çalışmada Nutuk eserinde en fazla saygı ve vatanseverlik kök değerlerine yer verildiği görülmektedir. En az da sabır ve yardımseverlik kök değerine yer verilmiştir. Şahin (2021) çalışmasında, Nutuk'ta yer alan metinlerde en fazla yer verilen kök değerinin vatanseverlik, en az yer verilen kök değerinin ise öz denetim kök değeri olduğu sonucuna ulaştığını belirtmektedir. Hanaylı (2021) çalışmasında, Nutuk'ta en fazla yer alan kök değerlerinin vatanseverlik ve bağımsızlık kök değerleri olduğunu ve öğretmenlerin değer aktarım sürecinde Nutuk'tan yeterince yararlanmadığını belirtmiştir. Literatüre bakıldığında Nutuk içerisinde tarihi metinlerin ve vatanseverlik temasının ağırlıkta olmasından dolayı vatanseverlik kök değerinin oransal miktarının fazla olması çalışma sonuçlarının bu açıdan benzerlik göstermesine neden olmaktadır. Nutuk'un vatanseverlik, saygı, sorumluluk gibi kök değerlerinin aktarımında birincil kaynak olarak kullanılabileceği elde edilen bu çalışma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Çalışmalarda kullanılan Nutuk'un yayınevi, sayfa sayısı, incelenen konuların içeriğinin farklı olması elde edilen bulguların ve sonuçların farklılık içermesine neden olmuştur.

İbret vd. (2017)'nin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlerin öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı adlı çalışmada değerlerin ve bilgilerin aktarılmasında edebî eserlerin kullanımının değerleri ve ders içeriğindeki konuları somutlaştırmaya katkı sağladığı, öğrenmelerde kalıcılığı artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Öztürk (2007) yaptığı çalışmada ders sürecinde edebî ürünlerin kullanımının derse katılım sağlayan öğrencilerde iletişim, problem çözme gibi becerilerine olumlu yönde katkılar gösterdiği sonucunu elde etmişlerdir. Çalışmaya konu olan Nutuk'un değer aktarımında önemli bir edebî eser olduğu bilinmektedir. Literatürden elde edilen sonuçlar çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Değer ve kök değerlerle ilgili çalışmalar incelendiğinde (Aydın, 2019; Demirel, 2022; Kacı, 2023; Yalçın, 2023) edebî eserlerin ve konu ve içeriğine göre sonuçların

farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Özellikle Nutuk'ta ön plana çıkan ve günümüz toplumsal yapısının temellerini oluşturan saygı ve vatanseverlik değerlerinin kazandırılması önemlidir. Bu çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar doğrultusunda tarihimizde önemli bir yere sahip olan ve Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk tarafından kaleme alınan eser yoluyla öğrencilere kök değerlerin aktarımının faydalı olacağı düşünülmektedir.

5.3 Öneriler

Bu çalışma Nutuk'un kök değerler açısından incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki öneriler ileri sürülebilir:

5.3.1 Öğretim Programlarına Yönelik Öneriler

- Türk Tarih Kurumu'nun 2019 yılında 10. baskısını yapmış olduğu Nutuk, kök değerlerin aktarımı açısından önemli bir eserdir. Nutuk'un tarih öğretiminin pekiştirilmesi yanında kök değerlerin aktarılmasında kullanımı yaygınlaştırılabilir. Örneğin, ders materyallerinin içine Nutuk'tan bölümlerin eklenerek ve ders içerisinde etkileşimli bir şekilde uygulanması önerilebilir.
- Disiplinler arası yaklaşımla ortak olan kök değerlerin aktarımında Nutuk içerisinde yer alan kök değerlerin bulunduğu metinlerin kullanımı sağlanarak öğrencilere kök değer aktarımı sağlanabilir.
- Ortaokullarda Türkçe, sosyal bilgiler, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde; liselerde tarih derslerinde dersle ilgili kazanımların ve kök değerlerin aktarılmasında eserin kullanımı yaygınlaştırılabilir.
- Nutuk'ta kök değerlerin bulunduğu metinlerin ders kazanımlarına uygun olarak çalışma yaprakları ve ders içi etkinliklerinde kullanımı sağlanabilir.

5.3.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Nutuk adlı eserindeki kök değerlerle ilgili metinler disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınarak bu metinlerin değer aktarımındaki rolü incelenebilir.
- Nutuk içerisinde yer alan metinlerin etkinlikler yolu ile Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ve lise tarih derslerinde kullanımının öğrencilere değerleri kazandırmadaki rolü üzerine çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Atatürk, (1927). *Nutuk*. Türk Tayyare Cemiyeti Yayınevi.
- Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2020). *Okulda değerler eğitimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aytaç, Ö. ve Tan, M. (2019). Arkadaşlık üzerine kuramsal yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1). 345-359.
- Bağcı, E. (2013). *Çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuklar için yazılmış eserlerin değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Celal Bayar Üniversitesi.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin değer kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 81-90.
- Baloğlu, M. ve Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin öz değerlerinin betimlenmesi (Tokat ili örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 19-31.
- Barni, D., Danioni, F. & Benevene, P. (2019). Teachers' self-efficacy: The role of personal values and motivations for teaching. *Frontiers in Psychology*, 10, 16-45.
- Bilgen, S. (2019). *Değerler eğitimi açısından Kutadgu Bilig*. [Yüksek Lisans Tezi]. Hitit Üniversitesi.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. Sistem Yayınları.
- Birkan, G.Z. (2016). *Kutadgu Bilig'de değerler öğretimi*. [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimini anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(29), 322-348.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayınları
- Can, A. A. ve Öztürk, E. (2018). Müzik öğretmeni adaylarının öz-denetim düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(3), 2025-2038.

- Cevizci, A. (1996). *Felsefe Sözlüğü*. Ekin Yayınları.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J. W. (2002). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative*. Prentice Hall Upper Saddle River, NJ
- Cüceloğlu, D. (2002). *Anlamlı ve coşkulu bir yaşam için savaşçı*. Remzi Kitabevi.
- Çağbayır, Y. (2018). *Kutadgu Bilig*. Ötüken Yayınları.
- Çalışkan, H., Yıldırım, Y. ve Kılınc, G. (2019). Farklı kültürel yapıdaki ailelerde yetişen öğrencilerin sorumluluk ve hoşgörü değerlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 44(199), 353-372.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 185-203.
- Demirel, G. (2022). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan kök değerler*. [Yüksek Lisans Tezi]. Bartın Üniversitesi.
- Deveci, H. (2008). Sosyal Bilgilerde bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması. Ş. Yaşar (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 187-206) içinde. Eskişehir Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Dilmaç, B., Ertekin, E. ve Yazıcı, E. (2009). Değer tercihleri ve öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 27-47.
- Doğan, B. (2020). *Nutuk'ta geçen bazı konuların 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında yer alan kazanımlara ve ders kitaplarına göre incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Doğan, M. ve Gülmez, Ç. (2014). Sabır ölçeğinin Türkçe 'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 42, 26-32.
- Duran, E. ve Bitir, T. (2021). İlkokul öğretmenleri, öğrencileri ve velilerinin değer algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(2), 252-269.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2020). *Karakter ve değerler eğitimi*. Nobel Yayıncılık.
- Eliüşük, A. (2014). *Sabır eğiliminin öz-belirleme öz-anlayış ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. [Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

- Ensarioğlu, S. (2008). *İslam felsefesinde adalet kavramı*. [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Ercan, R. (2015). Yetişkinlerde yurtseverlik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 10(3), 409-426.
- Eren, B. (2008). *Nutuk'un kelime serveti ve sadeleştirilmesi üzerine bir araştırma*. [Yüksek Lisans Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Eryılmaz, Ö. ve Çengelci Köse, T. (2018). Sosyal bilgilerde edebî ürünler ve değerler eğitimi (Küçük Prens örneği). *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 65-79.
- Fidan, N. ve Erden, M. (2001). *Eğitime giriş*. Alkım Yayınları.
- Girgin, M. (2012). *Pedagojik Değerler*. Vize Yayıncılık.
- Göz, K. (2014). Kurumsal değerler bağlamında yaşama hürriyeti. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 85-101.
- Grümme, B. (2023). Values Education, Politics and Religion. In Values–Politics–Religion: The European Values Study: In-depth Analysis–Interdisciplinary Perspectives–Future Prospects (pp. 449-474). Cham, *Springer International Publishing*.
- Güçlü, H. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Gündeş, O. (2021). *Sosyal bilgiler öğretiminde Kutadgu Bilig'in değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Güneş, F. (2015). *Değerler eğitiminde yaklaşım ve modeller, eğitimde gelecek arayışları, dünden bugüne Türkiye'de beceri*. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Güngör, E. (2000). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. Özenen Matbaası.
- Gürgil, F., Kılcan, B., Kılıçoğlu, G. ve Kurtoğlu, F. S. (2019). Hünkâr Hacı Bektaş Velî velayetnamesinin kök değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebîyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(1), 446-461.
- Güriz, A. (1994). *Adalet kavramı*. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

- Hanaylı, G. (2021) *8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ile nutuk'ta yer alan değerlerin öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Hayta, N. ve Akhan. N. (2014). Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinde örnek bir uygulama bir devrin analizi nutuk. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3),1049-1076.
- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. Timaş Yayınları.
- Hökelekli, H. ve Gündüz, T. (2007). Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğilimleri. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, M. Zengin (Ed.). içinde, *Değerler ve eğitimi* (ss. 371-396). Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- İbret, B. Ü., Karasu Avcı, E., Karabıyık, Ş., Güleş, M., ve Demirci, M. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlerin öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 104-124.
- İnan, A. (1966). Büyük nutukta Atatürk'ün gençliğe hitabesi. *Belleten Dergisi*, 30(120), 515-523.
- İnan, A. (1980). *Atatürk'ün büyük nutkunun müsveddeleri üzerinde arkadaşlarının eleştirilerini dinlemesi ve gençliğe seslenmesi, Atatürk'ün büyük söylevinin 50. yılı semineri-bildiriler ve tartışmalar*. Türk Tarik Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (2009). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İsmailovna, B. N. (2023). Study for using of national values for primary school teachers. *Modern Educational System And Innovative Teaching Solutions*, 5(5), 83-86.
- Kacı, Y. (2023). *Mustafa Kutlu'nun hikayelerinin değerler açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Millî Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Kan, Ç. (2010). ABD ve Türkiye'de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 663-672.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebî eserlerin kullanımı. *Turkish Studies*, 6(1), 1439- 1454.

- Karatekin, N., Ekşi, H., Durmuş, A., Ortar, M., Işılak Durmuş, H. ve Koç Yıldırım, P. (2013). *Değerler eğitimi öğretmen kitabı*. Sabır Yayınları.
- Kaya, M. (2021). *Kuran'ı bir değer olarak yardımseverlik konusunun DİKAB müfredatında ele alınışı*. [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Kaymakçı, S. ve Özalp, T. (2019). Sosyal bilgiler ve toplumsal değerler. B.Ü. İbret ve S. Kaymakçı (Ed.). *Sosyal Bilgiler ve Toplum* (s.144-165) içinde. Pegem Akademi Yayınları.
- Kılıç, A. (2019). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sevgi değerine yönelik algıları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Kılıç, M. (2019). Büyük Nutuk'un Cumhuriyet tarihindeki yeri ve önemi. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 121(238), 113-136.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 170-189.
- Kocatürk, U. (1985). Büyük Nutkun basılışı esnasında Atatürk tarafından yapılan iki düzeltme. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(2), 609-614.
- Korkmaz, Z. (2009). *Nutuk*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan değerlerimiz*. Altın Kitaplar Yayınları.
- Köksal, K., Yaylacı Kılıç, Z., Yel, Ü., Erbaş, S. ve Kılcan, B. (2002). Sosyal bilgiler ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 74-87.
- Kuçuradi, İ. (2020). *İnsan ve değerleri*. (8.Baskı). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kurt Acar, A. (2022). *Geçmişten günümüze yönetsel metinlerde liderlik, orhun yazıtları. Siyasetname ve nutuk'un eğitsel liderlik bağlamında değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Kurtdaş, E. M. (2017). *Değerlerin kaynağı ve anlamlandırılması*. *Turkish Studies*, 12(21), 349-366.
- Kurtoğlu, F. S. (2019). Kök değerler açısından Hacı Bektaş Veli'nin eserleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 89, 55-70.
- Küçüköğlü, A., Albayrak, F. ve Serin, N. (2020). Değerler eğitimi bağlamında Türkçe dersi, program ve ders kitaplarının karşılaştırmalı incelenmesi. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 8(4), 1499-1518.

- Maslow, A. (2001). *İnsan olmanın psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.). Kitap Matbaacılık Yayınları.
- Mc Gowan, T. and Guzzetti, B. (1991). Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi. (Çev: A. Doğanay). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11), 35-44.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4-5. sınıflar)*. MEB Yayınları.
- MEB. (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretim programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2009). *İlköğretim 1, 2. ve 3. Sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Metin, B., Oran, M. ve Karaderili, Ş. (2019). Ortaokul öğrencilerinin vatanseverlik değeri kazanım düzeylerine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 109-127.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Sage.
- Morin, A. ve Lee, R. (2010). Türk milliyetçiliğinin oluşturucu söylemi, Atatürk'ün Nutuk'u ve Türk halkının retorik inşası. *İletişim Çalışmaları*, 61(5), 485-506.
- Mulang, H. & Putra, A. H. P. K. (2023). Exploring the implementation of ethical and spiritual values in high school education: A case study in Makassar. *Indonesia Golden Ratio of Social Science and Education*, 3(1), 1-13.
- Namlı, T. (2017). Adalet beklentimiz ve adaletin beklentileri, *Eski Yeni Dergisi*, 36, 37-51.
- Nargiza, Y. (2022). Social and moral education of students and development of values. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(1), 300-305.
- Önlen, M. (2017). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan sevgi-saygı ve hoşgörü değerlerinin ulusal gazete haberlerine yansımaları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.

- Özdemir, C. (2017). Dede Korkut kitabında saygı. *Dil ve Edebîyat Araştırmaları Dergisi*, 16(16),7-29.
- Özdemir, S. N. (1980). *Bilinmeyen Atatürk*. Varlık Yayınevi.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-240.
- Özertim, N. (1980), *Nutuk'un çeşitli basım ve düşündükleri Atatürk'ün büyük söylevinin 50.yılı semineri bildirimler ve tartışmalar*. Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- Özgüven, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Yeni Doğu Matbaası.
- Özkalp, E. (2016). *Sosyolojiye giriş*. Ekin Yayınları.
- Özkan, R. (2008). İlköğretim öğretmenlerinin himayeci değerlerle ilgili görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 41(1), 241-254.
- Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, Ç. (2007). Coğrafya öğretiminde edebî metinlerin kullanımı. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 70-78.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve S.B. Demir (Çev. Ed.). 3. Baskıdan Çeviri. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pırnaz, E. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kök değerlere yönelik görüşleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Rousseau, J.J. (2003). *Emile, bir çocuk büyüyor*. (1.Baskı). Selis Yayınları.
- Sağlam, H. İ. ve Kaplancı, B. (2020). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin sorumluluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(2), 641-649.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256.

- Schnitker S. A. (2012). An examination of patience and well-being. *The Journal of Positive Psychology*, 7(4), 263-28.
- Sever, I. ve Gürdoğan Bayır Ö. (2020). Empati, yardımseverlik, saygı ve adil olma arasındaki ilişkinin incelenmesi: Yol analizi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49(1), 257-277.
- Sönmez, Ö. F. ve Akıncan, N. (2013). Ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değeri ile ilgili metafor algıları. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 7, 105-120.
- Sönmez, V. (1994). *Sevgi eğitimi*. (3. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şahin, K. (2021). *Nutuk eserinin Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersindeki (Ortaokul 8. Sınıf) kök değerlerin eğitimi açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Şahin, M. (2019). Kültür aktarımında toplumsal cinsiyetin rolü. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 6(11), 233-249.
- Şarşembiyeva, T. (2015). Kırgızistan'da vatanseverlik algısı üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 175-185.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-77.
- Şimşek, A. (2017). Türkiye sosyal bilgiler dersinde tarih öğretimi nereye gidiyor? Öğretim programları üzerinden kısa bir değerlendirme. A. Turan ve H. Akdağ (Ed.), içinde, *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar* (s. 2-10) Pegem Akademi Yayınları.
- Şimşek, T. (2021). *Türkçe öğretim programlarında yer alan değerler eğitimi açısından Kutadgu Bilig'in incelenmesi ve örnek metinler*. [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Şimşir, B. (2011). *Atatürk'ün hastalığı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şimşir, B. N. (1991), *Atatürk'ün büyük söylevi üzerine belgeler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tarakcı, R. (2015). *Nutuk'un ikna teknikleri açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Tarhan, N. (2006). *Makul çözüm aile içi iletişim rehberi*. Timaş Yayınları.

- Taşkın, A. (2009). Aile iletişimde sevgi dili. S. Doğan (Ed.), içinde, *Ailede sevgi eğitimi*. Selis Kitaplar Yayınevi.
- Tay, B. ve Ulusoy, K. (2021). Sosyal bilgilerde değer eğitimi. R. Turan ve H. Akdağ (Ed.). içinde, *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar II* (s.60-72). Pegem Akademi Yayınları.
- Tonga, D. ve Uslu, S. (2015). Sosyal bilgilerde kazanım- değer ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 91-110.
- Topal, Y. (2019). *Değerler eğitimi ve on kök değer*. Gümüşhane Üniversitesi Mavi Atlas Dergisi, 7(1), 247-254.
- Topçu, N. (1994). *Ahlak*. Dergâh Yayınları.
- Tozlu, N. ve Yüce, B. N. (2020). Hamdi Ülker'in eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi. *Rumeli de Dil ve Edebîyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 575-597.
- TTKB. (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. [Çevrim-İçi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklama_si-program.pdf], Erişim Tarihi: 2.1.2024
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2019). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi*. Pegem Akademi Yayınları.
- Turan, S. (2006). *Eğitim liderliği. okul yönetimlerini geliştirme programı ders notları*. MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü.
- Turan, S. (2019). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının disiplinler arası yapısının incelenmesi. *Sosyal Bilgilerde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 167-190.
- Turan, Ş. (1995). *Türk devrim tarihi III Yeni Türkiye'nin oluşumu (Birinci bölüm) (1923- 1938)*. Bilgi Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2023). Güncel Türkçe sözlük, [Çevrim-İçi: <https://sozluk.gov.tr/>], Erişim Tarihi: 11.08.2023.
- Türkben, Y. (2010). Descartes'in ahlâk ve mutluluk anlayışı. *Hikmet Yurdu Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 3(5), 239- 250.
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2019). Farklı yönleriyle değer eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), içinde, *Değerli bir kavram olarak değer ve değerler eğitimi*. Pegem Akademi Yayınları.

- Uyanık, H. (2022). *Sosyal bilgiler öğretimi programındaki değerler bağlamında Atatürk'ün nutkunun incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Uzun, H. (2005). *Atatürk'ün Nutuk'unun içerik analizi*. [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Ültay, E., Akyurt, H. ve Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 188-201.
- Yalçın, A. (2023). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında tarihi metinlerin değerler açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Bartın Üniversitesi.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2008). *Çocuk edebiyatı*. Akçağ Yayınları.
- Yalnız, A. ve Yıkılmaz, Y. (2018). Değerler eğitimi kavramı olarak dürüstlük ve dürüstlük ölçeği Türkçe formu, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(34), 649-666.
- Yaman, E. (2016). *Değerler eğitimi*. Akçağ yayınevi.
- Yanpar, Y. T. ve Yalar, T. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 38,79-98.
- Yavuz, İ. (2018). *Sosyal bilgilerde vatanseverlik değerinin kazandırılmasında farklı ülke uygulamaları*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yazıcı, S. (2008). İnsan haklarının temeli saygıdır. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 19(5), 31-32.
- Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010). Vatanseverlik eğitimi: Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 649-666.
- Yıldırım, A. (1999). *Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı). Seçkin Yayınları.

- Yıldırım, Y. (2019). *Okul dışı etkinlik temelli değerler eğitimi programının öğrencilerin etkin vatandaşlık değerlerine etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Yıldız, B. (2006). *Nutuk'un fikri ve edebî açıdan incelenmesi*. [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Yıldız, M. (2023). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(29), 45-57.
- Yılmaz, R. (2017). *Ortaokul sosyal bilgiler eğitiminde Safahat'ın değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Yücel, A. S. (1998). Nutuk'ta Atatürk'ün millî şuur ile ilgili görüşleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 371-382.
- Yücel, H. A. (1993). *Kültür Bakanlığı yayınları Türk klasikleri dizisi 27*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.